

ALEXANDRU RAȚIU

CAROL SPIGLER

PAGINI
DE
SÂNGE

(AMINTIRI DE PE FRONT 1916-1917)

EDIȚIA II

I A S I
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE "VERSUBI ȘI PROZĂ"
Strada Ștefan cel Mare No. 21
1 9 1 8

ALEXANDRU RAȚIU

CAROL SPIGLER

PAGINI
DE
SÂNGE

(AMINTIRI DE PE FRONT 1916—1917)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDIȚIA II

IAȘI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „VERSURI ȘI PROZĂ”
Strada Ștefan cel Mare No. 21
1918

M. S. Regelui

BCU-Cluj / Central University Library Cluj

Iubiți camarazi de arme,

Am cetit cu negrăită emoțiune «Paginile» voastre «de Sânge», cari mi-au evocat, făcându-mă să le trăesc cu adevărat, clipele eroice și zguduitoare cu cari ne-a invrednicit războiul sfânt al neamului nostru. Ș-am prețuit povestea voastră de vitejie ca un frumos omagiu adus oștenilor umili cari știu să moară în tăcere, vărsând cu dărnicia unor risipitori sângele lor atât de scump celor de acasă și nației noastre.

Cu «Sângele» ați scris voi «Paginele» de față.

Tipărind unele din faptele eroilor, al căror oase albe au pecetluit pentru totdeauna legătura sfântă dintre pământul acestei țări și ostașii ce l-au apărat până 'n ultimele lor clipe de agonie, ați făcut o faptă bună, de adevărați Români și adevărați oșteni, pentru care vă felicit din toată inima.

Dacă nu mă împac cu voi undeva, este în privința rândurilor în cari bănuiesc că ar fi vorba de mine și la care aș dori să renunțați.

Voesc și vă rog din suflet ca să excludeți persoana mea din cuprinsul volumului vostru; nu mi-am făcut decât datoria ca cel de pe urmă dintre soldați mei din Brigadă și nu înțeleg ca în jurul numelui meu să se facă vorbă și gălăgie. Ne găsim în momente de restriște, când singurul erou care trebuie slăvit și cântat, este acelu care a murit. Cei cari am rămas să ne facem întreaga datorie, pe tăcute și fără zgomot. Și să știm și noi să murim cum a știut acela. Așa numai vom ridica țara la vechea ei mărime și la

înălțimea idealului din care Mihai-Bravul eroul Călugărenilor, făcuse o realitate de o clipă.

Și sfârșind aceste puține cuvinte pe care vi le scriu vouă și nu pentru publicitate, vă amintesc ca oștean mai bătrân decât voi, singura lozincă pe care trebuie s'o avem astăzi toți câți simțim primejdia și suntem gata de a pune umărul la strivirea ei:

Ofensiva pentru Tron, Neam și Moșie.

Colonel, STAN POETAȘ

LA OPANCEA

Duminecă.

E zi umedă și mohorâtă...

Printre nori negricioși ce par a anunța ploaie și timp urâț, câte-va pete luminoase de azur promițător. Și cu grijă se întreabă toți: vom avea sau nu norocul unei zile frumoase? Căci par'că e un făcut ca toată săptămâna să fie cu cer senin și tocmai în ziua Domnului, zi de „chiul“ și voie bună, să atârne deasupra capului nostru, ca o teribilă sabie a lui Damocles, norii cei aducători de ploaie și noroi.

Ah! noroiul!

Cine n-a luat cu tăpile trei patru kilograme de noroi clisos al Cadrilaterului, nu-și poate închipui ce însemnează cu adevărat noroiul—noroiul care se lipește cu tot dinadinsul și nu dă divorț de talpa gheții respective, decât prin intervenția cuțitului. Poți fura cu gheata o moșie întreagă fără să te simți vinovat, sau să aibi măcar o cât de mică remușcare.

Se dă ceaiul. În jurul cazanului, oamenii cu bidoane și castroane în mână fac roată. Prin aer sboară comenzi cari se execută molatec, căci oamenii deabia s'au sculat.

În colț un Bulgar cu fes—ca să-și facă reclamă—oferă pentru zece bani un corn făcut din aluat, nuci și sudoarea bulgăroaicei sale. Cu un ban găurit de

zece, tot Românul își garnisește ceaiul cu un corn și întreg văzduhul de jurîmprejur, e agitat de hlepăiala buzelor națiunei însetoșate care bea ceai. Dar care n'are banul de zece? Apoi expresia e consacrată și redactată într'un stil de Regulament :

„Care are, mănâncă“ care n'are.....simulează.

Nu toți simt însă nevoia cornului așa cum o simțea castelanul depe malurile Dâmboviței sau gropile lui Ouatu, devenit ostaș în Regimentul Călugărenilor. Iar ceilalți, modeștii, umilii, se resemnează satisfăcuți că la „sferciul“ de pâine obișnuit, s'a adăogat azi Duminică și „suplimentul“, a două-zecea parte dintr'o pâine de un kilogram. Căci avem „supliment“ !!

Intr'un colț Pavel Ion, a făcut cerc. Cu verva-i de drac negru la față și cu accentul comic în voce, Pavelius declamă :

— Camarazi, un mare eveniment face azi să se cutremure firmamentul Ioropei. Marele Pavel Ion, fruntaș în rezervă în regimentul Călugăreni cu ordinul de zi 615 și funcționar al Statului român—căruța Primăriei Capitalei Nr. 242—împlinește astăzi al douăzeci și șaptelea an, de când a apărut la „orizontal“. Ce chinuri am îndurat atunci, ce dureri și mă întreb, camarazi, ce m-aș fi făcut în acele grele momente dacă nu era mama ca să mă ajute? Ce este 1848 cu Constituția, ce e 1859 Ianuarie 24 dacă s'a unit țările (o țin minte că am lucrat la Focșani la tribune), ce e 1866, de a venit Vodă,—și aci Pavel își dă drumul cu un ropot asurzitor—ce e 1883, 1885, 1889, 1891, 95, 96, 98, 1914 cu rezelul? Nimic, Domnilorrr, vă spun nimic, nimic de 1000 ori nimic.

— Da, așa e, se auzea caracuda vociferând entuziasmată.

— De aceia cer, dar cer cu tot dinadinsul să beți bidonul de ceai în sănătatea divinului Pavel Ion și să puneți mână dela mână spre a-i cumpăra două cornuri, căci n'are parale.

— Huo, ura, huideo, se auzea de jurîmprejur ; dar cornurile ieșeau ca prin minune.

Farsele lui Pavel reușeau totdeauna.

* * *

Dar svonul de glasuri și veselie a încetat deodată. Și toți au întors capul spre Locotenentul, care apărând la ușa companiei, a strigat:

— Compania se echipează; la ora 7 adunarea aci; sergentul Rouă va comunica trăsuri de terasieri, să ne dea o sută de unelte mari.

Trăsnetul cerului căzând în plin pe o pădure de stejari, n'ar fi produs o mai mare încremenire.

— Ne-am șters, băete, pe bot de repaosul nostru de Duminică, strigă Papaver, iar Pavelius care făcea și pe sindicalistul înverșunat și se entuziasma de „liberté, égalité..... maternité“ completează:

— Să mergem „tovarăși“ la don Ministru Radovici să protestăm contra nerespectării repaosului... duminical în... armată.

În coloană de marș câte patru; compania a pornit-o spre sudul orașului cu direcția Bogdanovo. Nimic nu prevestea însă sângele care va să curgă astăzi; și nici cerul acoperit de norii negricioși ai ploilor, nu ne da prin nici un semn a înțelege vâltoarea sângeroasă pe care ne-o aducea.

Săpăm tranșee...

La luptă nu se gândea nimeni. Luptă? De unde? Până acum nu avusesem decât încăerări mari de unități de câte-o companie două. Și apoi... azi e Duminică, sfânta Duminică și de! Bulgarii, ticăloși cum sunt, sunt creștini și încă ortodoxi drept credincioși și n'or face păcatul de a pângări ziua Domnului, mânjind-o cu sângele pravoslavnic al lui Bai-Ganciu Balkanski.

Și cu speranța aceasta—tovarășul de toată ziua al necăjiților—ne mai consolăm puțin. După masă însă—își zic toți—nu se poate să nu avem repaos și atunci să te ții! o să ne răzbunăm noi și dimineța pierdută.

Săpăm tranșee.

Și lucrul merge într'una, monoton și sigur. Românul e plugar înăscut și ni-o dovedește cu prisosință.

Lopată după lopată, pământul e scormonit, ridicat și mutat mai înainte. Ca furnicile ce-și sapă furnicarul, degenerații urmași ai lui Prometeu fac pământului a toate răbdător, zgârieturi inofensive în care-și vor piti trupul pândit cu gând ucigaș de semenii lor. Ce trebuie să gândească glia aceasta când își vede carnea sfâșiată cu împietate de uneltele nelegiuite ale oamenilor pe cari cu atâta răbdare îi ține pe umerii săi bătrâni? Căci toate aceste lucruri au fost făcute de Marele lor Creator într'un scop de bine: Pământul, ca să ne adăpostească, uneltele ca să înlesnească pământului roada cea îmbelșugată și în fine omul, Regele tuturor acestor lucruri, ca să se bucure de toate făcându-și cât mai frumoasă călătoria lui vremelnică dela veșnicia din care s'a născut, până la veșnicia în care se va topi. Ci iată că omul a denaturat toate: cu lopata harnică el' sapă șanțul în care va să sălășluiască ca un stăpân necontestat, Moartea. Din pământul ce ar putea da la anul mai mult decât un seceriș bogat, el face parapete, adăposturi, după cari neobservat, va putea mai lesne ucide; iar el însuși, Regele acestei natūri, cu instrumentele de moarte la îndemână, râde cu drăcească bucurie când cel din față-i, alt om, își va da ultima suflare blestemându-i unealta ucigașă. Căci astea sunt tranșeele...

— Apoi, știu bine măi băeți—vorbește șiret Rouă Ștefan, țaranul lat în spate—care o avea norocul să culeagă rodul de unde „arăm“ noi, știu că bine o să-i meargă?

— Ba ghine că nu, completează vlăsceanul Vasile Gheorghe, mai ales dac'o fi să îngrășăm pământul.

— Hm, hm, vorbești cu înțeles. Adică să hie luptă astăzi?

— Apoi ce e scris la tainele cerului nimeni nu poată să știe, mormăie mai mult ca pentru sine Dăoga Nicolae. Uite, mie mi-a citit unu în stele că o să fac moarte de om. Și om blajin ca mine nu cred să mai fie. Intr'o bună zi o prind pe Anica cu care logodisem, cu un flăcău dela noi. Și așa m'am înfier-

bântat și așa mi-a venit de cu turbare, că l-am pândit cu sângele în ochi la marginea pădurei și l'am împușcat... uite așa cum se împușcă... Așa mi-a fost scris mie... Vezi, cum nu puteam eu ști ce o să mi-se întâmple, așa fără să știu se poate să ne batem.

— Dar fie că hioros ai mai fost și tu! Da cum, ți-a venit ție să faci tu moarte de om pentru o pârliță de muieră?

— Așa e la noi în partea locului și apoi nu știu cum se face rumânu când îi sare pârtașu?

Lopețile își fac cu sânge meseria și pământul scormonit de fierul cel harnic e aruncat înainte fără încetare.

Și urmărindu-le mișcarea ritmică și monotonă, privirea-ți se pierde înainte încătușată de priveliștea pitorească ce ți-se desfășoară în față. Incântătoare priveliște! Iată valea Gazi-Baba frumos pictată de verdeața ierbei mirositoare și subminată de apa mocirloasă din vale; ici colo câte o baltă mascată de un stufăriș des ce o acopere, lasă la bătaia soarelui sclipiri diamantine; colo o pietricică îți ia ochii cu strălucirea ei de briiant; și iată în dreapta noastră și în față, râpile prăpăstioase de lut roșu ale văiei Gazi-baba, râpi pe care piciorul cel mai plin de bunăvoiență nu le poate urca. Iar sus de tot o pajiste întinsă ca o uriașă față de masă verde, pe care turcul bătrân și bărbos își paște turma pe care o mână cu moliciunea caracteristică. Cine nu-l cunoaște aci pe Ali? Și oamenii și copacii, văile și păsările, fântânele și prăpăștiile toate îl știu și toate parcă-l îndrăgesc; multe ar putea povesti bătrânul credincios al Coranului, din trecutul acestui colț de Orient. Ali e istoria vie a văiei Gazi-Baba. Dar el nu e de loc mândru de toate acestea. Cu turbanul învărtit în jurul unui cap bărbos, cu nasul coroetic, în obrajii gaibeni și stafidiți de mizerie multă, cu fruntea zbârcită de vremea ce și-a întipărit urme adânci și neșterse, el are ochii plini de langoare cu privire ce se topesc într-o expresie de tristețe și fatalism. Privirea-ți oprită

un moment de figura melancolicului Ali, alunecă mai departe, tot mai departe, peste dealuri pleșuve și râpoase de lut roșu, pe câmpiile întinse ca un ocean de verdeață ce se tălăzuește învălurindu-se la adierea vântului și până în zare; și când vrei și tu să-ți rechemi privirile pierdute în contemplarea minunelor naturii, constai cu uimire că cu ochii ai și trecut granița. Intr'adevăr în fața noastră e țara Bulgarilor. Țara „Câiniei“, pânditoare și asasine. Și te întrebi cu nedumerită mânie: ce vrea poporul acesta lacom și trădător, ce vor conducătorii lui să realizeze în pofida noastră? Ce ideal măreț și deosebit mână hoarda aceasta atât de multicoloră în ogoarele Dobrogei române? Ce voesc? Și ce sunt acele tipărituri cari înfățișează tendențios Bulgaria lăfăindu-și dominația baigancistă până în stepele Dobrogei lui Mircea cel Mare și până la brațul Chilei? I-am văzut pe copiii acestor Bulgari din cadrilaterul cucerit la 1913; cu naivitatea și lipsa de teamă firească vârstei lor, ridicau pumnii încheștați, în aer, strigând că se va ridica odată Marea nație bulgară și ne va arăta ea nouă, mămăligarilor. Noi râdeam de aceste puerile manifestații ale șovinismului bulgar. Râdeam, da, în timp ce asasinul își ascutea metodic și în secret cuțitul ucigaș pe care-l împlântase odată în spinarea Serbiei și pe care azi ni-l împlântă mișelește nouă și liberatorilor dela 1877.

* * *

O rumoare a cuprins toată această lume necăjită. Cuvântul magic a fost pronunțat: încetarea lucrului. Cu lopețile pe umăr, cu pasul greoiu și trudnic de oboseală, săpătorii cuiburilor morței se îndreaptă din toate părțile spre locurile de adunare.

— Bine că veni fraților și rândul Ramazanului, chiue a Varvarei Costache.

— Ba bine că nu, adaogă Pavel, uite simt că dacă în zece minute nu vine sfânta fasole, se duce dracului lada cu macaroane (așa numea el abdomenul).

Iar Călin Marin își dă drumul într'un ropot de triluri turbate :

Ramazanul când te taie
Toate oasele se'nmoaie
Te rog Doșef de cazan
Dă mi fasole de un ban
Și o pâine de doi bani, etc

Și cu buna dispoziție pe care le-o dă perspectiva mesei după o atât de trudnică muncă, voinicii își dau drumul gurei într'o simfonie de chiote și palavre. Iar soarele care dimineăta părea că-și întorsese ochii dela noi, ne râde acum cu dragoste, trimițând asupra-ne razele lui, cari înviorează trupurile și încălzesc sufletele.

Luarea noastră aminte e izbită de o privesște neobișnuită ; din moment în moment apar călăreți despre graniță ; năvălesc spre noi în galopul cel mai nebun al cailor, trec de noi ca niște năluți și dispar. Din goana turbată a cailor spumegânzi, abia dacă distingem plicurile mari galbene din mâna călăreților.

O presimțire cuprinde sufletele.

— Fraților, teamă mi-e că o să curgă sânge azi, spune Mitercă. Prânzul nostru o să fie cu carne și sânge bulgăresc.

— Să ne fie de bine, dac'o fi să se întâmple, răspund câțiva.

Plicurile galbene preocupă toate mințile.

Care o fi misteriosul lor conținut ? Dar nimic nu scapă imaginației atotștiutoare și divinătoare a bucu-reșteanului. Pentru el natura nu ascunde mistere.

Căci Românul, o fi n'o fi născut poet, dar desigur că e profet din născare. Și iată-i pe proorocii de meserie, cu diplomă „hors concours“, absolvenți eminenți ai Academiei de Științe oculte din Maidanul Dupapului sau Dealul Spirei, dezvăluind cu o precizie uimitoare secretul ce ne preocupă ; profețiile curg cu nemiluita.

Sub arșița soarelui ^{*} dogoritor de August, vitejii

Călugărenilor se scurg potolit pe vale. Cu pasul liniștit și domol, cu sufletul adânc pătruns de însemnătatea ceasului acestuia, flăcăii bat drumul la capătul căruia se găsește coasa sângerândă a Morței. Și ei știu aceasta, o știu, căci bravul lor comandant le-a spus-o.

O coloană puternică vrășmașă a încălcat hotarul; vrea să ne răpună și să ne cotopească. Și carnea se cutremură la gândul că din pământul acesta sfânt, dușmanul hain ar putea smulge o cât de mică fâșie.

Lin, ca un șarpe multicolor uriaș ce-și târăște trupul în undulări reptiliene, Regimentul merge spre dușmanul încă departe.

Uite, măi frate, cum veniră vremea de s'a învrăjbit noroadele, grăiește Vasile Gheorghe, țăranul voinic din pământul Vlascei. Vezi, Românii sunt ca frații, ca măruntaele la om: dacă-l doare într'o parte, îl doare peste tot. Și așa ni i-a chinuit pe ai noștri din Ardeal, că parcă ne doare și pe noi; parcă ne-ar bate pe coaste, sau ne-ar frânge brațul din umăr, așa ne doare. De aia s'a sculat norodul ca un om. Și nu s'or lăsa până nu s'o face dreptate; că neamurile-s ca oameni; și pe omul cinstit îl înăbușe strâmbătața și-l otrăvește ca veninul cel amar. Noi trebuie să intrăm în granița noastră cea pe dreptate!

Și vorba lui cu tâlc curge ca ploaia cea bună pe sufletele însetate de adevăr și de dorul moșiei. În timp ce din capul coloanei, ca o vestire a pericolului apropiat, vine comanda: În linie de grupe prin flanc!

Șarpele cel uriaș a crăpat în mii de bucăți: bucățile sunt grupurile de oameni cari umplu acum câmpiile și dealurile de jur împrejur.

— Câtă lume s'a sculat, spune Mitercă, când vezi atâta norod parcă-ți crește inima și curajul se îndoiește.

— Ce mai încolo încoace, replică Pavel Ion, cel mai nostim dintre toți, acu-i acu, nu vedeți că-i groasă? Noroc să ne dea D-zeu și să ne vedem sănătoși fraților, la putina cu argăseală.

— Las' că dacă-i vorba de argăseală, numai bine mi-ar «ajusta» o pereche de opinci de mândreață din pielea ta oacheșă, îl înțeapă Guzman.

— «Brunetă» îl îndreaptă Pavel, dar să nu vorbești într'un ceas rău, don sergent. Te trezești că-mi mai las jocul pe aici, și nu mi-e de alta, dar vezi eu sunt unul la amantă și-i mai mare păcatul!

* * *

Marea de oameni se mișcă înfierbântată dela o margine la alta. Un grup îl vezi scoborând în fugă nebună văile ca să ajungă mai repede la creastă. Un altul urcă dealurile și toți se luptă vitejește cu obo-seala și cu terenul ce nu le oferă decât piedici. Aici râpile pietroase, dincolo arătura moale și afânată care îngreuiază mersul, în altă parte băltoaca întinsă și nevăzută din cauza ierbei ce o acopere, totul, totul pare că nu țintește la altceva decât să oprească, sau măcar să scadă avântul cu care înaintează flăcâii, din cari unul nu mai cată îndărăt. Și toți se țin cam la o înălțime.

Ne socotim încă departe de dușman; unii zic chiar că nu e vorba decât de o manevră.

Dar deodată toți au ridicat capetele.

— Bum, bum, vjjj, gruah!

— Tunul, fraților, tunul nemțesc, Berta cea groasă!

O bubuitură groaznică, de parcă la un kilometru de noi s-ar fi deschis pământul într'o explozie formidabilă, apoi o vâjâitură fără nume străbate aerul; văzduhul străpuns în inimă de săgeata morței, mugește într'un urlat de fiară rănită și ceva ca un zmeu înaripat din povești ia tot acest văzduh și și-l năpustește în obraji gata să plesnească. Simți, fără totuși să-l vezi, că obuzul e aproape, vezi fum și respiri moartea cu amândoi plămâni. Și zmeul se prăvale mânios la pământ, crăpând într'un «gruah» înfricoșător. E un zgomot de iad. În a o suta parte dintr'o secundă, în locul spargerli apare o groapă imensă și această scui-

pă pe mare întindere cu schije de obuz, țărână, carne și sânge de voinic. Asta-i muzica zilelor noastre de acum înainte și s'o recunoaștem, ea nu e de calitate inferioară. E o simfonie a morței, în care nota dominantă e urlatul vreunui ostaș prefăcut cât ai clipi din ochi, într'o tocătură însângerață. Atâta se poate spune cu vorba. E ceva însă care nu poate fi înțeles din cuvinte numai; trebuie să fii «la fața locului». E impresia aceia de ceva uriaș, de o forță supranaturală care ți se desfășoară înaintea simțurilor uluite, e Tartarul care-și revarsă urgia asupra oamenilor, e în fine acel..... «Kolossal» care face orgoliul kulturei teutone. Desigur că anticii Titani, cu luptele lor gigantice, ar rămâne rușinați față de explozia unui singur obuz de tun, calibru 305.

Sub o asemenea ploaie de obuze, bravii băeți înaintează.

Valuri-valuri se prăvălește spre dușman furnicarul omenesc. Învăluți în fumul negru al ghiulelelor nenumărate, asurziți de hăuitul fierii spintecate în lung și-n lat, oștenii aleargă, se frământă, se opresc și iar pleacă înainte. Și fumul nu se mai împrăstie și hăuitul aerului aprins de flăcări nevăzute, nu mai contenește.

Purceaua, Domnule Locotenent! ne veniță și purceaua! Fără ea nu se putea—spune Papaver.

— Păi, să ne fie cu noroc. băeți, răspunde vesel comandantul și tot pagubă ca astăzi să ne facă și mâine și poimâine.

— Și-n vecii vecilor—urlă Văduva Nicolae.

— Amin, închee Bulugea gornistul, făcându-și cruce.

Și flăcării merg înainte, veșnic înainte, mânați de un gând turbat: «să-i mâncăm de vii, să strivim tidva hearei».

Înaintarea aceasta apare ochiului cercetător, ca cel mai sublim sacrificiu: Obuzele cad, scurmă pământul deschizându-i rană adâncă, iar oamenii îi vezi căzând la pământ; din ei nu se mai scoală toți; mâini și picioare le vezi sburând în toate direcțiile, iar tot

puhoiul acela omenesc îl vezi tălăzuindu-se ca iarba bătută de un vânt năpraznic. E vântul năpraznic al morții care cu coasa în mână, vine să-și îmbogățească împărăția.

— În trăgători — marș !

Așa a ordonat comandantul companiei, așa au repetat subalternii, așa urlă sergenții și căprarii ca un ecou ce se pierde în depărtări. Și grupulețele se desfac ca un mănunchiu de nuele.

Oamenii sunt pe o linie la patru-cinci pași de interval. Dar înaintarea repede face ca linia să se mai strâmbeze, oamenii se mai împrăștie și câmpul de bătaie ia înfățișarea unei cete nenumărate, în care fiecare părând a fi cu gândul la propria lui ființă, are totuși aceiași țintă pe care o au toți : de a ajunge mai curând *acolo*. Cât ar părea ei de amestecați acum, oștenii aceștia au un șef : și ochii tuturor se pironesc cerceători și par'că rugători, asupra acestuia. Doritorii de marire și șefie, din alte timpuri, să poștească numai o oră pe câmpul de luptă și desigur că se vor vindeca radical de această hipertrofie a «eului».

Infricoșătoare situație, grozavă răspundere. Îți privești oamenii de sub comandă ; din ochii lor, pironesc ca săgeata ce zboară din arc, priviri ce conțin și încredere în tine, dar și îndoială ; acele priviri se pironesc pe tine ; ele se infig în ființa ta ca niște cuie chinuitoare. Și toată simțirea, toată făptura lor sufletească, radiază asupra-ți, copleșindu-te. Te simți împovărat de aceste priviri ; ele te dor, parcă tae în tine : e răspunderea ; și simți că oamenii aceștia dela tine așteaptă cuvântul magic, cuvântul de nădejde și de îmbărbătare. Un moment de șovăire—și oamenii aceștia ce ți-au fost încredințați, dar cari acum mai ales ți se dau ei cu toată firea, cu toată mintea lor, cu viața lor atârnată de un singur fir și aceluia fir tu îi ți capătul,—o clipă de nehotărâre, și oamenii aceștia sunt pierduți. In ochii tăi ei vor să vadă voința luminată de o idee, dar de o idee dacă se poate, fericită ; ei vor să vadă omul hotărât, omul care să-i conducă la

salvare, sau chiar la prăpastie, dar cu neclintită tărie în glas și în înfățișare. Cumplit lucru! Iar tu, deținătorul acestui sacru depozit sufletesc, depozitarul—conștient de acest lucru—al acestui material sufletesc care ți se dă ție întreg, printr'un proces de inducțiune sufletească, tu nu ești decât tot.... un om! Suportă cu tărie privirile acestea, susțină-le fără să le eviți, privește câmpul de bătae, observă situațiunea inamicului și a ta, primește și transmite ordine, însufletește-ți oamenii prin exemplul abnegației și sacrificiului propriu. Iată sarcina uriașă care stă în spinarea ta, comandant de unitate. Rol cumplit, rol sublim: omul din tine, trebuie neapărat să crească, să ia proporții uriașe, să devină supra-omul. Ți-o cer cu puterea unui imperativ categoric și oamenii ce comanzi și pericolul ie mijlocul căruia ai atâtea de îndeplinit. Să ni se ierte această nevoită digresiune, necesară pentru explicarea multor lucruri din cele ce se petrec în războiu, la noi și aiurea. Cluj / Central University Library Cluj

Iată că un fior străbate toată această lume; o pâraitură grozavă de puști și mitraliere și imediat șuerătura gloanțelor la urechile noastre. Inamicul de care suntem acum în sfârșit aproape, ne face toate onorurile, sau după vorba lui Pavel, frunțașul de rezervă“ a cărui limbuție drăcească n-o curma nici pușca, nici tunul, dușmanul ne tratează cu „fondante“ (auzise și Pavel ceva despre „fuzante“). Noi nu vedem încă dușmanul; pitit bine în ascunzișurile lui el ne vede și trage în plin asupra-ne; simți văzduhul ciuruit de cuie nevăzute și șuerătoare; auzi un piuit ca de pasăre gâdilându-ți urechea, piuit care ne-ar suna foarte plăcut dacă n-am ști ce aduce: vezi moartea, nevăzută totuși; în dreapta și în stânga cad ostașii la pământ ca trăsniți de o subită apoplexie: sunt morții noștri; alții parcă loviți de boala cea rea, se tăvălesc în țărână, se frământă în legănări spasmodice și-și rostogolesc cu mare trudă trupul chinuit: sunt răniții noștri.

Și par'că nu 'nțelegi! De ce a murit Negreanu

Marin, fruntașul gras și netemător de pericol, care în ajun trimetea muierei și copiilor săi din Mehedințiul îndepărtat, cincisprezece lei cei mai rămăseseră ? N'am simțit glonțul venind, nu l-am auzit șuerând, căci piuiau prea multe, dar l-am văzut pe inimosul țaran, plecând capul spre dreapta, muindu-și picioarele, opintindu-se într'o ultimă încordare și apoi căzând ca bușteanul trăsnet de trăsnetul cerului.

Dar a Varvarei Costache, înaintând între noi în fuga cea mai mare, sub acelaș groaznic foc de infanterie și mitralieră deodată și fără să ne dăm seama în primul moment de ce se clatină, de ce geme și strigă într'un vaet tânguitor : „M'au achitatără“ însoțindu-și exclamația, cu o înjurătură scoasă dintr'un dicționar din cele mai autochtone. Și de ce apoi încovoindu-se din șale cade grămadă, strigând cu vocea-i sfâșietor de rugătoare : „Nu mă lăsați pe mâna păgânilor. Duceți-mă la ambulanță“.

Bravi camarazi ! sunteți cei dintâi morți ce-am văzut. În prețul idealului țării intră și sângele vostru roșu și tânăr. Duceți-vă cu bine, acolo unde ne vom duce. Dacă vre-odată acolo, în făgașurile voastre de liniște smerită, vă veți gândi la frații voștrii de luptă, să nu uitați, că numele vostru devenit sfânt, nu va pieri în veac din amintirea acelora ce v-au văzut dându-vă ultima suflare, pe voi, cele dintâi jertfe ale întregirei neamului acestuia !

* * *

Iată-ne ajunși într'o grădinărie bulgărească. În dreapta, e o mașină de treerat, mai sus o căpița de fân și în dreapta în fund la vre-o 600—700 metri o pădure a cărei margine neagră nu prevestește nimic bun.

Deasupra capului nostru simțim iadul ; într'o zarvă îngrozitoare, gloanțele străbat aerul, glia și carnea disputându-și prada ; par'că duduie pământul din rărunchi, aerul geme chinuit în măruntaele sale de vârcolaci invizibili și firea scâncește sfâșiată de dureri înăbușite ; iar păsările cerului speriate de răs-

turnarea apocaliptică a rosturilor Ființii, sboară într-o învălmășală, care nu-și are perechea decât în învălmășeală celor ce luptă pe pământ.

Ur simțimânt de nesiguranță ne cuprinde pe toți și un urlet străbate toată această masă ome-nească.

În pădure, inamicul spre a crea o diversiune așezase cam un batalion, care să bată trupa noastră din flanc, surprinzând-o.

De aci neliniștea și tulburarea ce ne cuprinsese pe toți. Nu ne ridicaserăm bine din grădiniștea în care ne odihniam spre a porni înainte, când o avalanșă de gloanțe ne sosesc din coastă, ca din senin. E un moment de panică. Din toate părțile vine urletul de groază :

— Ne ia de flanc, suntem luați pe flanc...

Iată că comandantul a tras sabia strigând ;

— Mișelul care va îndrăzni a mai semăna spaimă, îl străpung cu sabia și imediat comandă cu o voce supraomenească :

— Culcat !

Apostrofa și-a avut efectul : iar sclipirile argintii ale săbiei înălțate deasupra capului, îi stăpânește pe toți cu mirajul lor. Oamenii parcă cuminiți, dominați de energia de fier a comandantului lor se culcă la pământ, iar cei câți-va slabi de îngeri cari dăduseră știrea alarmantă—deși adevărată—sunt rușinați.

Așa stăm cam un sfert de ceas sub un foc înfricoșător. Gloanțele din față se întrețeseau cu cele venite din dreapta, ca într-o sită cumplită a morții neiertătoare. E atâta zumzet de gloanțe, atâtea gemete ale sârmanilor loviți de glonțul vrăjmaș, încât ai impresia că a venit sfârșitul lumii. Nu știi cum să te adăpostești, căci dacă copacul după care stai te apără de glonțul din față, nu te ocrotește de loc de cel din coastă. Oamenii stau culcați la pământ, pititi în adăposturi. E un moment critic și toți așteaptă o hotărâre. În aer e miros de praf de pușcă ; frunțile sunt înfierbântate și sudoarea face pâraie pe obraji

brăzdați ai oștenilor. Privirile lor înfricoșate s-au oprit asupra comandantului companiei: parcă toți din toate părțile, după o mută înțelegere îl întreabă: „Ce facem?” Iar el stând în această dilemă îngrozitoare: Înainte cu regimentul, sau la dreapta? Și timp mult de stat la îndoială nu este, căci fie-care secundă de întârziere, se plătește cu jertfe grele și sângeroase. Comandantul le zâmbește. Dar iată-l că a ridicat sabia și a arătat pădurea răcnind: „spre dreapta la inamic”. Grozavă îi fu hotărârea.

Pădurea era ocupată de un batalion dușman. Noi eram doar o companie. Când conștiința îți spune că trebuie înlăturat pericolul ce amenință trupa, șovăire și alegere nu mai încap: locul tău, e acolo unde bubuie tunul și unde auzi împușcând arma. Compania printr'o mișcare de întoarcere, face față la pădure, punându-și trei plutoane în linia întâia și un pluton în a doua linie. Comandantul însuși, trecând dâmbul ce ne mai despărțea de pădure, scoboară pe coasta dinspre dușman și scormonind cu ochiu mâniaș toată întinderea din față, dă ordinele sale de luptă. Înapoia noastră în vale, se văd alergând spre noi vre-o patruzeci de oameni în goana cea mai nebună, iar în mijlocul lor un țigănuș pitic, dar plin de draci, Dumitru Dumitru, conducându-i cu răcnete de: înainte, fraților înainte cu curaj! Luați-vă după mine, mă!

Pasămite, un pluton dintr'o companie pe care focul cel groaznic din față și flanc o împrăștiase și care rămânând fără busolă a urmat orbește tot timpul luptei pe țigănușul care-l robise cu istețimea lui. Dumitru Dumitru, pe care soldații alintându-l îl porecliseră cu dragoste Mitică Mitică — ne ajunge și mândru de isprava lui cea cu adevărat mare, strigă lărgind gura până la urechi, cu un accent ce da pe față balaoacheșă-i origine:

— Hurra, frațicule, că va hadusei marfă proaspătă.

În acest timp, linia I înaintează spre pădure îmbrățișând ea singură întreg frontul vrăjmaș, pentru ca

restul regimentului să poată continua mersul. Pentru a ne opri avântul, dușmanul redeschide un foc puternic, în care vrea par'că să-și arăte toată încăpățânarea sa de a nu lăsa poziția. Focul lui face să pârâie văzduhul din toate părțile, ca o șandrama ce stă gata să se prăbușească; dar frică nu-i mai este nimănui. În locul ei un alt sentiment stăpânește sufletele; de el ascultă mintea și brațul; inima și-a oprit bătaia și i se supune. E nebunia, e sfânta nebunie care face din om fiara care a mirosit sânge și vrea sânge, care stă cu nările umflăte, cu răsufllarea oprită de pândirea setoasă a prăzei, pe care o vrea din toată puterea; din ochi pornesc fulgere și brațul svâcnește gata să lovească.

În afară de moartea care-și face secerișul în mijlocul nostru, noi nu vedem nimic; inamicul bine adăpostit de pădure, a reușit să rămână nevăzut, trimițând totuși din sânețele lui, răvașele de plumb omorâtor.

Ostașii din linia întâia au ajuns la un dâmb acoperit cu tufișuri și mărăcini; acolo s'au culcat și fără a-și zări bine dușmanul, deși la vre-o 400 metri de el, încep a trage focuri asupra marginii de pădure. Gloanțele noastre trase mai mult la întâmplare, nu au se vede eficacitatea dorită de noi, iar bulgarul încurajat de acest fapt, se obrăzniceste și spre a nu-și desminți reputația de „tuca na glava“, pe care toate faptele acestui popor o confirmă ca deplin meritată, părăsește pădurea care-l ocrotea de vederea noastră și înaintează „pet nă noj“. Mai mult nu le-a trebuit voinicilor noștri.—Cu iuțea fulgerului, o comandă străbate vajnic văzduhul cu un chiot de veselie:—distanța 400 metri, foc repede!

Puștile noastre, nemțești de origine, dar românizate prin dragostea cu care soldatul nostru își îngrijește „nevasta“, aruncă în sfârșit și ele cuvântul morții, pe care dușmanul credea că n'o să-l mai audă. Acum țeava puștii românești, seamănă cu îmbelșugare în dușman, spaîma și nenorocul.

Iată-ne trei inși alături, urzind cu drăcească bucurie pierzarea lui Bai-Ganciu :

— Rouă, tu vezi, trage în bulgarul care se îndreaptă spre copacul de pe coastă.

— Înțeles !

— Tu Guzgane tragi tot în ăla.

— Bine !

— Și eu tot așa !

Toți trei, veseli, cu mâna pe trăgaciul, ochim pe acelaș bulgar, neștiutor de uneltirea noastră sânge-roasă.

Il privim o clipă, cu ochii de tigrul însetat de sânge, trei pocnete trosnesc în arme și bulgarul se rostogolește în vale atins de ghiara ucigătoare a morții.

— Noroc băeți și dă-i înainte. Ura !

Noi ne urmăm opera înainte.

Focul liniei noastre i-a înfricoșat și ținuit pe loc ; să se întorcă la pădure e prea departe. Înaintea lor e un meterez de piatră, care despărțea două ogoare vecine. Toată suflarea bulgărească, se grămădește după meterez. Atâta așteptam și noi. Gloanțele noastre, într'un iurieș nebun, pocnesc piatra cu zgomot asurzitor și sfărâmând-o, o zvârle în ochii bulgarilor. Efectul e groaznic și cu neputință de povestit. Vedem pe unii ridicându-se înspăimântați și orbiți de praful de piatră din ochi ; urlând de durere, o șterg binișor spre pădure, unde însă nu mai ajung ! Cei mai mulți însă, rămân după meterez, nevoind să dea înapoi, sau să se descopere. Focul nostru ucigător, îi zăpăcește cu desăvârșire.

Plini de bucurie, ai noștri trec dincolo de dâmbul ce le folosise atâta, scoboară coasta fiind primiți cu foc violent și iată-i la 150—200 metri de dușmanul ce încă stă pe poziție. Ajunși jos, după niște garduri de mărăcini din fața satului Opancei, ei se numără dintr'o privire și comandantul liniei l zâmbește cu amărăciune : sunt prea puțini ; inamicul trage cu furie ca într'o oală și ei cu tot avântul de care sunt cuprinși, nu pot da asaltul.

Toate aceste le vede comandantul plutonului de rezervă, de pe dâmb, unde în acest moment chiar a ajuns. Ce să facă? Să înainteze până în linia I spre a o întări? N'are ordin. Să stea pe loc, ar fi o lipsă de camaraderie. Intr'un caz și în alțul pentru el e greu, căci decizia ce va lua, va fi a lui și întreaga răspundere a urmărilor rele, tot a lui va fi. Dar se hotărăște. Ridicând sabia deasupra capului el răcnește: „înainte, copii, după mine băeți, la frații noștri“ și cuvintele luiperate, dar pline de înflăcărare, electrizează cei peste opt-zeci de oameni ai săi, și cât ai clipi din ochi, toți s'au ridicat și au început a scorbri în pas alergător, coasta despre inamic, valea plângerii. Comandantul companiei îl vede, își vede smei înroșiți la față și foarte încălzii fugind la moarte cu cel mai mare dispreț pentru ea. El le vede privirea focoasă aruncând fulgere din ochi—și le zâmbește. Din brațul său stâng însă se vede curgând cu îmbelșugare sângele roșu. L'au lovit, câinii!

În câte-va minute cei opt-zeci oameni erau pe linia I. O clipă se opresc toți sub focul cel groaznic înapoia gardului de mărăcini, spre ași hodini mădulele istovite de atâta trudă. Apoi un cuvânt străbate ca un curent electric: „Țara, camarazi, țara ne privește“. Un fior a străbătut toată această mulțime. Brațul se încordează, tot trupul cată înainte și ochii scapără scânteie adevărată. Nerăbdarea cuprinde pe toți. Strecurându-se câte unul după gardul ce-i adăpostise, ei se strâng sub nasul vrăjmașului și într'un ura! fără preche, se reped voinicii cu baionetele la arme și cu sufletul în vârful acestei baionete. — „S'o suciți bine în carne!“, se aud strigăte. Și răcnetele de ura! nu mai conțenesc. Cot la cot au ajuns compania pe poziție. Vitejii lui Danef, cărora viziunea baionetei „mânăligarilor“ valahi înfiptă între nobilele lor coaste uralo-altaice, nu le făcea prea mare plăcere, au strigat într'un glas: „crogom“ și cât ai clipi din ochi, dispăruse din arenă, ca prin minune, toată mulțimea nenumărată a dușmanilor, ce cuteseră a ne încălca hotarul.

Cu un foc bine hrănit asupra inamicului, care jucea în debandadă, desăvârșim victoria noastră și înfrângerea rușinoasă a bulgarilor.

Ce chiote! ce bucurie! Și toți acești bravi țărani, supti de vlagă din timpurile fericite—pentru alții—ale păcei, oboșiți de o luptă atât de grea, nu cereau altceva, decât să strige din adâncul inimei: „Trăiască România!“.

Au strigat. Au strigat atât de tare, că desigur, că și mișeii ce nu cutezaseră—mai numeroși ca noi—să primească lupta corp la corp unde ochii se caută crunți carnea tremură, inimile sparg pieptul și urile se măsoară—desigur, că au auzit și ei, acel strigăt, care lămură tot rostul izbândeii române.

Iată-i acum purtându-și pe brațe comandantii cari cu voința de fier îi duseseră la victorie. Scena, se petrecea într'un decor cât se poate de potrivit situației; pe jos, arme bulgărești, cartușiere, ranițe, mantale și munițiuni în mare cantitate, împrăștiate peste tot cu o neorânduială izbitoare. Erau trofeele noastre. Cu ce zel se repezeau care mai de care, să ia câte ceva ca amintire. Papaver, se fălea cu arma capturată cu care voia să și tragă de îndată spre încercare, altul cu schija de obuz culeasă de pe jos; viteazul Crețan Nicolae, cu capela cafenie bulgărească; altul înșfârșit, cu o raniță solidă în curele „Made in Germany“.... Era cea dintâi pradă de război a noastră....

Din spre pădure, vine un scâncet dureros și tănguitor. Par'că, fără să vrea, a dus Epure Marin arma la încărcare și degetul pe trăgaci. Se temea ostașul de un vicleșug. „Cunosc eu bulgarul“, ne spune el, și-i trase și o înjurătură.

În genunchi, târându-și cu mare trudă trupul neputincios, veneau spre noi doi soldați bulgari. În ochii se citeau spaima, iar obrazul li era brăzdat de semnul suferinței. Ei ridică amândoi de odată mâinile în sus în semn de rugăciune și din buzele lor livide îngână cu groază:

— Brate, Brate,...

Nici o pușcă nu se îndreptă spre ei, nici un braț nu se ridică pe dușmanul, care schingiuisese cu o sălbăticie mai presus de orice închipuire pe bietul nostru gornist Pascu Nicolae.

Ordonanța căpitanului Turceanu a scos o sticlă pe jumătate plină cu rom și a apropiat-o de buzele înfiorate ale prinșilor. Dușmanii sorb cu lăcomie, cu aceeași lăcomie cu care stăpânii lor, vor să soarbă dintr'o înghițitură pământul scump al țării Românești. Sticla s'a golit și ostașul nostru nu mai are rom, dar l-a dat cu toată inima, vrăjmașului redevenit om prin rană.

Blestem ție, popor hain, care ai opărit cu uncrop pe vitejii noștri răniți la Turtucaia, care la Balagea ai împușcat mișelește pe la spate cu puștile de vânătoare, oștenii României, care nu-ți făcuseră nici un rău!

Prinși, sunt luați și cercetați; știrile date de ei adevăresc ceiace știam, că compania luptase cu un batalion întreg de o mie și o sută de oameni.

Loviți amândoi în picior, nu sunt duși între baionete, dar câte doi sergenți români îi ia de subsiori ducându-i încet spre cartier. Li-e sete și li se dă apă. Li-e foame și de pretutindeni li se oferă bucata de pâine și cutiile de conserve de carne, pe care oșteanul nostru o rupe de la gură. Sunt obosiți și li-se aduc bicicletele companiei pe care sunt așezați și duși ca copiii, de ghidon, pâna la cartier, iar de acolo la spital, unde li se dă toate îngrijirile.

Așa se poartă cu prizonierii oștirea României. Așa s'a purtat ea întotdeauna...

În tot timpul drumului veselie nu mai contenește, capelele sboară în aer, glumele curg pretutindeni; iar când istoviți de atâta luptă și de nemâncare, trecăm defilând înaintea viteazului nostru colonel, pământul, trosnea sub talpa oștenilor ce par'că erau la paradă, atât erau de veseli. Doar fusese crâncenă-lupta de la Opancea.

Și la Opancea... am învins.

Comandantul a fost rănit. Incălecat pe cal de soldatul său, el se îndreaptă spre ambulanță. Calul par'că simțea starea în care se afla iubita lui povară și mergea încet. Comandantul a căzut de pe cal, slăbit de mult sânge ce pierduse și așa l-a târât calul multă vreme. Tunul încă bubuia și puștile încă râpăiau, căci lupta nu se sfârșise.

El s-a mai desmeticit și a trecut prin Bazargicul evacuat și dușmănos nouă. Urcat în ambulanță, a spus conductorului să dea biciu cailor, iar el în spațele trăsorei așezat pe scară, pradă emoragiei, ține în respect cu revolverul canalia bulgară ce voia să-l lovească.

Iar închipuirea lui chinuită de multă suferință a trupului lipsit de sânge, făurea o imagine măreață și înălțătoare.

Era imaginea izbândeii de la Opancea.

Iartă-mă frate!

Bătălia de la 23 August era pe sfârșite. După aproape douăsprezece ore de luptă înverșunată și sângeroasă, planul nostru de recunoaștere era atins și divizia ordonase retragerea.

Tunurile dușmane mult covârșitoare în număr și calitate, băteau cu tărie trupele noastre cari se retrăgeau treptat, unitate după unitate.

Lângă movila a cărei atingere și cucerire ne costase jertfe atât de dureroase, sergentul Papaver Miltiade, eroul dela Opancea, își svârcolea trudnic, trupul ciuntit. Un obuz venit din coasta sa îi isbise în plin șoldul drept și într'o sutime de clipă, piciorul drept atârna doar de o fâșie îngustă de piele, în timp ce stângul, sburase cu totul la vre-o douăzeci de pași de el; și soarele da o culoare rubinie bălței de sânge în care bravul dar atât de nefericitul sergent, își trăia chinurile celei mai înfiorătoare agonii. În ochii bulbucați și ieșiți din orbite, se vedea spaima înfricoșătoare cu care-și privea trupul sfârticat și nimic.

Se mai vedea și altceva.....

Nu mă lăsați, fraților, nu mă lăsați în mâinile păgânilor — se tânguia sărmanul Papaver Miltiade. Glasul lui era atât de sfâșietor.....

Cineva s'a apropiat de dânsul tiptil par'că să nu-l supere și ingenunchind în băltoaca de sânge, i-a cuprins mâinile, spunându-i cu vocea înecată în lacrimi de durere.

— Bietul meu șef,..... mi-se rupe inima don sergent, văzându-te în așa hal!

Ar fi vrut el să-l mai mângâie și să-i spună vorbe de nădejde și de îmbărbătare; dar i-se pușese în gât un nod și nu-i da pas să vorbească. Cu brațe

vânjoase i-a luat trupul sfărâmat de la pământ și a pornit spre ai noștri, sub focul dușmanului care era la vre-o sută de metri.

Un șuerat scurt și un glonte intră în pulpa soldatului găurindu-i-o. Făceau amândoi țintă prea mare. A răcnit de durere și depunând jos povara lui dragă, a dat să se târască spre ai noștri în timp ce sângele-i curgea șiroaie din pulpa rănită. Și iar auzi glasul sfâșietor al sergentului.

— Nu mă lăsa camarade, pe mâna călăilor....

A mai făcut doi pași și a dus mâna la fruntea năclăită de sudoare, s'a întors înapoi și iar a înge-nunchiat lângă sergent. Așa șchiopătând și slăbit de rană, s'a aplecat asupra lui Papaver, pe care l-a ridicat cu brațele-i istovite, pornind trudnic spre linia noastră.

Încă un șuer scurt și mâna dreaptă a viteazului Negulescu Radu fu găurită de un al doilea glonte vrăjmaș..... A căzut la pământ cu sergentul în brațe și lăsându-l ușor locului, a dat să se ridice. Picioarele însă nu vrură să-l mai asculte și a stat acolo lângă sergentul ce se văita dureros, el însuși nescotând nici un gemăt. Papaver a ridicat ochii; cu groază a văzut șiroaiele de sânge ce curgeau din rănile soldatului care rămăsese lângă el, deși știa c'o să moară.....

— Ci iartă-mă frate, iartă-mă... scânci sergentul. Din smuncirea trupului lui însângerat, soldatul înțelese că vrea să-l îmbrățișeze. S'a târât alături de dânsul și buzele pline de sânge ale nenorociților oșteni, s'au lipit într'o sărutare groaznică de frăție adevărată. Când oșteanul dădu să-i lase iar domol trupul pe pământ, Papaver închisese ochii; doar horcăitul lui dureros arăta că din viteazul sergent al companiei a noua, nu rămânea decât un hoit neînsuflețit; și amintirea.

Iar soldatul, câinele credincios, ce fusese în stare să facă o atât de grozavă jertfă, se târâ cu greutate pâna la liniile noastre.

El are și acum încă portofelul ce-i dăde sergentul și 'n care era fotografia mamei viteazului, dar nenorocosului Papaver.

Generalul Zaiancikovski

Pe câmpiile Ghelengicului armile române, hodi-nesc cu armele piramidă; eri s'au luptat voinicește cu dușmanul, astăzi lăsăm oștile țarului să lupte în linia I, iar noi formăm rezerva.

Pe un platou întins și șes, regimentul nostru și-a așezat batalioanele și companiile; oamenii în repaos, își refac puterile sleite de grozava bătălie de la Bazargic și se numără. Trecând printre ei surprinzi pomenindu-se numele scumpe ale acelora din care nu rămăsese decât amintirea. Și te cutremuri, auzind că bravul Locotenent Solacolu a murit mușcând furios țărâna, cu fălcile strivite de șrapnelul care i-a plesnit cu un glonț gura; că pe Sublocotentul Șerbănescu, devotatul subaltern al celui dintâi, l'a văzut dându-și sufletul în chinuri de agonie; că Papaver Miltiade, sergentul din compania nouă, l'au zărit cum își zvârcolea trudnic și dureros, trupul, din care obuzul dușman smulsese amândouă picioarele din coapsă. Auzi pomenindu-se nume de ofițeri ce dăduseră pilde mărețe de încăpățănare în a nu da un pas înapoi, de Moldovenii din care unul, Sandu, primise o rană în picior, nevoind să-și părăsească locul de frunte și pericol în care se afla.

Deasupra noastră un aeroplan dușman vrea să ne recunoască. Era primul aeroplan inamic ce vedeam. Cu mișcări elegante, căta să se scoboare în jos, până ce din binocluri îi vedem crucea de odioasă semnificație.

— Înălțător 1000, foc de salvă, la ochi—dați foc !

Aeroplanul înălțându-se urmărit de pușca Manlicher, o șterge cu o abnegație ce ne umilește.

Neamțul e prudent !

O sirenă se aude pe șosea ; se apropie un automobil, destul de greoiu în eleganța lui. Drept în picioare, colonelul Poetaș își privește din fuga automobilului «copiii» ce se uită la el cu venerație și iubire. «Ce strașnic om», auzi șoptindu-se.

Mașina s'a oprit, din ea descinde colonelul și îndată după el, un bărbat pe care nu-l cunoaștem.

Il văd și acum.

De o statură uriașă, lat și spătos, cu mantaua de culoarea cafelei cu lapte, el are mersul apăsător și solid.

Fața-i delicată și fină de om din lumea mare, contrastează plăcut cu atitudinea lui de militar înăscut. În ochii aceia albaștrii, cari priveșc cu o blândețe pe care n'o vom uita nici când, citești tot sufletul poetic al neamului său.

Colonelul a făcut un semn inutil, de tăcere, și cu voce tare a făcut prezintarea :

— Domnul General Zaiancikovski, comandantul armatei de operațiuni din Dobrogea.

Generalul s'a oprit și în jurul lui, regimentul e ca o mare de capete în jurul unei insule. Toți vor să-i vadă chipul, toți ar dori să-i afle gândul.

Generalul a dus mâna înmănușată la chipiu și a strigat, cu o voce de o dulceață neașteptată pentru acei ce nu-i simțise privirea.

— Sanatate, copii !

Cuvântul lui de bună venire spus într'o românească stricată, sună atât de impunător în inimile noastre, încât toți se simt încătușați și subjugați de omul acesta distins. Imediat generalul a adăugat :

— Să trăiască România-Mare !

Strigătele de «ura» ce acoperă aceste cuvinte, arată generalului rus, ce ecou deosebit au avut în sufletul nostru, inimoasele cuvinte.

A spus apoi colonelului să ne explice, că marea

națiune rusă, va lupta până la ultimul om pentru apărarea solului nostru care li-e scump și lor și pentru realizarea idealului nostru, iar el personal se simte fericit că luptă în cooperare cu o armată atât de vi-guroasă și de bravă ca armata română.

Generalul și-a înălțat iar asupra noastră privirea sa dulce ca de părinte, a salutat din nou și s'a îndreptat spre automobilul ce duduia sub presiune, în timp ce flăcăii, îl ovaționau, făcând să se cutremure văzduhul de uralele voioase și de căciulile aruncate în sus. Generalul zâmbește, iar colonelul, refăcându-și figura-i autoritară ce trece ca un fior din tâlpi pân'n creștet a strigat :

— Dervescule, pune regimentul sub arme!
Plecăm din nou la bătălie.

* * *

A trecut aproape o lună de atunci. În tranșeele Topra-Isărului e liniște. De patru zile, oamenii n'au mai dat piept cu inamicul. Ei stau într'o dulce lenevie, citind cu nesăț, scrisorile venite de acasă. Rândurile acestea prețioase sunt de o mie de ori citite și rume-gate, par'că pentru a ceti printre rânduri veșnic ceva nou.

— Eu am ceva, eu am ceva, dar eu? — atâta poți desprinde din alaiul cu care bravii au primit pe furierul companiei, care a sosit cu scrisorile.

Din toți, se bucură par'că mai mult Marin Gheorge; îl vezi pe bravul soldat, sărind în sus de bucurie c'a primit în sfârșit și el «carte». O așteptase atât de mult.

Și într'un colț intim de șanț, stând turcește în mijlocul camarazilor, îl auzi citindu-le :

Dragă Mărine,

«Doresc ca această carte a mea, să te găsească și sănătoșel și voinic. Vei ști că despre partea noastră suntem sănătoși și te dorim tare. Vaca, a fătăf Dum-nica asta o juncuță, de-am botezat-o Dumana. Ma-rițica de umblai tu după ea în țivilitate, întrebă de

tine, că vrea să se logodească când vei veni în permisie, c'a auzit că ești viteaz. Vezi băete dragă, de luptă pentru moșia noastră, chiar de-o fi să mori, că-i moarte de flăcău și-i frumoasă și să nu dai de rușine pe tat'tu, care s'a bătut ca un leu la 77.

Al tău tată Vasile Gheorghe.»

Și plânge cu ochii Marin al nostru, râzând cu inima.

Un grup se vede venind din depărtare, dinspre șanțurile Vânătorilor spre noi. La bătaia soarelui grupul sclipește de firețuri și aur. Artileria inamică bate rar de tot, la câte cinci-zece minute de interval.

Acum grupul s'a apropiat și-l recunoaștem: Generalul Zaiancikovski și suita sa. În suită sunt coloneli ruși, francezi, un ofițer englez și atașați de ai noștri. Au traversat șoseaua și iată-i apropiindu-se încet și convorbind, de locuința noastră subpământeană.

Comandantul plutonului din șanț, s'a apropiat de capătul despre șosea al șanțului și iese înaintea generalului.

— «Monsieur le général, le premier peloton, 9me compagnie du 40me, se trouve à son poste».

Generalul a salutat și cu acelaș zâmbet de fermecător de oameni, s'a interesat de viața noastră de tranșee, de pierderile avute până în prezent și de starea sufletească a oamenilor. Apoi, trecând din grupă în grupă și-a făcut observațiile sale relativ la așezarea mitralierelor pe poziții, la adăpostirea oamenilor și așa mai departe și apoi a spus din nou comandantului plutonului:

— Dites à ces soldats, que je ne veux plus rester à Médgidia; que j'aime beaucoup l'air de la mer et je veux en respirer à Varna.

Comandantul a spus-o în românește și oamenii, pricepând adâncul înțeles al cuvintelor acestora, au strigat într'un glas:

— Ne vom da și viața pentru Domnul General!

L'a zărit pe caporalul Nestorescu. Statura acestuia, impunătoare de înălțime și bărbăție, l'au impresionat pe mândrul general. El a spus:

Dites à ce caporal, que s'il m'apporte demain cinq prisonniers, je demanderai pour lui outre la décoration roumaine, je demanderai pour lui à Sa Majesté le Tzar, la médaille «Saint Georges», notre plus haute décoration.

Nestorescu știe puțin franțuzește și a răspuns îndată :

— Je les apporterai.

Nestorescu s'a ținut de cuvânt. A făcut și mai mulți prizonieri.

Am trecut de traversa aceasta și ne găsim în șanțul grupei III-a. Diavolul de Pavel Ion juca căzăceasca, în timp ce doi camarazi îi cântau din gură, iar restul, bătea tactul din palme.

Generalul râde, privește cu blândețe pe bravii eari știu să petreacă și vrea să facă cunoștință cu dănuitorul. Acesta îl pîndise din ochi, din fundul tranșeei se repede spre noi și ca o artistă de circ, cade într'un picior strigând »Evla». Apoi îndreptându-se, salută prezintându-se :

— Să trăiți Domnule General, Pavelius Jean de Federic, fruntaș cu ordinul «615» și artist comic «o Teatre Național», maimuțărește el în franțuzește.

Generalul râde, cu un răs ce-i încadrează atât de frumos figura simpatică.

— C'est probablement un type des faubourgs de Bukarest, observă el cu justeță și apoi, îl întreabă tot prin interpret ce roluri a jucat. Pavelius nu se dă însă prîns și replică cu cea mai mare siguranță și seninătate :

— Figurant !

Hohotele de răs nu mai conțin și oaspeții fermecați de mimica de diavol împelițat cu care Pavelius Jean de Federic își însoțește cuvintele, își pierd câteva momente, în admirarea celui care știe atât de frumos să fie ridicul.

Pe Constantinescu Vasile l-a întrebat de unde e și când acesta răspunse că e din București, generalul scâpă o exclamație, care — fără să vrea — era foarte plină de fine înțelesuri.

— Mais vous autres Roumains, vous êtes tous des Bucarestois.

A ajuns aproape de capătul șanțului, a strigat puternic „Sănătate copii“ și a zâmbit iar cu bunătațe. Cine a văzut surâsul enigmatic și binevoitor al generalului Zaiancikovski, nu-l va putea nici când uita. Cine știe ce adânci sentimente omenеști, cine știe ce răscoliri de simțire și suflet, se involburează înapoia acestui zâmbet blând și părintesc.

Generalul a dat mâna cu imberbul nostru comandant de pluton și privind-i cu atenție chipul de copilandru, l-a întreat :

— Si jeune et comandant de section ? La care tot el, cu atâta spirit și subțire ironie, a adăogat :

— La valeur n'attend pas, le nombre des années, cunoscutul vers a lui Corneille.

Tânărul comandant a protestat cu modestie, dar generalul comandant al forțelor din Dobrogea, i-a strâns mâna cu putere și amintindu-i că dela fiecare comandant cât de mărunț, marile națiuni aliate așteaptă efortările cu puțință pentru obținerea victoriei, l'a întreat, încadrându-l într'o privire plină de poezie, căldură și afectuoasă ocrotire.

— Il y a quelque part, une jolie, très jolie jeune fille qui attend avec amoureuse patience, un jeune et brave héros. Est-ce-qu'il va se trouver ?

— Oui mon général, certes, je le serai...

— Et bien, demain vous le prouvez car, on va se battre !...

A doua zi, după cum spusese, începurăm bătălia. Ea ținu trei zile dearându-l și în beția triumfului nostru strălucit dela Meșagi-Bair, era ceva care ne dăduse mai mult imbold la luptă, mai multă mândrie a victoriei, era ceva ce nu vom uita nici când : zâmbetul generalului Zaiancikovski.

Topr*-lsar

Plouă...

Plouă mărunț și des și bură, se cerne pe sufletele încercate ale războinicilor, aducând tristețe și amărăciune. Inghemuit în colț de tranșee, Golea-Neagu, sărman surdo-mut și conductor de saca, își poartă aeeva gândurile întristate. Pe cap, are foaia de cort pusă streășină, iar oasele, îi sunt scuturate de fiorii egrasiei ce pătrunde la măduvă,

Plouă des și mărunț. Printre stropii de ploaie, Golea Negu privește îndelung cu ochii pierduți în nesfârșit. Și i-se năzare... Iar gândurile lui străbat departe, foarte departe, trec dealuri, ape și câmpii și se opresc undeva, într'un sat oltenesc, unde din vatra cea joasă, fumul se ridică pe coș. Golea se gândește la căminul lui umil și sărăcăcios, la casa lui dragă., și închipuirea lui chinuită de bura rece de toamnă, vede copii plângând de dorul aceluia căruia cu îngeresc ciripit îi spuneau „tată“ și vede lacrimi de soție iubitoare căreia țara i-a cerut cea mai cutremurătoare jertfă și i-a luat cel mai scump dintre odoare și vede suspin înăbușit de mămia căreia o soartă năprasnică, i-a hrăpit pe Neagu al ei. Golea oftează din adânc... Iar bura cade, cade nemiloasă, cernind sufletele... Cu ochii pierduți în vag, cu toropeala în oase și în toată făptura, Golea Neagu visează: ce oribilă e vedenia?

Sătucul lui liniștit mehedințean, căminul dragostei și a fericirii lui, năpădit de hoarda vrăjmașă, a-vutul împrăștiat la cele patru vânturi. Vatra în jură

căreia se adunau toți la priveghi, pângărită, iar nevasta, odorul lui cel mai iubit, lumina ochilor lui, murdărită de spurcăciunea dușmană în împreunări scârnave.

— Căinii, scrâșnește Golea și geme din greu, ca fiara rănită.

— Ce-i Goleo? îi răcnește la ureche, — Golea era cam surd—sergentul Lița Ștefan, brav între bravi. Golea se trezește ca deșteptat dintr'un vis rău, oftează îndelung și dureros și cu vocea lui bâlbâită:

— De don' sergent, mă purtam și eu cu gândul.

— La ce Goleo?

— Ia prin alte meleaguri. Golea n'a mai deschis gura și Golea n'a mai vorbit. Coșmarul repusese stăpânire pe el. Din înaltul văzduhului, cerul turna pe inimile luptătorilor bură mărunță și gândurile negre.

E ora patru după amiază. Prin sita vremei, se cern ceasurile și minutele. Și Golea ud până la piele, pradă coșmarului, e cuprins par'că de moartea cea umedă. Dar bravii camarazi nu-l lasă gândului celui rău.

— Goleo, se aud mai multe voci, să ne dai Goleo cu bobii, ne batem sau nu ne batem ..ăine?

— Ba mai lăsați-mă în pace, gângăvește surdomutul, că nu-mi arde mie acuma de boghii voștri.

Dar încăpățânarea lui Golea, ei știu s'o îmbunetze: o avalanșă de țigări și tabachere se îndreaptă spre rândsul. Toate comorile lumii, ar fi rămas argumente neputincioase față de refuzul lui încăpățânat. Dar o țigară, o țigară cine poate refuza? Sacagiul zâmbeste, clipind cu șiretenie spre căprarul Done și chipul lui hidos înveselindu-se, se face și mai urât. Golea Neagu a luat tacticos tabacherea, în foița «jiob» el pune cu două degete încărcate tutunul de zece bani pachetul și ochii îi strălucesc de lăcomie. Cu degetele groase și murdare, a răsucit o țigară de cel mai impunător calibru. Amnarul izbește cremenea și iată-l pufăind cu fudulie, în timp ce lipsiții de tutun, trag cu lăcomie pe nas «fumurile» lui Golea Neagu.

Deasupra șanțului, au bătut foile de cort în țărushi, pe maluri, drept acoperiș: apa se adună pe foaia de cort, o apasă de face burtă în jos și curge în țurțuri tulburi peste luptători. Câte odată vântul vijelios smulge țărushi și foaia de cort prinsă doar într'o parte, fâlfâie murdară la bătaia vântului, până iar o prinde careva în țărushi.

— Cruntă vreme, mormăie cu sila Balinta.

— Păi, de ce ai fost prost, să nu-ți iei tu umbreja și galoșii!?

Golea și-a fumat țigara și e satisfăcut. Din buzunarul stâng al tunicei, a scos încetișor și hoțește un pumn de boabe de fasole și le-a așezat pe o scândură. Cu băgare de seamă, el așează fasolele grupuri grupuri de câte cinci boabe, până face nouă grămăgioare. S'a uitat cu dragoste la boabele revelatoare de dumnezeiești mistere și le-a mai numărat odată. Golea întinde mâinile amândouă înainte și apoi din buzele-i groase și rânjite de babă ghicitoare, curg asupra grămezilor cuvinte neînțelese, spuse pe șoptite, cu aerul cel mai misterios din lume. O tăcere solemnă și înfrigurată de jur împrejur; va vorbi doar Dumnezeu, prin gura Golei.....

Numai ploaia își continuă râpâiala înceată, monotonă și moleșitoare.....

După ce a pronunțat cuvintele sacramentale, Golea începe a combina bobii din diferitele grămăgioare, în mijlocul interesului tot mai palpitând al spectatorilor. În acest moment toți sunt cu sufletul la gură: Golea e în plin exercițiu al sacerdoțiului său.

Dar Pithia a vorbit!

Golea a ridicat capul și un rânjet hidos îi iluminează chipul.

— Păi, la boghi s'arată că mâine ne pornește. Zău așa! se jură Neagu. Spui drept! Și dacă nu ne pornește, apoi zarvă mare o să hie p'aci. Boghii nu minte! Să știți! adaugă el cu convingere. Golea face apoi un semn cu ochii, prin care voia să arăte întreaga înălțime divină a sorgintei din care deține el știrile sale.

Un murmur de veselie trece prin toți acești paznici ai întregirii țării..... Vine cazanul.

Cu ce dragoste s'au uitat toți la cei șase soldați și la sergentul șef de ordinar Rădulescu, cari se apropie grăbiți, cu cazanele cu ciorbă. Deodată însă, o bubuitură puternică z'a auzit, o văjâitură cu șuer grozav și la 10 metri de cazane, obuzul inamic exploadează.

Inamicul, vrea să ne lase se vede, ne-mâncați. Pentru purtătorii cazanului, e un moment de spaimă; ei dau să fugă în tranșee, spre a se adăposti. Sergentul strigă însă: «Stați la cazan». Glasul îi era atât de limpede și hotărât, că porunca îi fu repede executată. Bravul sergent a sosit cu cazanele la tranșee și raportează:

— Să trăiți domnule locotenent, mă prezint cu cazanele cu mâncare; în timpul serviciului meu am avut un mic incident.... — Rădulescu era băiat cetit și care citea mereu.

— Incident neplăcut, adăogă Pavel Ion, ținându-se să nu râdă.

Din fericire, nu era atins decât Micu Marin în bocancul piciorului stâng, fără să-i facă nici un rău.

— Mi-se pare că v'a tăiat pofta de mâncare, râse Pavelius către aducătorii cazanului... și mai mult pentru sine adaogă:

— Să fie al dracului, care s'o mai duce să ia cazanul d'acuma 'nainte.

Mâncarea cea caldă vine ca o mană cerească pentru trupul trudit. O citești aceasta foarte limpede, pe fețele înviorate ale tuturor. Așezați pe banca de pământ din șanț, cu gamelele în mână, oamenii sorb cu nesățiu, ciorba de fasole. Și la masa aceasta atât de copioasă, muzica nu lipsește. Obuze grele inamice cad, când la dreapta, când la stânga, când în fața noastră. Noi ne vedem înainte de mâncare. Suntem doar atât de obicinuiți.....

Peste tranșeele oarbe și tăcute, noaptea și-a așternut giulgiul ei negru; și bura cea mărunță n'a mai

încetat. Pe paele ude, aşternute pe fundul şanţului, luptătorii se trântesc obosiţi cu trupul şi cu sufletul cel chinuit de o lună de luptă necurmată şi de aşteptare înfrigurată. Liniştea cea mai adâncă domneşte în atmosfera aceasta de vitejie şi moarte. Gândurile tuturoi sunt la ziua de mâine.

Ne-om bate mâine, doar a dat Golea cu bobii.

Inamicul desigur doarme şi el, căci noaptea singură e marea pacificatoare a patimilor ce clocotesc, cerând sângele roşu şi cald de flăcău.

Vom merge şi cu ajutorul Dumnezeului dreptăţii noastre, i-om răzbi.

Dintr'un colţ de şanţ îndepărtat, scoboară lin către noi pe aripele dulci ale vântului, strigătul duios şi tânguitor al inimei ce-şi spune aleanul :

Scumpă dragă copilică
Eu mă duc mă depărtez
Şi sunt plin de suferinţă
Şi din inimă oftez
Ține această cruciuliță
Și-o poartă la sânul tău
Căci de acuma înainte
Eu te las cu Dumnezeu
Nu se știe 'n care parte
Rătăci-voi pe pământ
Nu se știe dacă mâine
Nu voi fi chiar în mormânt
Privesc luna argintie
De pe cerul instelat
Și gândindu-mă la tine
Multe lacrimi am vărsat

Dar nu e răgaz acum pentru inimile ce vor să-și ia sborul către iubita lăsată acasă și ordine date mai mult pe șoptite, scurt și cu grijă, răsună vijelios :

— Grupa caporalului Farfara Marin, post fix la sârmele cu ghimpi. Parola, Mihai Viteazul — Călugăreni.

— Plutonul II, sparge șoseaua la două-sute metri

dincolo de sârme. Iși va pune patrule. va face legătură la dreapta cu vânătorii, la stânga cu compania zecea.

Și comenzile prevestitoare de moarte înăbușă glasul, care tânguitor își cânta dragostea. Întré ghiulele și gloanțe, inimile trebuie să tacă.

Și pe tot cuprinsul acesta al morțel, Morfeu și-a întins împărăția.

Pe câmpia tragică a Topra-Isarului, zorii zilei încep să se arăte. În stânga noastră, Apollo cel sburdalnic ieșind cu carul de foc din valurile frământate ale Pontului Euxin, înroșește cerul cu năpraznică văpaie..... De ce oare e roșie în acea parte bolta cea înaltă? Poate de sângele nostru, așa de cu îmbelșugare vărsat pe tărâmurile acestea? sau deși mai multul sânge curs din dușman? Nu, nu! e sângele nostru acela, al nostru e! numai al nostru se putea înălța la ceruri, numai jertfa lui Abel o putea primi Dumnezeuul dreptăței; jertfa necurată de cotropitor mârșav a lui Cain, n'avea ce căta înaintea tronului său; pe aceea din fața noastră un vânt îi adusese, și tot un vânt îl va duce îndărăt, de nu va fi acela, vântul mâniei noastre! Și cu gândul acesta, uitându-te spre răsăritul invăpăiat de roșeața, îți pare că cerul râde..... da, ei râde râsul roșu al sângelui care gâlgăie în gâtul și în trupul smuls vieții; va răsări soarele.... va răsări..... pentru noi!.....

În semiîntunericul, ce încă încadrează natura par'ca într'un brâu îndoliat, ochiul nu deslușește decât puține lucruri, pe acelea numai pe cari din ajun e deprins să le știe la vechile lor locuri.

Iar pământul scoțând din măruntaie ceața de abur, se îmbracă cu ea, par'că de frica urmașilor lui Prometheu, ce-i sfășie corpul cu uneltele lor sacrilege. Negura se lasă protectoare și pe colibele cu vetrele părăsite de sârmanii pribegi ai Topra-Isarului și în cari doar Penaii lor mai sălășluiesc și pe bisericuța aceea frumoasă, la altarul căreia nu mai vin credin-

cioșii, spre a fi unși cu sfântul mir și pe care o mă vizitează doar obuzele «Gott-ului» german; și peste luptătorii încercați, ce stau să-și împlinescă pe așternut de paie în fund de tranșee, hodina nopții; și peste armele ce stau pe parapete cu gura țevei spre partea dușmanului. Te uiți spre inamic, par'că spre a te măsura odată din ochi cu el și totuși, nimic nu vezi din ce ți-ar putea spune că înaintea ochiului tău, e altceva decât sămănăturile voioase, de la cari se așteaptă de harnicii plugări, bogatele secerișuri și rodul sudorii frunței și a brațelor trudite.

Totuși acolo, acolo în fața Amzacei, în porumbiște, bătrânul nostru pamânt e sfâșiat de șanțurile ce se întind în față-ne și în ele cu gând viclean, stă aceia cari după ce ne-au sfărâmat hoțeste piatra de la hotară, rămnesc cu gând de nedreaptă stăpânire la gila aceasta, care nu-i cunoaște și nu-i vrea.

Dar ce-a cu încetul s'a limpezit, iar din întunericul care te învăluia ca o taină de nepătruns, ochiul desprinde tot ce e în jurul nostru.

Iată, acolo unde sunt parii aceia mici legați între ei cu fire subțiri, acelea sunt sârme ghimpate în care se va rupe fâșii fâșii, carnea dușmanului îndrăzneț ce ar căta să le treacă. Dincoace, parc'ar fi niște ochi fără lumină, sunt gropile de lup, adânci de 1 m. și întunecoase, acoperite cu mărâcnii; ele au în fund un par cu vârful ascuțit în sus, gata să primească și să găzduiască pentru vecie, cu toate oncrurile, pe cutezătorul ce ar cugeta să vină cu gând rău la noi.

Când le privești pe toate, ai impresia unui balaur uriaș ca din povești, ce stă cu sute de guri căscate gata ce a înghiți pe oricine, iar în mijlocul monstrului ca trăind într'o armonioasă simbypză, două ființe omenești, stau în două gropi de lup vecine, cu ochii sticloși de încordare, privind țintă înaintea lor; sunt bravii străjeri cari ne-au păzit în timpul nopții, de pericol, inlesnindu-ne hodina... E santinela îndoită... Înapoia noastră pe dreapta șoselei, o grămadă de lemne ascuțite își așteaptă destinația lor aducătoare de

peire și ceva mai în urmă, satul Topra-Isarului, cu colibele în cari rătăcesc trudnic Penații în lipsa stăpânilor cari și ei bieții, cine știe prin ce limanuri depărtate se află acum.

S'a luminat complect. Posturile noastre înaintate, semnaleză oarecari mișcări de patrulare mai vioae ca de obicei; aceasta însă nu ne neliniștește de loc; nu poate fi nimic gândim, ar fi început-o încă mai de vreme și la urma urmei, fie ce-o fi. Și foarte liniștiți, ne vedem înainte de ceaiul care chiar în acest moment a sosit. Glumele curg și ziua e frumoasă...

Comandantul Brigăzei, a dat ordin ca oamenii să iasă din tranșee, lăsând observatori.

Armata Română, inferioară ca număr puhoiului copleșitor, era toată în linia de foc. Schimbare, trecare în repaos, nu există; din această cauză de o lună și jumătate, nici unul din noi nu se desbrăcase măcar odată; ieșim din tranșee și rechiziționăm ce brumă găsim pe la colibele părăsite ca găleți, albi și cazane. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Oamenii se desbracă, încântați de a-și revedea corpul după atâtea săptămâni de nevedere; ba unii, își îmbrățișau cu frenezie picioarele, șugubeții, ca pe niște prieteni vechi pe cari nu-i văzuseră de mult; în timp ce alții făcând razii prin cartier, își treceau în patrimoniu ratele și puii de găină ce nu putuseră fi luați de stăpâni, ca *res sine domino*.

Un escadron rusesc trece pe lângă noi; bravii aliați ne privesc cu aceiași curiozitate cu care îi primim și noi, curiozitate de frați cari s'au regăsit, după ce nu se mai cunoscuseră de mult, din 1877.

Pe cai falnici, ageri și înalți, statura cavaleristului rus face impresie mare și deosebită; ai crede un războinic aproape sălbatec, ce nu așteaptă decât prada omenească; te gândești la Zaporojenii lui Gogol și dacă nu te uiți bine, nu vezi că în ochii acei albaștri se oglindește toată mistica blândețe a sufletului rus. Oferim celor din urmă țigări intime și au se vede atât de multă bucurie, încât iau galopul cel mai nebun

ca să-i ajungă pe cei din fruntea escadronului, să le arăte. N'aveau tutun! Aflăm că două dame din înalta societate rusă, comandă două escadroane, în locul soților morți pe câmpul de onoare și a căror moarte vor s'o răsbune.

Dar escadronul care avea cu totul altă misiune, decât să ne vadă pe noi, se depărtează încet și cătând înapoi către grupul care începuse să spele.

Cămășile înegrite de îndelungata purtare, sunt acum stoarse de mâini vânjoase, veseli toți, că diseară o să se primenească cu rufe noi.

Ca de obicei, în jurul lui Pavel Ion cercul s'a și format și Pavel debitează cu nesecabila-i vervă.

— Doresc Domnilor, să nu termin acest război mondial, decât dacă voi primi câte-o decorație dela toți «alianții» noștri. Ah! de-aș putea să mă duc la Salonic, la don general Sara Ilie (Sarrail) să lupt acolo, având în dreapta un sârb — ah! biata Serbie, ce vitează a fost! — și un francez; Francezul să-mi spună: «parle franse», iar eu să-i răspund amărât: lasă-mă, că's «pârlit» destul. O domnii mei, aici pe mijlocul pieptului mi-aș pune decorația belgiană, dincoace cea rusească, aici cea engleză, japoneză, portugheză, muntenegreană, etc. Și așa cu pieptul plin de decorații, m'aș duce la București, după încheerea păcei... sa cer slujbă.

Dacă m'ar întreba ce școală am? răspunde-voi: am Inalta Academie din Topra-Isar — Amzacea, secția tranșee. Dacă totuși slujbă nu mi-ar da, ei bine, atunci cu mâinile aș smulge decorațiile de pe piept, le-aș pune pe masa ministrului și aș zice: țara nu-mi dă ce merit, deci voi pleca; și frumușel ași pleca în Franța, ba nu în Belgia, m'ași însura cu o belgiană și.....

Dar Pavel ca totdeauna nu trebuia să-și sfârșească povestirea. Un bubuit groaznic de artilerie grea și apoi încă unul și încă unul și apoi spargerea obuzelor.

— De cât obuze fraților, ași prefera buze; dar hai să ne cărăm la bulibășie, că-i groasă!

Cât ai clipi din ochi, oamenii s'au îmbrăcat cu veston și pantaloni; rufele au rămas pe frânghie, fiind unde; și într'un minut, toți ajunseseră prin locuri adăpostite, până la șanțul de comunicație și de acolo, buluc la tranșee.

Focul artileriei dușmâne, devine tot mai violent; e ora 9 $\frac{1}{2}$ și el s'a deslănțuit cu furia unui adevărat uragan; obuzele grele svârlite cu îmbelșugare, găuresc pământul pretutindeni, răscolindu-l până în adânc. Sub vijelia aceasta, totul par'că se prăbușește din temelie. Ne îmbulzim toți pe banca din fundul șanțului și tunurile bat mereu dinspre inamic. Prezicerile lui Golea încep să se adevărească și Golea râde, par'că ar fi un savant care nu se miră, fiindcă fenomenul îl prevedea în mod sigur dinainte.

Dinspre sârmele ghimpate, vine ceva negru și nedeslușit.

E par'că un punct negru, ce crește mereu cu cât se apropie. Acum se văd bine: sunt doi brancardieri și ei duc o targă, dar n'o duc ca de obicei, ci cu greutate. Cine să fie oare victima? întrebarea e în ochii tuturor ce cată cercetătorii într'acolo.

După urgia de proiectile de tot soiul ce inamicul aruncă asupra sârmelor ghimpate, pricepem că vom avea azi atac inamic de infanterie; dușmanul vrea să-și curețe drumul și sârmele cu ghimpii lor ascuțiți, îl supără.

Grupul s'a apropiat acum bine. Pe targă zace, galben ca turta de ceară și desfigurat, caporalul Farfara Marin, șeful postului de la sârme; deși sârmele deveniseră obiectivul continu al obuzului dușman, bravul căprar nu voise nici o clipă să-și părăsească postul important ce avea în fața vrăjmașului.

O ghiulea a bubuit, a căzut lângă el, i-a ridicat tot corpul în sus și l-a trântit înapoi ciuruit de schije. Scurgerea de sânge fusese foarte puternică și Farfara, țăranul gras și voinic, ale cărui fălci făceau orgoliul oamenilor de sub comanda sa, sta în aproape în completă nesimțire, șoptind doar un singur cuvânt:

— Apă, că m'au ucis.

Pe buze i s-a turnat câte-va picături de apă, pe care sârmanul le-a înghițit mai mult în mod reflex; a deschis ochii, a recunoscut pe comandantul ce sta alături abia stăpânindu-și emoțiunea și a șoptit:

— Eu mor, bine c'ați rămas D-voastră; să nu mă uitați.....

Două buze s'au aplecat pe fruntea acea murdară de sânge, fluturând o sărutare mai gingașă decât aceia ce se dă unor moaște sfinte; doi ochi au vărsat lacrima fierbinte și targa s'a depărtat spre ambulanță..... Farfara a plecat dintre noi, dar chipul țaranului acestuia care râdea sub focul cel groaznic, întrebând la ce distanță să pună înălțătorul, ne urmărește și azi din depărtarea lunei cele veșnice.

Și furtuna de proiectile se face tot mai turbată. Kultura imperială germană își trimite solii macabri.

E în aer un vâjâit asurzitor.

Văzduhul huieste, muge, urlă de dureri intestinale. Indesați în fundul tranșeei, urmărind cu urechea, urmărind cu toate simțurile, vuetul înfricoșător al obuzelor ce cîrg cu nemiluita. Ce fericit ești Goleo! tu ești surd, tu n'auzi cel puțin pe acești vestitori ai morții. Totuși Golea simte când bate artileria inamică; e atât de surd, încât nu aude nici bubuitura, nici vâjâitul prin aer, dar simte, ne spune el, cum tot pământul se cutremură în zguduirii teribile; cum locul pe care stă se leagănă par'că gata să-l trântescă și aerul dinprejur, îl năpădește plesnindu-i obrazii.

Rafala artileriei continuă groaznică.

Patrulele noastre, ne-au adus în fine vești mai sigure despre inamic.

În linie de companii, dușmanul înaintează spre noi cu infanterie numeroasă.

În fund, s'au zărit batalioane întregi masate pe creasta din fața Amzacei. După indicațiile patrulelor, artileria noastră trage din dosul Topra-Isarului — se zice — cu o exactitate uimitoare, împrăștiind coloanele dușmane ce sunt'la 2 km. de noi și semănând cu îmbelșugare, moartea de oțel.

În tranșee sunt trei plutoane din compania a noua și două din compania treia, iar restul companiei a noua formează rezerva, care cu baioneta la armă stă gata pentru contra-atac, în caz când inamicul ar trece de obstacolele de sârmă ghimpată și gropile de lup. Cineva, s'a suit pe stâlpul de telegraf din dreapta noastră, spre a-și face observațiile: acel cineva, e însuși comandantul companiei a noua. Punând patru soldați în picioare și pe umerii acestora alți doi, el s'a suit pe umerii acestora din urmă și scoțând din toc binoclul «Görtz» a început a privi scrutător spre lanțurile de trăgători, cari înaintează la cucerirea poziției Topra-Ișar.

Dar bravul ofițer n'a rămas neobservat și artileria inamică proptește un obuz, foarte aproape de locul cu pricina. Viteazul, privește cu rânjete batjocoritoare în direcția din care vedea venind ghiuleaua, dar răsul îi iese prin piele și iată-l prăbușindu-se la pământ dela înălțimea aceia.

Pasămite, speriați de obuzul ce simțeau, că pentru dâșii fusese pus în țeava tunului și apoi trimis, își pierd cumpătul și se culcă pe acelaș loc la pământ; cei de deasupra lor, cad peste ei și în fine viteazul comandant, rămas în aer fără susținători, ia o trântă formidabilă dela patru metri înălțime; spre marele lui noroc, el cade pe moale, pe cei șase oameni ce-i formează piua. De sigur, că observatorii artileriei inamice văzând căderea celor șapte, vor fi înregistrat cu mare satisfacție cele nouă victime, încântați de acest... succes.

Dar iată că morții se scoală, ba chiar au poftă de răs, primindu-și înjurătura cuvenită pentru poltroneria lor; bravul comandant își reface piua și urcă din nou în locul periculos, pe stâlpul mortal. Artileristul dușman s'a înfuriat; ce îndrăsneț e acela, care cutează să ofere pieptul său ghiulelei dușmane? Iată-l încadrat în ploaia de ghiulele; liniștit, la locul lui, bravul ofițer privește cu binoclul lui în dreapta șoselei, în stânga, la căpița de fân din dreapta; cu nepăsarea unui sătul de viață, scoase carnetul său de campanie și-și no-

tează prețioasele sale observațiuni : pozițiunea artileriei dușmane, numărul coloanelor de infanterie ce înaintează, efectivul aproximativ și direcția fiecăreia din ele ; din tranșee, soldații cuprinși de cel mai înfrigurat entuziasm și de cea mai îndurerată admirațiune, așteaptă momentul fatal, când strașnicul lor șef va fi izbit în plin și făcut țandări de artileria necrutătoare a inamicului.

S'a dat jos de pe stâlpul de telegraf și s'a îndreptat cu voioșie, militărește și fără nici o urmă de frică, cu fața liniștită, către comandantul Brigăzei, care venea pe lângă șosea, după niște grămezi de lemne ascuțite.

— Domnule Colonel, din informațiile patrulelor și ale mele proprii, am onoare a raporta, că bateria inamică din stânga șoselei a schimbat de pozițiune.

Colonelul l'a bătut ușor cu palma peste obraz, mulțumindu-i pentru chipul admirabil cum își păzea sectorul. Tânărul comandant zâmbi mulțumit ; putea el spera o mai înaltă fericire ?

Te întrebi : oare omul acesta nu cunoaște frica ? Noi toți aceia cari ne-am aflat în situații identice, cari am respirat cu amândoi plămânii iadul, cari am văzut capete și picioare sburând în aer de schija cea colțurată, noi, cari am văzut carnea înfiorându-se și sufletul luptându-se cu trupul, noi putem mărturisi fără ezitare : frica e ceva înăscut ; pe câmpul de luptă, unde viața trupească trece prin cel mai greu pericol, s'ar putea ca instinctul primordial, acel al conservării, să piară ? Nu ! el nu piere și poate din el s'au născut toate acele adăposturi-tranșee, pentru a restrânge câmpul sufletesc de acțiune al acestui instinct născător de lașitate : pentru a te simți mai asigurat cu viața. Comandantul viteaz al companiei a noua ne-o mărturisea adesea : îi e și lui frică, de fier și oțel. E însă ceva sufletește, mai înalt decât frica și decât geneza ei, instinctul de conservare : al nației, al colectivității din care face parte individul—căci și ea e ca și el un organism natural—și căreia în asemenea momente, indi-

vidul îi aparține mai mult ca oricând ; și făcând această mică paranteză, ne vine înainte un exemplu, a cărui plasticitate și vechime istorică, va scuza pornografia lui.

Frideric cel mare, în timpul unei mari bătălii, își avea cuartirul într'o moară. Intrerupându-se un moment dela lucru, el povestește unuia din generalii săi, că avea pantalonii căptușiți cu piele de căprioară, la fund ; aceasta ca măsură de precauțiune, de oarece de câte ori se afla sub ploaia de ghiulele și gloanțe, îl apuca — cum să zicem — durerea de stomac. El nu-și pierdea însă cumpătul, ci da mai departe ordinele de luptă cu toată hotărârea, zicând : „fă tu capule ce știi, și tu..... ce poți!“.....

De aci se vede bine, ce mare adevăr conține afirmația, că totul în război, e să știi să-ți domini instinctul de conservare pe calea voinței și a raționamentului. Aceasta e atât de adevărat încât, îndrăznim a afirma din cele văzute, că majoritatea fricoșilor sunt oameni reduși ca inteligență, oricare ar fi gradul lor de cultură și stratul lor social.

Skobelief, eroicul general rus de la 1877, uimea pe toți prin nepăsarea ce i se citea pe față, când sub ploaia de gloanțe, cu barba albă fâlfâind în bătaia vântului, își plimba calul ca la curse, sfidând moartea, îi era cu toate acestea frică, după cum singur o mărturisește către pictorul Veretsaghin. Să ne ierte totuși cititorii, de aceste aprecieri personale.

Coloanele inamice s'au apropiat încet, dar sigur. Bătute cu toată violența de bateriile ușoare din spatele nostru, ele se apropie cu prudență de linia noastră de apărare.

Câte-un val, câte-un val de câte treizeci-patruzeci oameni se înalță ca ieșiți din pământ, înaintează douăzeci-treizeci de pași și se bagă din nou în pământ, pe care-l scormonesc cu lopețile, făcându-și adăpost și iar dispar din vederea noastră pentru câțva timp. Admirăm fără înconjur, tactica aceasta frumoasă și cruțătoare de carne și ne spunem în gând unii altora, că față de un asemenea inamic, forțele noastre

sufletești trebuie să se dubleze și mințile să se ascuță. Patrurile inamice au angajat lupta de focuri, cu ale noastre; acestea din urmă, se retrag precum le e ordinul.

Câtă admirație te cuprinde la privirea a 10 oameni și un șef cari lucrează cu atâta destoinicie, tărie morală și camaraderie! doi din ei s'au ridicat; au făcut 30 pași înapoi, se opresc sapă și trag; alți doi se retrag susținuți de focurile și ale celor ce au rămas pe poziție și ale celor retrași; apoi alții și alții, până iar au venit pe o linie și așa mai departe. Totul merge matematic și ca la instrucție. Bravii băeți! cât sânge rece, câtă vitejie de cea adevărată, ca să-și alunge fiorul ce-i trecea din tălpi în creștet și să se retragă luptând. Ca să învingi, trebuie întâi să te învingi...

Din grupul acesta însă, unul vine mai încet și legănat. O fi obosit, o fi rănit. Această din urmă ipoteză, ne pare mai probabilă.

El vine mereu fără să se oprească și când patrurile au ajuns ca la vre-o 600 metri de tranșeele noastre, el a ajuns aproape de tot de noi.

E Duică Gheorghe, îl cunosc după pielița-i oacheșe de țaran din Mehedințiul pârilit de soare. Duică vine încet, fiind-că e rănit, dar fața lui nu exprimă durerea, ci un sentiment cu totul contrar: Duică râde!

A ajuns și mergând la comandantul lui iubit, i-a spus: „sunt rănit, mi-a intrat un glonț în mână; dar n'am nimic“. În timpul cât patrulau și angajaseră lupta, Duică s'a arătat cel mai viteaz: fiind rănit șeful patrului fixe, el a strigat: „Băeți, iau eu comanda“ și a ieșit înaintea grupei. O șuerătură scurtă, o durere ascuțită și glonțul gros bulgăresc îi perforă pielea mâinii între cot și palmă oprindu-se chiar sub piele, între piele și carne: O mică tăetură și glonțul va fi scos.

O tăcere adâncă domnește peste tot; căci dacă comandantul îi iubește pe toți oamenii săi, apoi e unul la care ține ca la un copil al său, și acesta e Duică Gheorghe, țaranul scund dar lat în spete, din județul Mehedinți. Nu odată i-am văzut pe amândoi culcați pe

o căpiță, cum discutau și-și depăneau trecutul, mai ales Duică; și trăgând cu urechea, îl auzeam pe vrednicul patrulaș al companiei, descriindu-și copilăria, pe urmă cei cinci ani de școală primară de sat; cum apoi devenind flăcău, se ducea în satele vecine la horă, legându-se de fetele cari i se păreau mai cu dragănele; s'a înamorat, sau după expresia lui, „m'am dat în dragoste după una Profira, da frumoasă,—și aici îi trăgea o înjurătură,—de se topea pământul de sub ea de drag; dar tatăl lui, care-i dăduse o mie lei, carul cu boi, patru cai, plug și casă, voia să-l însoare cu alta, care avea zestre; într'o bună zi l-a luat cu sania și l-a dus într'un sat vecin. Duică avea optsprezece ani atunci; acolo în casa lor era praznic mare: toți bine îmbrăcați cu straie noi și veseli; iar vinul din butii, curgea cu îmbelșugare în căni și pahare; și s'a deschis o ușă, a intrat în odaia lor o fată ca de douăzeci și unu de ani, nici prea frumoasă, dar nici urâtă tare, au așezat-o lângă el la masă și au ospătat; dar el era tot cu gândul la drăcoica lui cu ochii negri și cu buza roșie ca fraga.

S'au logodit și pe urmă s'a însurat și a ținut nunta trei zile încheiate.

— Și mult, tare mult m-oi hi purtat eu cu gândul la fetișcana care mă juca numa așa din privire și mult oi hi oftat eu: dar mi-a trecut și asta; și mă făcui și eu om așezat și gospodar cuminte. La un an când mi-o fătat vaca o ghițică, tomite atunci îmi dete și muierea un copil și-l botezai Gheorghe, ca pe mine: Dar m-o luat la miștie. Acuma taica, când cu permisia de vară, m-a făgăduit că-mi dă dela el două mii de lei la liberare, că știți, e și el om cu dichis și cu strânsură; acuma, cum mi-o hi și mie norocul: oi scăpa, o hi bine de muiere și de copil, dacă nu, atâta pagubă în a țară.....

Mult îi plăcea comandantului nostru să stea de vorbă cu Duică, să-l întrebe de-ale casei, de obiceiurile de acolo și să-i spună și dânsul d'ale lumii din câte știa el din cărți; și une-ori, când noaptea era cu

stele și cer senin, se întâmpla să se trezească câte unul pe la miezul-noptii și încă îi găsea vorbind în șoaptă.

Acum însă, comandantul stă nemișcat ca o stană de piatră.

Te uiți la Duică; a pierdut puțin sânge și fața lui frumoasă năutie, bate în galben; dar comandantul nostru e nerănit și-l vezi alb ca varul cel alb și cu ochii țintă la soldatul lui iubit, mâna lui cea dreaptă.

El nu poate înțelege cum se poate ca Duică, tocmai Duică să-l părăsească. Nimeni nu-i înțelege durerea din sticlirea ochilor lui atât de veseli până acum și paloarea feței lui, nu vorbește nimănui. Numai Duică o înțelege: el își pleacă ochii în jos și ca un câine credincios, ar voi să-l mângâie, să-i spună vorba cea bună, c'o să se întoarcă curând înapoi; dar nu îndrăznește. Duică tace; își scoate ceasul dela mână și-l dă comandantului său, ca semn că n'o să stea mult departe de dânsul.

Iar deasupra căpetelilor noastre, infernul își continua opera de distrugere, în urgia de obuse ce se sparg în mii de schije ucigătoare.

Dar timp de duioșie nu e; în războiu, inima e cea dintâi care trebuie să dispară din piept; comandantul l-a îmbrățișat sub foc pe Duică Gheorghe și pe fruntea galbenă de lipsa sângelui, a pus buzele sale într'un sărut fierbinte; două șiroaie de lacrimi curate ca și omul, se scurgeau potolit pe obrajii rănitului; ochii spusese ră, cea ce gura nu putea să grăiască.....

Duică, i-a spus, să nu te duci acum la ambulanță; așteaptă să înceteze focul artileriei!

— Bine, am înțeles.

Duică, ascultător la ordinele aceluia care era pentru el ca un părinte, se așază pe bancă răsând silit, ca să nu-și arate jalea ce-i sfâșia inima bucățică cu bucățică.

În fața noastră ca la un kilometru, infanteria dușmană se băgase în măști individuale, adânci de

câte o jumătate de metru și stau acolo pironiți, par'că n'ar avea nici o intenție dușmănoasă; iar tunurile lor, bat rar asupra sârmelor noastre.

Duică s'a ridicat dela locul lui, a spus camarazilor rămas bun și a eșit pe șanțul de comunicație, petrecut de privirile pline de dragostea mângăietoare a soldaților. Bravii băeți, simțeau că în sufletul comandantului lor se făcuse un gol, care nu se va putea umple până la întoarcerea lui Duică.

— Dar a veni el înapoi.....

Duică a ieșit la suprafața pământului și cu mersu-i nepăsător și legănat de voinic, a luat-o pe șoseaua din centrul Topra-Isarului, a trecut de biserică, în timp ce în spate freamătul luptei se tot depărta; el trece de bisericuța albă și frumoasă și-și face cruce creștinește, îndreptându-se spre ambulanta. Dar crudul zeu al războiului, cerea pentru azi o jertfă care să ne strivească sub greutatea ei; obuzul care bubuie și vâjâie în direcția lui, nu-l sperie pe Duică, căci n'au să bată inamicii biserica; dar sufletul nostru s'a zguduit de o teamă chinuitoare, prevestitoare de nenorocire; și cineva s'a ridicat sus de tot pe parapetul tranșeei și privește înapoi: e comandantul. Ii e frică pentru Duică.

Obuzul explodează. Din tot ce fusese Duică Gheorghe, rămânea capul, trupul însângerat și crunt la vedere și piciorul drept: stângul, mâna dreaptă și mâna stângă dela cot în jos, sburaseră; iar jos sta schija, imblănită în sânge și carne de viteaz.

Rouă, vezi ce-i cu Duică, a strigat cu voce în-năbușită de nodul ce i-se pusese în gât, comandantul către sergentul Rouă Ștefan, care pleca în acel moment cu chesonul descărcați de cartușe.

— Da, da, răspunse respectuos Rouă, depărtându-se în cel mai nebun galop al cailor. Dar bravul sergent, nu mai veni să-și spună vestea; prea era cumplită și n'ar fi putut-o povesti fără să simtă dărâmându-se pământul sub el; și l-a trimis pe Lipic Nicolae, soldatul dela cheson: cu toată simplitatea, Lipic a început cu glas domol.

— Tocmai ne depărtam cu „chisonu“ și cu don sergent spre regiment și-l căutam din ochi, doar 1-om vedea pe Duică. Nici 200 m. nu trecuserăm de biserică, când vedem zăcând chiar în mijlocul drumului un stârv, lipsit de brațe. Dăm „chisonu“ în marginea șanțului, ne scoborâm de pe chison și-l vedem pe Duică, nimicit sărmanul de un obus; don' sergent înlemnise, bâlbâia și vorbea parc'ă mai mult în sine cuvinte neînțelese; atâta putui și eu să aud: „Ce-o să zică, ce-o să zică? Apoi s'a descoperit și eu tot așa și fără să mai zică un cuvânt, a ridicat de jos trupul cel sfârâmat și cu ajutorul meu, l'a dus pe dreapta șoselei; la vreo 30 de pași zării o mână, în dreapta și piciorul.

Săparăm o groapă ca de patru—cinci șchioape adâncime, l'am îngropat și i-am pus și cruce. Dumnezeu să-l ierte“....

Ne-am uitat la comandantul nostru și așteptam să-l auzim mugind de durere; nimic, doar dinții au scrâșnit de multă încheștare; cu pasul greoi, cu ochii rătăciți, cu nebunia în priviri; ștergându-și cu batista sudoarea rece ce-i umezea fruntea, s'a urcat pe bancă, s'a uitat la inamic și a strigat:

— nălțător 1100, foc repede, asupra inamicului ce face salt pe dreapta șoselei.

Simțiam întreaga durere ce-i sfâșia inima atât de groaznic pedepsită, dar înțelegeam din ochii lui par'că ar fi vrut să ne spună și se sfia să se laude.

— Înainte de toate, datoria!

Moartea cutremurătoare a nenorocosului Duică, nu ne mai eșea din cap. Un minut să mai fi așteptat și poate scăpa; și mintea omenească, în neputință de a trece pragul secretelor firii, e silită să încheie; — așa i-a fost și lui scris! Fie-i țărâna ușoară!

* * *

Dar dușmanul nu vrea să ne slăbească. Pauza care-l nenorocise pe sărmanul Duică, trecându-l în lumea unde nu-i suferință nici durere, nu era decât

o înșelăciune. Rândurile se strânseseră la un kilometru și voiau să ne răzbească într'o sforțare supremă.

O vijelie cumplită de artilerie cutremură văzduhul, răsturnând movile, dărâmand șanțuri, strivind trupuri și împrôscând sângele cald la cele patru vânturi.

Lipiți de malul despre inamic al tranșeei, noi așteptam din nou semnalul pentru a trage; doar observatorii stau sus cu capul eșit din șanț, scrutând tot terenul înainte-le. Un semn numai și cât ai clipi, toți trăgătorii ar fi sus pe bancă cu degetul pe trăgaci, împrăștiind moartea și groaza în dușman.

În spate, artileria noastră ne spărgea timpanul cu plesnitura tunurilor ce scui-pau obuse; dar bubuitura lor cu vuetul însutit de apropiere, ne dădea tot curajul pe care-l scăzuse bombardamentul inamicului; de pe stâlpul mortal, bravul comandant al companiei a noua ne strigă, răzând drăcește:

— Mă, cum nu sunteți voi aici, să vedeți cum îi scarmână și-i svântă ai noștri cu ghiulelele.....

Dar și dela noi începea să se vadă minunatul efect al artileriei române. Valurile inamice se tălăzuiău îngrozite, se împrăștiau și piereau din fața noastră, prinse în focul distrugător al bateriilor Topra-Isarului; iar de departe mai mult ca un semn al solidarității ce nu trebuia să mai slăbească, vasele rusești de războiu dela țarmul mării Negre, zvârleau asupra inamicului proiectile fără număr; acolo în mijlocul rândurilor vrăjmașe, obuzul artileriei române se înfrătea cu acela trimis de aliatul moscovit, întru strivirea vrăjmașului cotropiitor și perfid.

Așa stăm, așteptând cu înfrigurare atacul; care pe care? asta e întrebarea! Dar nevoie de răspuns nu este, căci comandantul Brigăzei e printre noi: uite-l colo cum stă pe o colibă cu piciorul drept voinește împins înainte, cu aghiotantul său alături, disprețuind moartea ce mai ales pe dânșii îi cată; și doar el a spus-o:

— Brigada luptă până la ultimul om. Atunci numai voi cere s'o treacă în rezervă.

Un obuz bubuie, observatorul răcnește: „capul la cutie“. Obuzul plesnește parapetul cu un sgomot asurzitor, se sparge, simțim că se năruie pământul pe noi; iată-ne toți plini de țărână, dar vii și nevătămați; iar deasupra-ne sboară — și-l vedem bine — focosul (capul) obuzului, lung ca de doi decimetri, bălângându-se într'un vuet mânios ca de câine care mârâie și care ar voi să ne spuie: „Vedeți voi din ce ați scăpat?“ Intr'adevăr, niciodată nu simțiserăm moartea mai aproape și mai neîndoioasă. Dar comandantul a apărut: par'că nu i-ar păsa de bombardarea care acum e groaznică; el scoate liniștit și zâmbitor câteva pachete de țigări intime și trecând din om în om, le împarte, înfruntând moarte cu fiecare pas ce făcea. Și râdea când moartea era atât de aproape și atât de înfricoșătoare. Iar comandantul companiei, la capătul despre șosea al tranșeei, se urcase acum pe parapet, spre a arăta voinicilor săi că deside obuzele. Dar l'au zărit și-i trimiteau din belsug ghiulele de tun. Schije, focoase, veneau asupra-i, el pleca ușor capul spre a se feri și la un decimetru deasupra lui, focosul sbură la spatele lui la câțiva metri cu vuet mânios, îngropându-se în pământ. Iar el sublim în râsetul sarcastic cu care le primia, sta neclintit cu binoclul la ochi. Sub comanda unui asemenea brav, puteau da înapoi soldații? puteau ei lăsa inamicului poziția? Niciodată! Și din om în om, în grămada aceea omenească, lozinca a căzut ca o lespede de piatră pe un mormânt: „Respingem, sau ne îngropăm aici“.

Dar zeița morții cerea jertfe noi; nesățioasă, ea nu se mulțumea cu obolul dureros ce i-l dădusem și coasa ei cerea un nou și bogat seceriș. Peste tranșee, bombardament teribil. Din fericire, preciziunea în ochire și mai ales în aprecierea distanței nu e absolută și obuzele cad la 1—2 metri în fața sau înapoia șanțui, terorizându-ne cu uruitul spargerei lor înfricoșătoare. Unul însă a lovit în plin; cu un vacarm grozav, el s'a isbit de peretele interior al tranșeei, spărgân-

du-se în mii de bucăți, iar capul intră în fundul pământului spre iadul de unde purcedea. Într'o secundă, întreagă tranșee era cutremurată de vaetele și răcnetele celor loviți; în șanțul în care căzuse ghiuleaua, fuseseră opt oameni ca grupă de infanterie și patru servanți de mitralieră; toți fură culcați la pământ; cu schije în corp, în cap, cu membre zdrobite într'o înfățișare de plâns. Purtați pe brațe de camarazi, bravii soldați sunt evacuați prin șanțul de legătură la adăpostul blindat, unde vor sta feriiți de focul artileriei până după încetarea luptei. În fața ochilor înduioșați până la lacrimi, se desfășoară o priveliște ce te cutremură din tălpi până în creștet: pe brancarda purtată de doi camarazi, Bulugea gornistul zace întins; din rana-i strâns totuși bandajată, sângele curgea șiroaie; a intrat schija în spate aproape de șira spinării și i s'a oprit în piept; și dintre gemete, Bulugea abia poate să îngâne: „N'ar fi nimic, dar mi-au sfărâmat și muștucul dela corn“; cu cornul acela doar Bulugea sunase atacul la Opancea și Ghelengic.

La sunetul goarnei sale ce împrăștia undele sale vijelioase, porniseră flăcării valuri valuri, setoși de a strânge în brațele lor victoria și dacă nu moartea: Bulugea era mândru de asta. Acuma, pe larga pe care zăcea, era mai mult o umbră a ceiace fusese și —oroare — mulți nu recunoșteau în rănitul cu înfățișarea cadaverică, pe Bulugea veselul gornist al companiei a noua, atât de mult îl transformase pierderea grozavă de sânge. Caporalul brancardier s'a apropiat, i-a deslegat pansamentul ca să i-l schimbe și să-i ungă rana cu tinctură de iod. Ce rană oribilă! Intrată pe lat, schija colțurată spărsese pielea și carnea, strivind zăgazul ce ținea sângele; și sângele curgea din belșug pe carnea roșie și crudă a lui Bulugea. Bulugea gemea, cu sufletul la gură, cu un picior în groapă.

Alături de el Mândica Iftimie. Mândica era de zertor; amnestiat, el venise la companie unde se a-

răta foarte viteză. Mândica Iftimie era izbit în cap, țeasta spartă, dar trăia și toți nădăjduiau că se va vindeca; în urmă d'abia aflară, că evacuat de la ambulanță la spitalul Constanța, decedase în tren; iar oasele lui numai Cel de Sus știe unde hodinesc.

Bijboc, caporalul nesupus, a primit o schijă în fluerul piciorului; fluerul e frânt în două, iar Bijboc râde înveselit de țigara ce i s'a pus, nu se știe de cine, între buzele arse.....

— Apă, apă..... și cineva a gemut.

E Rădulescu Aurel și el nesupus amnestiat; sfărâmată obusului i-a perforat stomacul și galben ca turta de ceară, el pare mai mult mort decât viu, cel mai grav atins dintre toți. Doar Pavel îl înveselește, căutând să-l încurajeze.

Iar Bijboc dă să glumească: — «Bine ziceai tu măi Pavele, că ne-a ales toți nesupușii dela companie, cari nu veneam la concentrare».

Adevărul e, că întâmplarea făcuse ca toți să fie din aceeași grupă. Pavel avea însă o teorie a sa, aci, ca și în toate.

Nu odată l-am auzit perorând în mijlocul admirației unanime a auditorului:

— Gloanțele, măi băeți, sunt ca și mașina «Yost»; ați văzut-o? acu pui degetul aici, acu dincolo, acu în dreapta, acu în stânga, neregulat, fiindcă alegi literile; așa și cu gloanțele. Au dinainte scrisă adresa pe ele, dela Pirotechie. Ce o să aibă cu mine de exemplu, care am venit regulat la concentrări; că eu să întârzii nu s'a pomenit, sau să nu-mi împlinesc concentrarea; stagiu de trei ani mi l-am făcut și totdeauna cu ordine și disciplină. Dar dezertorul și nesupusul înțeleg; o să vedeți că pe ei o să-i ia în primire mașina Yost.

— Bine spune Pavel, vorbi mai mult ca pentru sine Vasile Gheorghe, cel mai vitez și deștept soldat al companiei, țaran din Vlașca; adevărat, că tot pe dezertori îi picni!

Înainte a acestor modești dar adevărați eroi căzuți, fiind de strajă la Porțile Patriei, descoperiți-vă.

Lupta dela Topra-Isar e acuma în toiu. E ora două după amiază, noi n'am mâncat și nici nu simțim foamea.

Sub ocrotirea unui bombardament care vine ca uraganul, răstoarnă, ucide, sparge și calcă totul în picioare, infanteria inamică înaintează valuri valuri; sunt mulți față de noi, dar nu ne temem.

În tranșee ne-a sosit ca întărire 130 de oameni, restul unei companii ce se uzase prin luptă.

În goana luptei, comandantul ne povestește că a cerut brigăzii să-l lase să vină ca întărire la tranșee, că dacă nu, el pleacă singur.

— Bine, așteaptă puțin—i s'a spus, să pleci sub ploaia de obuze pe șoseaua satului, ar fi o nebunie, o sinucidere.

— Nu, nu, nu, plec a ripostat, nu-mi las camarazii; iar comandantul cedând, a replicat.

— Du-te, dom'le, lăsați-l să se ducă că asta-i nebun, nu vedeți?

Și astfel a pornit cu compania, reavând în tot parcursul — deși bătut cu obuze — decât patru răniți, între cari un comandant de pluton.

Acești 130 de oameni și încă 40 dela noi, vor forma rezerva tranșeei, gata în caz că inamicul ar trece și de obstacolul de sârmă ghimpată, să sară la contra-atac și să-l respingă cu baioneta.

Cu baioneta la armă așteptăm toți în mare înfrigurare, semnalul hotărâtor. Ce voieșie sănătoasă citești pe fețele acestor bravi, cari știu că soarta lor e de fapt pecetluită de pe acuma. Pluton de contra-atac, pluton de sacrificiu!

Plouă cu obuze și plouă cu șrapnele. Cu liniștea în suflet așteptăm dușmanul, hotărâți ofițer și trupă, să nu lăsăm să treacă inamicul în Topra-Isar, decât peste cadavrele noastre.

Și prin mintea noastră, exaltată de viziunea luptei ce va veni și de amintirea celor de acasă dela cari par'că ne luăm adio, prin mintea noastră trece lozincă vitejilor „poilus“ ai Verdunului.

— On ne passe pas“.—

Da, vom sta în tranșeie cu orice preț, până la cel din urmă. Și așteptăm cu liniștea în suflet, ceasul suprem al coastelor ce pâraie și scrâșnesc, răsfrânte de baioneta ce se răsucește în carne.

* * *

În față vedem ghiulelele tunurilor noastre făcând ravagii grozave în dușman; valurile lui se tălăzuesc, oamenii se împrăștie și iar se adună în grupuri, grupulețe; dar nemilosul nostru tunar nu permite constituirea grupurilor inamice. Cu amândouă mâinile, aplaudăm când vedem cum oriunde apare măcar cinci-șase oameni la un loc, hop și un obuz de al nostru; îi răstoarnă, îi împrăștie și-i ucide. Pe coliba din spatele nostru, colibă părăsită acoperită cu stuf, stă colonelul cu aghiotantul său. Înalt, gras, cu piciorul drept proptit înainte ca o întruchipare a vitejiei sale veșnic doritoare de ofensivă, uriașul acesta și zeul regimentului nostru, binoclează; dar cu liniștea cu care unii binoclează la teatru, pentru el nu e tot un teatru, teatrul..... războiului?

Că obuzul care îi e destinat lui, a și căzut intrând în mii de schije prin pereții colibeii; ce-i pasă lui de toate acestea? N'a spus el oare: «voi fi unde o să fiți voi, să fiți unde voi fi eu!»

Coloanele inamice prepară lupta decisivă.

După o pregătire teribilă de artilerie grea și e destul s'o fi trăit, ca să știi tot infernalul cuprins al cuvântului, valurile pornesc cu vuet mare asupra-ne.

Înainte șanțurilor am făcut puncte de reper, cari ne pun ori-când în absolută siguranță asupra distanței.

— Foc repede de infanterie și mitraliere.

Cele 6 mitraliere și 206 puști ale noastre, încep a desavârși opera artileriei noastre. Ca pulberea purtată de vânt, dușmanii sunt aruncați de colo colo; cu o răbdare drăcească mitralierele noastre nu mai conținesc, trimițând gloanțe ascuțite.

Pâlcuri, pâlcuri, surprinși de un foc mai apropiat decât bănuiau, se culcă îngroziți la pământ, cei mai

mulți spre a nu se mai scula de acolo. Și în rândurile dușmane, Moartea cu coasa-i năpraznică, seceră o recoltă bogată.

În șanțurile noastre e un vacarm ce-ți ia auzul, armele pârâie fără încetare, țevile fierbinți s'au înroșit de focul ce le dogorește pe dinăuntru; din țevile înroșite, Moartea de oțel își trimite solii. Iar în spatele nostru auzim comandantii de la tunuri răcnind la telefon comanda:

— Asupra inamicului ce se retrage în debandadă, secția I trage, secția II micșorează derivatele cu patruzeci. Bine, foarte bine, bine, lovit în plin. Bravo!

Un hohot de râs sănătos și prelung străbătu șanțul și un urra! puternic umplu tranșeele toate; era destinderea nervilor ce stătuseră o zi întreagă în cea mai încordată tensiune.

Amurgul zilei ce se îngâna cu noaptea, ne adusesese cel mai iubit oaspete: Victoria.

Iar colo în vale, inamicul fugea în derută. Pălcurile se îndreptau zăpăcite spre stânga lor și înapoi; fugă desordonată, chesoane răsturnate, răniții răcnindu-și durerea, oamenii pierzându-și capul, puști și muniții aruncate pe câmp, pete de sânge intrate în șanțulețe; snopit de artileria noastră, inamicul își ispășise sângeros cutezanța. Iar Diavolului care-l trimisese în pământurile noastre, el îi jertfise un batalion.

* * *

Și târziu seara, când încă răsunau tranșeele de uralele și chiotele de bucurie ale flăcăilor ce făcuseră să se prăbușească năvala vrăjmașă de zidul de fier al Termopilelor române, o voce a strigat cu putere:

— Sergentul Lița Ștefan, ia comanda plutonului.

Prin întenuțimea serei de 5 Septembrie, o umbră omenească s'a strecurat din tranșee și a luat-o înapoi pe drumul Topra-Isarului. A mers tăcut, cu capul plecat în jos ca purtat de un gând amar. A lăsat în urmă biserițuța albă și luminoasă și a mers înainte, înainte, par'că fără nici o țintă. Dar a zărit o biată

cruce de lemn înfiptă în marginea șoselei; acolo s'a oprit. A căzut de multă durere pe marginea șanțului. Și așa a stat multă vreme, cu ochii pironiți asupra mormanului de pământ proaspăt și negru; și mut și cu toată ființa lui dărâmată fără să poată slobozi lacrima ușurătoare a durerei, a privit scormonind cu ochii, pământul ce închidea pentru vecie, comoara cea scumpă inimei lui.

Iar într'un târziu, când liniște deplină se așternuse peste toate s'a ridicat, s'a mai uitat odată și din buze înfiorate a ieșit cuvântul inimei.

— Dormi, Duică în pace..... căci.... te-am răzbunat.

Și a pierit ca o nălucă, învăluit în noapte.....

Jean Pavelius de Federic

Pe la 10 Octombrie 1915, în cancelaria companiei a noua, mă ocupam cu terminarea lucrărilor de primire a companiei, a cărei comandă, locotenent proaspăt, mi se încredințase.

Câte-va ciocănituri discrete în ușă.

— Intră!

Ușa se deschide încetișor. Un civil de talie mijlocie, cu pantalonii prea lungi și făcând falduri jos, cu fular în jurul gâtului, cu fața oacheșă și cu buze groase întoarse, își făcu domol intrarea, închizând ușa după el.

— Să trăiți Dom'le Căpi..... iertați-ma, credeam că-i don Căpitan Abramescu, comandantul nostru vechiu. Eu sunt seria 'ntâia de concentrați 911, fruntaș de rezervă...

Intorc capul cu tot dinadinsul; sub braț îi văd un preș de șters picioarele; dar preș în toată regula, făcut din papură, cum se văd multe la București.

— Dar cu ștergătoarea ce faci?

— Domnule Locotenent, când am plecat dela București ploua, și temându-mă că va fi noroi, am cumpărat un preș, ca să mă șterg pe picioare la intrarea în cancelarie.

În primul moment m'am uitat curios la el, crezând că nu e în toate mințile, dar văzându-i buzele groase întoarse într'un zîmbet comic, m'a cuprins un râs sănătos, i-am întins mâna și s'a recomandat cu o caraghioasă pretențiozitate :

verde la urmă că în timpul liber „când nu e serviciu, ne omorâm plictiseala, jucând barbutul“.

— Frumoasă diatracție—reptic eu și înainte de a avea timp să-mi sfârșesc fraza, Jean Pavelius cu bogata-i imaginație de palavrăgiu de prin Făgădău, începe a-mi face teoria jocului.

— „Barbutul, Domnule Locotenent, a fost din cele mai vechi timpuri, un mijloc pentru oameni de a învinge plictiseala și urâtul. Insuși Cezar, marele împărat al Romanilor, trecând un râu ca să năvălească asupra Romei, a jucat barbutul. După unii autori, jocul acesta ar fi fost inventat de un anume Barbu, de unde îi vine și numele de „barbut“. Preferăm această părere, căci dacă jocul e născocit de un anume Barbu, acesta trebuie să fie Român; avem deci cu ce ne mândri. Dar dacă istoria nu ne lămurește în mod sigur asupra începuturilor acestui joc, practica lui este sigură. Zarurile mici și cu colțurile rotunde—continuă el cu insistență—sunt cele mai bune, fiindcă se rostogolesc bine când sunt aruncate. Regula este că zarurile să se învâртеască în timpul căderii lor, căci unii șmecheri, le potrivesc din mână—și Pavelius îmi face un semn de dispreț, care spunea că el n'ar fi dintr'aceia. Unele numere—adaogă el cu aceiași vervă afectată—sunt câștigătoare și se numesc: dușele, dubes, dușeș; altele necâștigătoare: iep-iec, dubarale și dorjaha; ultimele două au și nume de alintătură: bărăluțe și jăhărel“.

— Destul, destul....

Amețit, uluit de rostogolirea de torent a acestei nomenclaturi nemai auzite, îi făceam semn să se mai oprească.

Pavel pricepu și plin de bună-voință, ca să mă scoată din încurcătură, îmi complectă indigestele-i explicațiuni, spunându-mi că în limbajul bunului jucător de barbut: dublele de unu-unu, doi-doi etc., se spun cum văzurăți mai sus.

Dând să asvârle zarurile ca să-mi facă practica teoriei, dă cu ochii de bani—pe cari ceilalți din graba de a se face nevăzuți—îi utase pe pat. Alți ochi mirați

verde la urmă că în timpul liber „când nu e serviciu, ne omorâm plictiseala, jucând barbutul“.

— Frumoasă diatracție—replîc eu și înainte de a avea timp să-mi sfârșesc fraza, Jean Pavelius cu bogata-i imaginație de palavragiu de prin Făgădău, începe a-mi face teoria jocului.

— „Barbutul, Domnule Locotenent, a fost din cele mai vechi timpuri, un mijloc pentru oameni de a învinge plictiseala și urâtul. Insuși Cezar, marele împărat al Romanilor, trecând un râu ca să năvălească asupra Romei, a jucat barbutul. După unii autori, jocul acesta ar fi fost inventat de un anume Barbu, de unde îi vine și numele de „barbut“. Preferăm această părere, căci dacă jocul e născocit de un anume Barbu, acesta trebuie să fie Român; avem deci cu ce ne mândri. Dar dacă istoria nu ne lămurește în mod sigur asupra începuturilor acestui joc, practica lui este sigură. Zarurile mici și cu colțurile rotunde—continuă el cu insistență—sunt cele mai bune, fiindcă se rostogolesc bine când sunt aruncate. Regula este ca zarurile să se învâртеască în timpul căderii lor, căci unii șmecheri, le potrivesc din mână—și Pavelius îmi face un semn de dispreț, care spunea că el n'ar fi dintr'aceia. Unele numere—adaogă el cu aceiași vervă afectată—sunt câștigătoare și se numesc: dusèle, dubes, dușeș; altele necâștigătoare: iep-iec, dubarale și dorjahar; ultimele două au și nume de alintătură: bărăluțe și jähărel“.

— Destul, destul....

Amețit, uluit de rostogolirea de torent a acestei nomenclaturi nemai auzite, îi făceam semn să se mai oprească.

Pavel pricepu și plin de bună-voință, ca să mă scoată din încurcătură, îmi complectă indigestele-i explicațiuni, spunându-mi că în limbajul bunului jucător de barbut: dublele de unu-unu, doi-doi etc., se spun cum văzurăți mai sus.

Dând să asvârle zarurile ca să-mi facă practica teoriei, dă cu ochii de bani—pe cari ceilalți din graba de a se face nevăzuți—îi utase pe pat. Alți ochi mirați

se întorc spre mine, însă Pavel baiat curajos, din nou își ia inima în dinți, asvârle zarurile : „dușeș“; ia banii, îi bagă în buzunar adăogând : „Știam eu că tot ai mei sunteți“.

Unul din ceilalți jucători—cel care voia să mănânce zarurile, de necaz—văzându-ne că stăm de vorbă, se apropie de noi, cu gândul că-și mai poate lua ceva din banii uitați pe cearceaful patului.

Pavel se uită mirat la el, zicându-i : „Dumnea-voastră ce doriți? Totul s'a ridicat de jos și ca să te convingi, poți întreba pe Domnul Locotenent, care a văzut că am câștigat“.

Și astfel am învățat și eu barbutul de la Pavelius; și dând să plec, cu aerul cel mai prietenos, i-am zis : „Mai rar Pavelius, nu așa de des“.

„Sigur, sigur..... îl auzii, pe când mă depărtam.

Și în gândul meu : „bine că vă cunosc năravul. vă scutesc eu de-acuma înainte de a mai mânca zarurile“.

Amenințare a cărei realizare n'am urmărit-o numai decât, căci mi-am dat bine seama, că acești soldați atât de buni mânuitori ai barbutului, vor mânui arma cu aceeași strășnicie ca și zarurile. Viitorul mi-a confirmat acest presentiment.

* * *

Pavelius era cât se poate de conștincios la serviciu. Chiulul care ar părea inerent unei făpturi ca a lui, îi era cu totul necunoscut și străin.

La ziua ce-i era hotărâtă în ordinul de chemare pentru concentrarea seriei din care făcea parte, oricine putea să lipsească, oricare putea să întârzie. La unul însă trebuia să fe aștepti cu absolută siguranță că se va prezenta. Într'adevăr, din trenul de 11 a.m. dintr'un vagon de clasa 3-a, descindea cu emfază—știindu-se așteptat—Pavelius Jean de Federic. Se grăbea să vină la cancelarie și-mi da bună-ziua. Inutil de adăogată, că în mâna stângă avea un geamantan mare.

iar, la subțiori, un preș de șters picioarele, preș care făcea mândria lui „specialitatea casei“ și care nu putea să lipsească.

Ca fulgerul se răspândea în toată compania vestea sosirii lui Pavelius. La ușa din dos a companiei, era o îmbulzeală ca la Dacia; soldații se îmbrânceau, își striviau bătăturile, numai și numai ca să poată vedea mai repede pe Jean Pavelius, care trebuia să vină de la cancelarie și să-i poată ura „bun venit“ (el răspundea că preferă „venit bun“).

Intrat în companie, Pavelius înceta de a-și mai aparține; el era al tuturor: al oamenilor vechi cari îl cunoșteau toți și-l adorau ca pe un ce prețios, al recruților cari se uitau cu o legitimă curiositate la camaradul acesta atât de înconjurat de atenția și iubirea unanimă a soldaților și gradaților. În mijlocul acestora, fața-i se însenina, iar ochii lui, oglinda unui suflet bun, îi învăluia pe toți cu o bunătate îngerească. Soldații, acesta era mijlocul în care Pavelius se simțea fericit, fericit și prin iubirea ce le purta și prin dragostea de care era înconjurat.

Toți se grăbiau să-i dea o mână de ajutor: sergentul Papaver îi lua paltonul, sergentul Rădulescu pălăria, soldații se repeziau la magazie să-i aducă efectele, spre a nu se osteni dânsul; întru a-l servi pe Pavelius, nu exista diferență de grade.

Dar Pavelius făcea un semn de tăcere; cu amândouă mâini, el ridica tradiționalul său geamantan și-l ținea în sus două minute complete. Acesta era sacramentul. Soldații erau electrizați; acolo în geamantanul acela, era comoara de veselie și bun trai a douăzeci de zile de concentrarea lui Pavel; geamantanul acesta, ne lămurea de ce toți rezerviștii cereau să fie puși într'o serie cu Pavelius, pentru concentrare:

— Cu el uităm concentrarea și necazurile noastre de acasă—spuneau bravii bătrâni.

Pavelius pornea cu geamantanul înainte; soldații sugestionați, ca de un miraj care-i chema ademenitor, îl urmau, cu ochii țintă la geamantanul fermecat. Ajuns

la carcera—care din lipsă totală de adevărată întrebuințare — îi servea ca garderobă „decanul artiștilor din regiment“, Pavelius Jean de Federic se oprea brusc. Ușile carcerii se dădeau singure la o parte, ca într'o caldă îmbrățișare, spre a primi tezaurul de veselie și de fericire a douăzeci de zile; și cuiele de fier ale carcerii vibrau de plăcere, când mâna artistului atârna de ele bărbi false, măști, mustăți de toate dimensiunile, pălării, cravate și felurite vestminte.

Ușile carcerii se închideau.

Dar Pavel mai scotea din geamantan o hârtie mare cu lipiciu pe dosul ei și o lipea pe ușă: îmbulziți, năvălesc spre a ceti care mai de care afișul. În mijlocul afișului, o fotografie scoasă din jurnal, a lui Sir Edw. Grey, iar dedesupt cu litere mari sta scris:

„Jean Pavelius de Federic“, decanul artei române, artist dramatic, comic și patriotic, în trecere prin acest oraș, va da o serie de reprezentații de gală.

Cunoscut fiind talentul lui, nu veți pregeta să veniți. Prețurile sunt reduse, avându-se în vedere solda de 5 parale pe zi, și anume:

Loc rezervat	20 bani
Stal I	10 „
Stal II	o intimă
Galeria	2 țigări funcționare

Reprezentațiile se vor da în folosul „Familiei Luptătorului“.—Care luptător? Semnătura răspundea: de Federic.

Iar o notiță strecurată pe marginea afișului, hotăra că „damele vor veni fără pălării“.

Apoi mergeau la masă.

Acolo Pavelius era foarte disputat: fie-care ar fi vrut să-l aibă alături, ca să-i audă giumbușlucurile și năzdrăvăniile.

Intocmai cum momești peștele spre a-l prinde în undiță, așa îl ademeneau toți.

— Pavele, am cumpărat o salată de roșii, nu vii s'o mâncăm împreună?

— Haide mai bine lângă mine, Jeane, să „halim“ o cutie de sardele Robert.

— Nu-mi bateți capul, răspundea fudul Pavelius; are cineva o „zazguscă“. Ala-i omul meu!

— Eu Pavele, vin la nen'tu încoace.

Lingurile nu mai isbeau ca de obicei castroanele, iar hlepăiala buzelor care sorb cu poftă ciorba, făcând o muzică foarte originală, nu se mai auzia acum. Toți erau cu ochii la lingură, dar cu urechea la Jean Pavelius.

În mijlocul atenției generale, Pavel își povestea călătoria.

Eram în tren, cu don' sergent Pistică și don' caporal Radu Dumitru Bijboc, toți într'un vagon de clasa treia, de oarece clasa patra nu există. În fața noastră pe bancă, sta o damă cam în vârstă, să tot fi avut 50—60 de ani. Dama dormea, dar știți, îi trăgea niște aghioase naționale, de- i făcea poftă — și aci Pavelius își da drumul, imitând-o cu o mimică drăcească.

Don' sergent Pistică, tocmai cumpăraseră un coșuleț cu vișine în gara de Nord și mâncam agale. Cum stam așa vorbind rar și glumind, ce-mi vine în gând? Baba dormea cu gura căscată; iau o vișină și ușor, ușurel ca un dantist, i-o strecor printre buze, trăgându-mă îndată înapoi.

Din când în când, baba se mai trezea pe jumătate și fie că trenul o zguduia, fie că-i era sete, clefăia din gură, plimbându-și vișina când în dreapta, când în stânga. Eu și cu don' Pistică ne tăvăleam de răs, nu altceva; barem don' caporal Bijboc, se tot ținea cu mâna de burtă, văitându-se: „nu mai pot, nu mai pot!“ Și așa am dus-o într'una, noi cu răsul și baba cu vișina în gură, dela Ciulnița până la Cernavodă.

Când să trecem podul, vrând să vedem și noi Dunărea, începurăm a ne înghesui la fereastră și baba se deșteptă cu dinadinsul. Probabil că era buimăcită încă de atâta moțăială, că numai ce o văzurăm că simte vișina'n gură, începe a o mesteca și simțindu-i

acrea, se trezește deabinelea și o scuiță. Noi ne ținusem cât puteam, ca să nu râdem; dar când baba scuiță cu frică vișina din gură, nu ne mai puturăm stăpâni și începurăm a râde, dar cu hohot pe leșinate, de duduiă vagonul. Și să te ții pe urmă. Baba suduia și blestema cât o ținea gura ei știrbă și în cele din urmă, neștiind cine-i vinovatul și de cine să se lege, urmă a mormăi într'una, făcând teorii despre omenirea de astăzi, care nu respectă nici cinstita ei față.

Nația cădea sub mese de atâta răs; și ce e mai nostim, sergentul Pisciă pentru care povestirea nu era nouă, râdea mai tare decât toți. Mult timp soldații l-au tot rugat pe Jean să spună povestea babei cu vișinele, căci Pavelius o spunea cu un farmec și o comicărie de drac; mai ales când ajungea la operația expulzării vișinei și a ocărilor cu care-i gratifica venerabila matroană, cu mâinile'n șolduri, Pavelius era irezistibil.

În mijlocul veseliei și mulțumirii generale, masa lua sfârșit; oamenii se sculau și se îndreptau spre dormitorul companiei; toți erau în jurul lui Pavel, pe care-l escortau ca pe un Bey, iar el punându-și cu îngâmfare prefăcută dar cu mulțumire adevărată, țigara dată de unul din numeroșii săi adoratori, continua să palavragească, istorisindu-și viața și aventurile celor patruzeci de zile cât fusese acasă până la concentrare. Și-și desvăluia cu atâta sinceritate și plăcere umilele lui ocupații de civil, încât simțeai că sufletul acesta sbuciumat de aspirații și dorințe mai presus de puterile lui, numai în mediul acesta își găsește o alinare: în mijlocul „fraților“.

Fusese lucrător la fabrica de „ciucalată“ Zamfirescu. Amorezat însă lulea de o croitoreasă, a căutat să-și îndulcească Dulcinea cu produsele Casei „Zamfirescu“. Indulcindu-i cu „ciuculată“ gura, a reușit în cele din urmă să-i captiveze inima și când se credea mai fericit cu noul menaj, l-au prins cu cogeamite pachetul de trei kilograme în sân. L-au dus la director; acesta l-a dat afară fără multe forme, oprindu-i leafa. Și când spre a-și alina durerea s'a dus la „gagică“, ea îi arătă atâta răceală....

— Mă iubea pentru ciucalată! isbucni Pavelius cu comică revoltă.

„Fiind mare admirator al științei și mai ales al „medicinii, am intrat la „Laboratorul Dr. Robin“ ca „măturător. Intr’o bună zi, pe când muiam „gâsca“ „(mătura), am răsturnat câteva epubrete!

„Și m’a dat afară“.

„M’am decis să intru funcționar la Stat, căruța „Primăriei Capitalei No. 242. Numai istoria care nu „ascunde nimic, va spune ce-am făcut eu pentru cu- „rățirca Capitalei Regatului. Nici Primarul n’a cărat „atâta gunoiu“.

Și întorcându-se către soldați, cu revolta pe față :

— Ce să fac fraților, ca orice om deștept pe care soarta îl persecută, am intrat în teatru; lipitor de afișe la început, figurant în urmă, simțeam că-mi alesesem înșfârșit cariera. Și mi-a mers: artist am fost eu croit.

Se auzea atunci tumult de glasuri: Jeane, fă pe apașul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Simțindu-se atât de stăruiitor solicitat, ochii îi scânteiau de dorinți arzătoare. Aceste dorinți și aspirații—cari erau par’că supliciiul lui de fiecare moment—își găseau complectă răsplătire în mijlocul „fraților“, care-l aplaudau și-l covârșeau cu admirația lor fără rezerve.

Pavelius era un tip cu foarte mult temperament de artist, dar lipsit de cultură solidă.

Pavelius dispărea în carcera—garderobă—și după câteva secunde, reapărea făcând un compliment grațios și striga: Muzica!

Pădureanu începea valsul „Cei patru draci“, trăgându-i cu harmonia niște triluri amețitoare.

Pavelius apărea îmbrăcat civil; pe după gulerul ridicat hoțește, își legase o basma roșie, în genul apașilor din Paris. Pe cap purta o șapcă americanăscă trasă pe ochi și puțin într’o parte. Sub haină, în brâu, avea o baionetă ale cărei plăsele ieșeau amenințător afară.

Jocul era numai mimică. Cu ochii în toate părțile, cu mersul legănat de om prudent, cu ambele mâini în buzunarele hainei și cu privirile crunte, Pavelius se strecura pe lângă ziduri; aci îl vedeai tresărind din cauză că a auzit un zgomot și apoi pândind; aci-l vedeai lipindu-se de perete și făcându-se una cu zidul timp de câteva minute; aci îl vedeai că simte pericolul și instinctiv ducea mâna la plăsele baionetei. În fine intra într'o cârciumă improvizată; cu multe dichisuri și grimase, îl vedeai în fine punând mâna în beregata victimei—care era totdeauna un soldat—și asasinând-o.

Baioneta era cu lama întoarsă în afară; dar cine nu observa acest lucru—se speria, fiind-că totdeauna victima cădea ca neînsuflețită la pământ, în timp ce apașul Pavelius o buzunărea și jefuia de bani, ceasornic, inele și alte lucruri de preț. Repetând aceiași mimică de apaș prudent și rafinat, Pavelius se retrăgea, dispărând în carcera companiei.

Tunete de aplauze făceau să se cutremure cazarma din temelii; strigătele de bravo nu mai conteneau, iar muzica — adică Pădureanu — întona: „Mulți ani trăiască“.

Dar toată lumea s'a dat la o parte; din fundul companiei, Pavelius s'a repezit cu cea mai mare iuțeală și cu pașii mărunți, ajungând în mijlocul spectatorilor, el sare ușurel, ca de vre-o jumătate de metru în sus, apoi cade pe piciorul drept, cu brațele în lături, ca o actriță de circ, strigând: „Evla“.

Piciorul stâng sta înapoi în aer, iar cu capul Pavelius mulțimea în dreapta și în stânga, făcând tot soiul de grații. Și aplecându-se când în dreapta, când în stânga, se făcea că adună flori de pe jos.

Atunci urma „apoteoza“: Pavelius era ridicat în sus în uralele mulțimei și reprezentația nu se termina, dacă acolo sus Pavelius nu-și lăsa corpul într'o molatecă delăsare, mâinile atârând moleșite în jos, capul bălângănindu-se leneș la dreapta și la stânga, ochii pierduți în vag și plini de toropeală, iar buzele lui groase întoarse în afară în semn de complectă obo-

seală. Așa sta câteva minute în mijlocul ovațiilor înflăcărate; se auzea strigându-se: „artistul a obosit!“

Reprezentăția lua sfârșit.

Pavelius, marele decan al scenei, se retrăgea în „cabină“ și acolo, la ușă, căci loc înăuntru nu era, îl așteptau membrii „societății“, oferindu-i țigări și de-ale mâncărei, ba chiar și „biștari“. Iar muzica — recte Pădureanu—cânta „Mulți ani trăiască“.

Retras în conciliabul cu membrii societății, Pavelius stabilea „meneul“ zilei și cu ton imperativ, sigur de a fi ascultat, se pronunța pocind mai toate numele cu cari nu era familiar:

„Dl. Cale (Colef) va aduce la masa comună ridichi de lună, iar dl. Gumene (Gut Mendel) o „zazguscă“. Don' sergent Rașca o salată, iar don' sergent Pistică un compot“.

Ce era însă societatea.

Rezerviștii, mai toți bucureșteni, veneau cu parale de acasă; poate că la cămin femeii i se usca buza de foame iar copiii n'aveau ce mânca. Dar ei să vie la concentrare fără bani? Ar fi fost pentru ei o dezonoare! Câte cinci-șase concentrați puneau bani la un loc, pentru a-și cumpăra de ale mâncărei; și cum „tres faciunt collegium“, „cei câțiva rezerviști formau o societate“. Dar masă fără veselie nu se poate! Atunci era simplu: Pavelius trebuia să ia parte la societatea în care ceilalți puneau parale și provizie, iar el, izvoru-i nesecat de glume și..... stomahul lui nesățios.

Dar în fine, erau și alte societăți cu acelaș scop și cari toate ar fi vrut să-l aibă pe Pavelius ca membru. Pavelius astfel disputat, începea a deveni mândru. În atitudinea lui plină de grandoare afectată, se vedea mulțumirea de a fi solicitat din toate părțile. Atunci Pavelius începea a face nazuri: cerea de exemplu ca „zazgusca“ ce i se da, să nu i se acorde cu titlul de „chilipir“. Pavelius chilipirgiu? Niciodată! El e camarad și vrea ca tratația ce i se face, să nu-l înjosească în fața celorlalți: Pavelius are demnitate și

ține să-i fie respectată. Nu e cerșetor, el e artist!

La un moment dat însă, banii societății se isprăveau, proviziile scădeau; atunci Pavelius, al cărui talent „nu poate să se nutrească numai dela cazan“, își lua inima'n dinți; seara în dormitor, când toată lumea era adunată pentru culcare, Pavelius încăleca pe burlanul sobei și de acolo „coram populo“, anunța în mod oficial, cu pompă și solemnitate:

— Societatea a dat faliment. Și începea să gratifice pe foștii societari, cu tot soiul de invective caraghioase: toate umilintele ce fusese silit să îndure, le răsbuna acum. Spunea, ba că „sunt niște calici“, ba că și-au permis odată să se ascundă de el, ca să mănânce singuri „zazgusca“.

Toți râdeau de această comică revoltă a lui Pavelius; cei atacați se mulțumeau să dea din umeri și să-i zică:

— Lasă Pavele, că punem noi mâna pe bani, nu mai pupi tu conserve și țigări.

Dar din fundul sălei apărea un camarad, președintele societății „Chiulul Anglo-Român“ și în numele prietenilor, solicita pentru societatea lor, onoarea de a-l avea pe Pavelius ca membru. Acesta primea cu grație și aruncând o uitătură îngâmfată foștilor cosocietari, exclama emfatic.

— Vă spuneam eu, talentul nu piere, el are veșnic căutate.....

Știa el bine, că îndată ce vor căpăta parale și provizii, îl vor rechema!

* * *

Doi ani cât l-am cunoscut pe Pavelius, nu l-am văzut măcar odată indispus. Oricând și la miezul nopții îl puteai trezi ca să-ți cânte cupletele sale sau să-ți spună ghidușii.

La instrucție, adeseori repaosul de cincisprezece minute se prelungea și până la trei sferturi de ceas, din cauza vervei îndrăcite a lui Pavelius, care înlăn-

țuia pe toți în hazul fermecător al perorațiilor sale. Trecea de la un subiect la altul cu ușurința unui acrobat, fără să-ți dai seamă și-ți ținea atenția încordată ore întregi. Cetise multe Pavelius, dar fără sistem și fără să asimileze. De aceea îl vedeai abordând subiecte de știință pură, în cari vedeai că era o idee, dar o idee foarte nebuloasă și uneori zăpăcită, totdeauna însă hazlie prin nota ridiculului și prin exagerarea comică, pe care o da acolo unde chestiunea se preta la așa ceva.

Astfel îl vedeai vorbind de astronomie și atunci el debita, vorbea într'una de forma pământului, distrugea legendele vechi, se lupta ca un leu-paraleu cu credințele populare și ajungea la marile descoperiri ale civilizației moderne și la „prăpăstioasele convorbiri ale lui Flatmarion cu fiicele Lunei“.

Și deodată schimbând de front, se adresa unui soldat:

— Mă sătene! Tu știi algebra!

Vă închipuiți mutra prostită a țaranului nostru, care ar fi găsit mai degrabă acul într'un car cu fân, decât răspunsul la această întrebare.

— Ei bine, dacă eu îți dau de trei ori atâtea oi câte ai tu, tu o să ai de cinci ori câte am eu. Câte ai tu și câte am eu? Asta-i algebra; și apoi făcea cu capul și cu mâinile un semn de indulgență, plină de superioritate, care voia să spună: „De unde să știți voi toate astea?“

Inutil de adăugat că, oamenii și în deosebi cei dela țară, rămâneau uluiți și muți de admirațiune înaintea acestei prodigioase desfășurări ale misterelor științei.

Ba adresându-se către țărani, în rândurile cărora găsea adevărați admiratori serioși începea să le vorbească de Casa Rurală, de nedreptatea învoelilor agricole care lasă pe țărani la discreția proprietarului, de imășuri și atâtea altele; dar vorbea cu atâta precizie și cunoștință de cauză, încât rămâneam trăsniți de multiplicitatea aspectelor sub care ni se prezenta

acest temperament de adevărat talent. Niciodată n'am putut afla de unde știe Pavelius toate aceste lucruri.

Și cum să meargă lucrurile bine la noi, dacă Românul e născut din tată hoț și mamă..... cocotă — și aci traducea cuvântul pe românește.

Uimiți de îndrăzneala acestei afirmațiuni antipatriotice, ne scandalizam. Pavelius făcea un semn cu mâna, care voia să spună: „Pax vobis“ și începea să dezvolte o teorie care denatura în scop evident umoristic, legenda întemeerii Romei.

— Romulus, care se născuse din unirea unei femei cu Aerul—zecse—căpătase dela bătrânul lui un loc, pe care să-și facă cetate; (trebuie să lămurim pe cititor că în limbajul căzărnilor zecse însemnează: vorbă să fie). Într'adevăr, el și-a făcut-o, a tras brazdă împrejur, neavând însă locuitori, el a cerut lui Bătrânul, care-i zicea Numitor, (inventatorul Aritmeticei), să-i dea pe toți pușcărișii din Roma, ceea ce s'a și făcut. Le lipseau însă nevestele. Atunci ei invitară pe Sabini cu femeile și fetele lor la un „chiolhan“. S'a băut acolo bere, s'a mâncat „crenvuști“ și s'au veselit cu toții. Când însă la plecare, pușcărișii noștri, pun mâna pe femei și alungă pe bărbați. Când aceștia se întoarseră să și le ia înapoi, femeile refuzară să-i urmeze. Prin urmare ce mai calea valea, muierile Sabinilor au fost niște..... cocote!

Acuma spuneți-mi și voi, mie, din cine ne tragem noi? și Pavelius se punea pe hohot de râs, încântat că a distrus din trei cuvinte, toată istoria noastră.

Dar pus pe teorii istorice, Pavelius nu se mai oprea; într'un ropot asurzitor, curgeau val-vârtej Ștefan cel Mare, Cuza, cel cu „împroprietărirea“, Radu dela Afumați, Miron Costin, Rosseti, Negru-Vodă și Mihai-Viteazul, eroul cu două capete, unul la Mănăstirea Dealului și unul la statuia de pe Bulevard, toate într'un amalgam fermecător și ridicul.

De unde a cetit, când și cum le-a aflat, nu ne-am putut nici odată da seama, căci dacă-l întrebai, el răspundea că a făcut doar trei clase primare și când să între în clasa patra, s'a mutat... școala.

Pavelius iubea mult Franța. Ca orice om care se pretinde, ca orice „geniu“, el avea ca patrie intelectuală, țara Galilor. Adesea l-am auzit proslăvind cocoșul galic, care va mânca fripte ambele capete ale Vulturului bicefal al boșilor. El iubea la nebunie graiul francezilor „în care limba se îndulcește, învârtindu-se pe cerul gurei într'o armonie dulce“.

— La congresul de pace voi eu să mă duc și acolo să vorbesc în numele României. Aș tuna și aș fulgera contra Germaniei și Bulgariei. I-ași țintui la stâlpul infamiei pe toți și aș încheia discursul meu în limba franceză :

— Parle franse, ui ; li Neta Jo premiem parte : la mobilizion de l'armat francez...

Tunete de aplauze acopereau ultimele cuvinte ; toți îl ridicau în triumf pe un scut improvizat și-l ovationau. Pavelius era fericit, iar noi ne gândeam la Carageale...

21. Septembrie.

Lupta dela Meragi-Bair ținuse trei zile încheiate ; ea se sfârșise printr'un adevărat triumf al nostru. Inamicul fugea în dezordine, urmărit de bateria viteazului căpitan Deculescu, care venise cu tunurile lângă șanțurile noastre. Comenzile artileriștilor noștri, ne umpleau sufletul de bucurie și mândrie ; ne uitam la inamicul urmărit în derută, la convoiul său făcut harcea-parcea și la chesoanele lui aprinzându-se cu explozie teribilă.

În șanțurile proaspăt făcute, ne bucuram de priveleșteea măreață ce se desfășura ochilor fericiți.

În picioare în mijlocul șanțului, Pavelius vorbește ; el celebrează marea nostru succes, amintește pe morții noștri... Apoi întorcându-se comic către Bulgarii din fața noastră, dă drumul oratoriei sale de zile mari.

— Popor nemernic, cari ai uitat de datoria ta de credință față de Țarul liberator, de marea nație Rusă, care ți-a dat până și uniformele pe care le porți, care ai uitat de generalul Zimmerman, care a

murit pentru voi și azi are monumentul său în cadri-laterul vostru... nu crezi oare popor trădător că și pentru tine se apropie ziua pedepsei? Crezi tu că pentru ne răzbuna, vom cruța noi oare sângele...

Pavel s'a oprit, cuvântul a înghețat pe buzele lui; și cu mâna întinsă înainte într'un gest de supremă amenințare, Pavelius s'a prăbușit la pământ.

L'au ridicat din fundul șanțului și așezându-i corpul neînsuflețit pe marginea tranșeei, i-au pus o pernă sub căpătâi.

Inmărmuriți de durere, în jurul comoarei noastre iubite de veselie și bun traiu, nu ne venea a crede ochilor; și cu inima sfâșiată de chinurile iadului, ne venea să strigăm: de ce nu se deschid aceste buze ca să ne spună ghidușiile pline de farmec cu cari ne obișnuise. De ce tace? Și de ce suflă atât de greoiu, fără să aibă totuși vre-o urmă de rană?

Mușat i-a ridicat de pe ochi, capela. Ceva albicios se prelingea ușor de tot, în mici svâcniri, pe frunte: erau creerii lui Pavelius Jean de Federic; creerii din cari cursese ca dintr'un izvor curat, spiritul înăscut și buna dispoziție.

Iar când mult mai târzi, comandantul lui Pavelius, grav rănit, zăcea în spital la București, o femeie în vârstă, în haină de doliu, a intrat pe poartă îmbrâncind pe acei ce nu voiau s'o lase înlăuntru, a intrat în camera lui și incapabilă de a spune un singur cuvânt, s'a prăbușit peste el, acoperindu-l cu lacrimi îmbelșugate.

Era o mamă...

Trei zile de luptă

AMZACEA

— Abonat.

Așa întâmpină Marin Ilie Niță pe ofițerul care-și aprinsese țigara. Aceasta însemna, că după ce superiorul va trage câteva fumuri din ea, țigara va reveni de drept lui Niță Marin ! Iar din ungherul care-și torcea firul gândurilor, ca un răsunet îndepărtat, răcni Mușat Popa Alexandru.

— Schimbul al 2-lea !

Mușat trebuia să ia mukul

.....

În colțul nostru sărăcăcios de gospodărie subpământeană, soarele dimineții de 18 Septembrie începe a împrăștiia cu razele sale, pâcla fumurie. Pentru nu știu a câta oară, înaintea ochilor împăienjeniți de ceața deșteptării, se desfășoară amănuntele locuinții noastre. Vedem căsuța noastră, un șanț de cincizeci de metri în lung, adânc de vre-o doi metri și larg de unu. Din șease în șease metri, niște despărțituri de pământ de câte doi metri grosime, formează pereții lateralnici ai „odăii“; în fundul șanțului o bancă pe care te poți așeza în voie, ca să te odihnești sau să tragi. Totul e captușit cu o împletitură de bârne, a cărei rost este de a ține pereții locuinței noastre și de a-i stăyili, nelăsându-i să se surpe din cauza ghiulelelor dușmane sau a timpului, marele distrugător al tuturor țăriilor. În peretele dinapoi al locuinții noastre sunt săpate firide, pe care stau câni cu apă, saci cu merinde, castroane

cu mâncare și alte lucruri trebuincioase. Ba cercetând mai bine ungherele firidei, nu arareori ți s'ar fi întâmplat să dai și de oglingioara, în care Tănăsescu mare craidon și contabil la tramvai, obișnuia să-și răsucescă mustața, odinioară frumoasă după propria lui mărturie, cu care vrăjise cândva inimile fetișcanelor din mahalaua Teilor, unde-și avea domiciliul bucu-reștean. În alte firide ținem bomboanele—așa botezasem noi cartușele. Din camera noastră pleacă înapoi un șanț în formă de sfredel, adânc de peste doi metri, de te pierzi în el. Șanțul acesta foarte lung și întortochiat duce la adăposturi cu acoperiș, băgate la mari adâncimi în pământ. Dacă n'ai ști seama șanțului acestuia, ușor te rătăcești, ba te poți chiar întoarce la locul plecării, în loc de a nimeri unde vrei să te duci; și nici o Ariadnă nu-ți stă din nefericire, la îndemână, pentru ca prin firul desfășurat al ghemului mitic, să-ți conducă pașii șovăelnici deadreptul la țintă și înapoi. Trebuie dar să-ți cunoști cu deamănuntul locuința și ăcăreturile ei! Șanțul de comunicație se sfârșește într'o cameră foarte mare, cam cincizeci de metri pe cinci, băgată cu totul în pământ și având un acoperiș de pământ ca de patru metri grosime. Adăpostul e bine proptit peste tot, cu trunchiuri groase de stejar; întunericul este deplin în acest adăpost, în care soarele nu putea nici când pătrunde; pe patul de pământ acoperit cu paie, care ținea dela un capăt la celălalt al adăpostului „blindat“, hodinesc ca niște adevărați oameni ai cavernelor, ostașii puși la păstrare pentru ceasurile de primejdie; în clipa de grea cumpănă, prin gangurile înguste și oarbe de întuneric, ca niște galerii de cârtițe, flăcăii ar năvăli în șanțurile întortochiate și de acolo în linia în care ne găsim noi acum și ar stăvili orice încercare vrăjmașă. Adăpostul blindat este vizuina noastră.....

În șanțurile Topra-Isarului, caierul vieții își toarce potolit fuiorul pe fusul vremei. Cees după ceas, zi după zi, mintea oștenilor hrănită dintr'un început cu aducerea aminte a celor rămași la vatră, își scurge tot mai puțin

nostalagia și dorul căminului, în cântece duioase, pe cari văzduhul le poartă—sfios par'că—pe aripi înfiorate.

Rănile se vindecă; omul uită!.. Și peste inimile arse de dogoreala suferințelor cășunate de depărtarea peste măsură de mare a casei părintești, se așterne pe 'ndelete revărsarea împlânzitoare a patimilor și balsamul răcoritor al resemnării binefăcătoare... Noi suntem prea departe de ai noștrii, noi suntem desprinși din sânul lor. Noi nu urmărim aici fericirea noastră, căci pierim pe zi ce trece câte unul; fericirea lor și buna lor stare o vrem doar. Le suntem strajă departe de dânșii de o lună de zile, zi și noapte, dar huzurul și tihna vieții lor la care veghiem, sunt singura noastră mângâiere și toată fericirea noastră.... Tranșeea ucide entuziasmul, dar oțelește voința. Noi trebuie să ne jertfim până la unul pentru cei de acasă. Asta e partea noastră. Și e pe bună dreptate! Iată gândul nostru de clipă cu clipă.

Nu, nu suntem oamenii cavernelor, suntem oamenii tranșeeilor. U Cluj / Central University Library Cluj

* * *

E mare zarvă în tranșee. Oștenii stau la taifas. Privindu-i pe toți laolaltă, cum glumesc și râd cu nepăsare și nesinchisindu-se de obuzele ce trec din când deasupra-le, par'că toată făptura din tine stă să se topească într'o lacrimă de duioșie. Războinici crud încercați de soarta vioroasă, de atâta amar de vreme în fiecare zi și noapte cu dușmanul și fără nădejde de schimbare, au totuși atâta veselie sănătoasă în graiu, atâta voieșie în râset! Vitejii nu mai cugetă la sărăcia de-acasă și nu-i arde nici dorul dragostelor, nici focul durerilor.

Așa e în tranșee!..

Vitejii stau de taină; sunt în păr cu toții:

Lița Ștefan, sergentul bătrân de patruzeci de toamne și viteaz între viteji, Vasile Gheorghe, vlăsceanul mintos și vrednic la treabă, înțeleptul Rouă Ștefan,

șef de cheson sau „don sergent cartuș“ cum îi zic soldații, și Marin Ștefan, țiganul disprețuitor de primedie, rânjind cu dinții albi în obrajii negrii. Și șeful bucătăriei, Rădulescu, poreclit tot de ostași „don sergent Marmită“ Tudor Anghel fecior cu sufletul neprihănit ca isvorul, Florea Dascălu ce și-a luat gândul de la Mița lui dragă și copiii lui din Moțaței, „fiindcă așa-i vrerea țarei și orânduiala căpeteniilor“, Cerbu Ion un om crunt la privire, Tudor Stoean dobrogean șiret ca vulpea și credincios ca un câine, Mitercă Vasile „mâncătorul de mitraliere“ cu haina și căciula ciuruite în douăsprezece locuri de gloanțele vrășmașe, și Mitana Ion și Ilie Ion al II-lea, bătrâni încărunțiți în năcazuri și amărăciune și Barbu Ion „frunțașul de rezervă“ care nu ținea să deschidă pliscul fără să stârnească hohotul de râs în juru-i, și alții și alții nenumiți, ceată vitează, voinici veniți din toate ungherele coprinsului românesc, ca să străjuiască la întregia lui. Și-și povestesc întâmplările și-și spun păsurile:

— Era în toiul luptei dela Ghelengic, își istorisește Marin Ștefan pățania. Eram de patrulă cu Duică, Băltățeanu și cu don căprar Florea Tudor. Cum înaintam noi fără teamă toți patru, iată că mă găsesc singur deodată într'un desis, cu trei bulgăroi în față, înarmați până în dinți. Dacă nu mint, nu era mai mult de douăzeci metri dela mine până la căpcăuni. Ce-i drept nu-i păcat, arma-mi era încărcată, dar până s'o scot de pe umăr—o ținusem în bandulieră—prietanii și săriră pe mine. Eu o cam sfeclisem. „Ei Marine Ștefan, îmi ziceam eu în gând, acum a ția sunat ceasul; să te vedem pe unde scoți cămașa“! De, 'mi-era cam peste mână să-mi las prosteste bunătate de cojoc în mâna Bulgarului. Dar vreme de stat la gânduri nu era. Cu un picior bine proptit în pânțece, răsturnai pe unul din ei făcându-l să icnească; dar atât de bine îl picnii, că hapsânul începu a urla ca fiara, de durere. Mă făcui că o iau la sănătoasa spre ascunziș și din patru pași mă și întorsei cu arma la „gătiți“ și o înfipsei celui de-al doilea bulgar, da tot

în pânțele: se vede că am cârlig la lada cu macaroane! Cel de al treilea, înspăimântat, o rupe de fugă; și tocmai când îmi dau și eu cu ideea că ce chilipir a dat pe fecioru lu-bătrânu-meu, numai ce zăresc alți patru-cinci Bulgari că năvălesc spre mine, aduși se vede de sgomotul încăerării. „Stai că-i groasă“ îmi zic și cât eram de obosit o tulesc spre ai noștri, da goană știi pe ruptele. Unul din ei prinde curaj și mă urmărește, da știi, se ținea ca scaiul de oae. Alerg eu, ăla după mine, alerg într'una, ăla nu mă slăbește; și gâfâiam ca un buhaiu să mă ia dracu, nu altceva, atât de obosit eram. Și să vezi, că mă ajunge hapsânul din fugă și mă apucă cu mâna de foaia de cort, pe care o aveam în bandulieră. Trag eu de foaia de cort, întind de ea cât pot, trage și el, foaia era tare. Numai ce-mi vine în gând? Cum era foaia legată în față cu sfoara ei, desleg repede sfoara și îi dau drumul. Intr-o clipă bușește Bulgarul la pământ, și-și dă drumul la vale, rostogolindu-se deaberbeleaca ca un butoi deșert. Uite numai așa am scăpat și eu din încurcătură.

Dacă nu umblam cu vicleșug și cu șiretenie, nu mai aveai voi parte de Marin Ștefan și era vai de voi și de mama voastră:

Marin Ștefan lărgindu-și până la urechi gura de balaur, își dă drumul într'un hohot de râs, lăsând să i-se vadă dinții albi ca un șirag de pietre albe; pe fața pământie.

.....

Uruit de roți grele rup la mijloc zvonul de vorbire și veselie al oștenilor. Incetează dintr'odată mormurul de glasuri și cântece ce venea de pretutindeni, făcând să adie văzduhul în tremurături ce zgândăresc dulce auzul. Pământul duduie ritmic, vibrând în zvâcnituri de cutremur... În spatele șanțurilor noastre, tunurile se pun în baterie. Comenzile zbor în aer și cai nechează, izbind țărâna cu copita neastâmpărată. Duși de căpestre, caii părăsesc povara lor purtătoare de moarte, dar odată cu ei și cele dintâi ghiulele părăsesc țevile tunurilor. Scroafa își fată purceii! În pocnete

înfricoșetoare, tunurile dau de veste dușmanilor și nouă deopotrivă, că după o săptămână numai de hodină și aceia întreruptă, va să înceapă o nouă măsurare a puterilor. La glasul tunului, brațul se călește ca oțelul, iar prin vinele moleșite de tranșee, sângele prinde a svâcni cu putere ca o viață nouă. Capetele se 'nalță cu semeție. Toți ne încordăm sufletul și ne scuturăm cu vârtoșie trupul, în așteptarea clipei de izbire a piepturilor.

Natura geme din nou, ciuruită din toate părțile, în sfâșieri lăuntrice. Dintr'oa parte și din alta, obuzele curg necruțătoare. Pornesc din zeci de guri de oțel, făcând să trosnească țeava, să se cutremure pământul și să urle văzduhul. Se întâlnesc în aer și-și dau unul altuia salutul morței, pentru ca intrând îndată ca trăsnetul în tabăra dușmană, să crape mânioase în sute și mii de nenumărate schije, ducând vrăjmașului cotropitor, întreaga solie a urei noastre fără de margini.

Regimentul părăsește de îndată tranșeele și pornește la asaltul liniilor inamice din fața satului Amzacea.

Domol, cu strângerea de inimă firească marelor întâmplări, părăsim tranșeele. O! șanțuri scumpe amintirei noastre. De fiecare colțișor al vostru se leagă câte ceva din ființa noastră. Voi ne cunoașteți păsurile și bucuriile, voi ne-ați ascultat dorurile sufletelor spuse lin în cântecele duioase ale nopților înstelate. Și cuiul din perete, de care a atârnat până acum chip bălai de logodnică și el par'că se cutremură de jalea mare a despărțirii. Șanț scump rămâi cu bine! Și totuși ce bine ar fi ca despărțirea noastră să fie pentru totdeauna. În tranșeele Topra-Isarului, noi nu trebuie să ne mai întoarcem. Dar am ieșit din tranșee și realitatea care se desfășoară în toată marea ei, gonește gândurile de duioșie ca pe niște năluci albe. Strecurându-ne cum puteam pe lângă garduri și mărăciniș, după căpițe de fân și case, prin șanțuri de drum, străbatem Topra-Isarul și o luăm spre dreapta satului, așa ca să venim în dreptul ieșirii rețelelor de sârmă. În timp ce pe străzile Topra-Isarului, forfotesc călăreții, aghi-

otanți și oameni de legătură, alergând de colo-colo, în goana cailor în spumă spre a aduce știri celor mari și porunci celor mici. Am ajuns. Spre a fi adăpostiți de vederea artileriei dușmane, am tăbărât într'o alee de salcâmi din marginea satului, așteptând cu înfrigurare momentul când nevoia luptei ne va asvârli într'o parte sau alta. În fața noastră priveliștea e grandioasă. Toată brigada, vânătorii și infanteriștii, înțeesă câmpul de bătae, bătută furios de bătăerile dușmane. Dar plutoanele merg în cea mai desăvârșită regulă; o ușoară tălăzuire și o locală împrăștiere produsă de câte un obuz, dar nimic mai mult; îndată formațiunile se refac, golurile se umplu și înaintarea nu suferă. Sunt doar atât de obișnuiți cu purceaua, nici nu e de mirare!

Pe coliba din fața satului despre dușman, comandantul brigăzei noastre stă înălțat în picioare și privește cu ochianul. Imprejurul lui obuzele curg cu nemiluita. El stă însă neclintit, fără șovăire în chip, fără tremur în glas. Doar ochiul cată vitoros și crunt ca nealtădată. Nici când nu s'au învrednicit ochii noștri să vadă un atât de mareș tablou—colonelul într'un atât de mareș cadru—ghiulele și moartea. Și ce însuflețire avea în ochi, când cu glas vijelios de tunet a răcnit comandantului nostru: „Du-te, du-te îndată la frați!“ Poartă-le noroc și izbândă:“

Pentru cea din urmă oară ne mai îmbătăm, cu nările înfiorate, de mirosul jilav al salcânilor, ce-și scutură frunza la bătaia vântului de Răpciune. Și când sărind peste șanțurile de lut roșu și peste gropile de lup am ajuns în dreptul sârmelor țapoase, de a căror vedere se legau atât de sângeroase dar mărețe amintiri, toți au întors capul spre alba biserică a Topra-Isarului și s'au închinat.

Sub focul nemișos al artileriei dușmane, oștenii răzbat cu greutate. Dar în dreapta, în stânga, înaintea și înapoia noastră, oastea aleargă pâlcuri-pâlcuri. O singură voință, strânge inimile ca într'un clește de oțel, o singură flacăra face să strălucească ochii de

scânteie adevărată, Atâta lume și atâta bună dreptate, nu se poate să nu răsbească.

Pentru a întări pesemne cucerirea de până acum și pentru a hodini oamenii după atât de trudnică înaintare, se dă poruncă de oprire. Toate unitățile primesc ordin de a-și face neîndoelnică stăpânire asupra locului ce ocupă, alegându-și fără îndoială, câmp bun pentru tragere. Ceiace și facem. Lopețile lucrează harnice și nepăsătoare, de desele obuze ce vor să le strice rostul. Dacă nu se tem oamenii, de ce să le fie lor frică? În scurt timp pământul afânat din fața dealului Meragi-Bair, era sfâșiat în lung și lat, de șanțurile ce încep a-și adăposti acum luptătorii. Și când șanțurile de jumătate de metru adâncime fură gata, tocmai atunci, din cerul posomorât prinseră a pica cei dintâi stropi de boare. Bătrânul Neptun, din apele apropiate ale Pântului Euxin, supărat pe muritorii nepioși ce strică hodina cu bubuit de tunuri și zângănit de arme, ne trimite Austrii aducători de ploaie și potolire. Dar tunurile nu conținesc și mitralierele își cântă și mai departe, trilurile nesfârșite.

Se'nșerează, e ora patru și masa nu ne-a mai venit: bucătăriile nu pot înfrunta groaznica bombardare, cu toate încercările făcute. Hrana rece, de conserve și pesmeți, e pusă la bătaie și—câte doi pe o cutie—în câteva secunde, conținutul cutiilor dispăruse de par'că l'ar fi înghițit pământul. Nația e flămândă, ea vrea pâine și... conserve. Iar dejurîmprejur, cutiile goale aduc o notă nouă și plăcută în înfățișarea sălașului nostru vremelnice.

— Leșuri netrebuincioase, le caracterizează cu tâlc Iovoaica, v'ați făcut datoria. Cât poți zări cu ochii, în toate direcțiunile nu vezi decât ostași săpându-și cu grijă adăposturile; și așezarea unităților e minunată, o pricepem, o simțim bine: una mai înainte, alta la vre-o patruzeci de pași înapoi, alta la alți patruzeci de pași și așa mai încolo, dispuse după principiul adâncimei. La un semn hotărât, toată lumea se va scula în picioare, va ieși din șanț și va porni

spre dușman, pe bucata ce i-a fost hotărâtă. Golurile cășunate de pierderi pe linia din față, se vor umple de valurile următoare iar dușmanul va primi cu chipul acesta, nu o lovitură care ar putea da greș, ci trei, patru, zece lovituri de măciucă, va ameți și va trebui să fugă buimăcit. Dar mai presus de toate, folosul unei așezări atât de cuminți este altul: privind înapoia sa, cum instinctiv o fac cu toții, oșteanul va zări în spate noi camarazi, puteri proaspete ce vin să se adauge la ale sale pentru izbândirea sfurtării comune. Curajul i-se va înzeci; și râvna celor dinainte va fi mare. Pierzându-ne în admirarea minunatei așezări a trupelor noastre, cari fac dungi-dungi pe câmpul de bătaie din fața Meragi-Bairului, așezare care înlătură orice puțință de dare înapoi, nu simțim cum ochii încep a vedea tot mai puțin limpede, prin pâcla ce se statornicește peste tot și peste toate.

Meragi-Bairul se învălue pe încetul, în giulgiul îndoliat al nopții.

E întuneric beznă. Cu glas încet ne-am luat măsurile de pază în timpul nopții. Ca niște stafii negre, mai mult simțite decât văzute, se strecoară santinelele îndoite spre locurile ce le-au fost dinainte hotărâte. Pe câmpia neagră a Meragi-Bairului, cât ține toată oastea noastră, nu vezi decât din cincizeci în cincizeci de metri câte două umbre, ce stau pironite în genunchi, cu baioneta la armă, ca niște stane de piatră. Doar ochii lor ca două sclipiri de piatră nestimată, aruncă fulgere în toate părțile, spintecând cu priviri ascuțite și cercetătoare pâcla cea neagră; iar la cincizeci de pași înapoi, în tranșeele înguste și negre ca niște guri ale ladului, oștenii zgribuliți de frig și umezeală, înghesuindu-se cât pot unu într'altu, cată zadărnice să cheme somnul cel alinător, ce nu se mai lipește de dânșii.

- Cine-i, cine-i? Stai, că trag !
- Român.
- Dă-ți parola !
- Ferdinand.

— Ferdinandovo.

— Treceți...

Cu glugușul ridicat la pelerina neagră, comandantul își inspectează pōsturile de santinelă și tranșeele. S'a apropiat acum de acestea din urmă și a înngenunchiat pe parapet, cu urechea ciulită, în ascultarea flăcăilor ce pun țara la cale.

— Vezi, moș Liță spuseși cuvânt adevărat. Și la noi rosturile și așezările sunt strâmbe—multe dintr'ânsele. Eu îți spun lucru petrecut în satul meu. Ai de-o pildă și tu vitele tale, ca tot omul gospodar și le trimeți să pască la boier, sau iarna în nutreț, că din sforicica ta de pământ nu ți s'ajunge. Acuma să zicem că pentru aceasta ar fi de datorință să-i plătești treizeci de lei pe an; și dacă ești om muncitor și cu spor la treabă, n'ar fi mare lucru să-i scoți. Dar vezi că ești la cheremul lui! Și știi ce-ți face? Te duci să-i plătești: boeru nu primește plată; lui să-i muncești, și-i multumit! Și dacă stăruie la plată, el pune să-ți alunge vita cu ciomagu și nu ți-o primește. Uite că ești nevoit să-i muncești, și-i muncești cum știe țăranul sireacu, că cu munca-i deprins: asta-i partea lui de când se naște. Pentru asta l-o fi făcut și bunul Dumnezeu!

Și munca ta n'ar plăti-o altminteri, nu cu 30 de lei, da nici de cinci ori atâta. Vezi, asta se chiamă că ar fi ca un fel de robie. Multe și multe s'ar putea spune despre strâmbătatea lucrurilor dela țară.

— Le-o îndrepta poate războiu ăsta mă Vasile, spune, se mângâie cu vorba sergentul Liță Stefan, că așa am auzit că-n războiul ăsta toate semințiile o să-și îndrepte rosturile și așezămintele. Așa stă scris în jurnale, că războiul se poartă pentru dreptul celor mici. Da știi și eu...

— O da Dumnezeu, zice Tudor Anghel, că prea a leșit lucrurile la iveală, prea am amestecat noi pământul acesta cu sângele nostru și ce o ara plugul și ce o grăpa boroana, sângele nostru o să-l are și o să-l grăpeze. O să vină și ziua dreptăței noastre, eu așa cred...

Comandantul s'a ridicat spre a-și continua inspecțiile. Și ce-a fost lucirea de o clipă a ochilor săi. Nu s'a putut vedea bine, căci era întuneric, dar par'că era o lacrimă! Dar ceia ce am simțit cu toții, a fost ușoara tremurare a buzelor sale, când ridicându-se a spus:

— Aveți camarazi încredere, dreptate vi se va face..... căci o meritați

Și pașii lui s'au pierdut în întuneric.

Deodată ceva ca o cometă luminoasă a spart întunerecul, împrăștiindu-l. Lumina se mută când spre dreapta, când spre stânga, forfecând gropi, pământ, tranșee și vietăți. Dușmanul și-a aprins reflectoarele. Ca prin instinct toată lumea a făcut ceiace trebuia să facă: patrulele de siguranță își opresc mersul, ca trase de o sfoară nevăzută; rondurile ce forfecau în lung și-n lat linia de santinele, înlemnesc; scârțitul roților de căruță incetează și el ca prin farmec, parcă și respirația am'voi s'o oprim. Numai bondarii, nepăsători la zbuciumările acestei biete omeniri, își urmează bâzâitul săcăitor..... Dușmanul nu trebuie să vadă nimic, dar mai ales nu trebuie să vadă mișcare. Aceasta mai ales!

Iar în fața noastră, acolo unde liniile noastre și ale lor stau față'n față, vrăjmașul aruncă rachete, ce se ridică aidoma unor globi de lună plină, luminând departe în timpul drumului lor aerian și cade apoi ca o stea mare, înghițită de pământul dela care s'a înălțat.

Li-e frică de un atac de noapte.....

Toată noaptea proiectoarele și rachetele n'au mai conținut.

Din vreme 'n vreme, liniștea nopții e tăiată de strigătele oamenilor de legătură.

— Comandanții de regiment și companii, la don' Colonel la tăetura șoselei.

— Domnul Maior Ionescu, la domnul Maior.... încolo, liniște deplină.

Și așa încetșor pe nesimțite, ca un oaspete drag și de mult așteptat, pe câmpul de bătălie, sosește aurora dimineții.

Mai mult pentru a respecta regula ostășească decât de nevoie, se dă deșteptarea; cei cari au putut moțai măcar un ceas, își freacă trudnic ochii și cască.

— Păi spălatul îl lăsăm pe după izbândă, exclamă într'un râset Golea Neagu, traducând în vorbe gândul tuturor. O! de-am avea măcar o picătură de apă, cum ar sorbi-o buza uscată de sete. Dar bucătăriile n'au putut veni, căci s'ar fi rătăcit noaptea, în câmpia aceasta cu totul lipsită de drumuri.

— Ce vis al naibii avui, ne spune Popescu D. Gheorghe. L'am visat pe don' sergent Guzman. Se făcea că mă cheamă la dânsul!

— Doamne păzește! spune Mitercă, ferească Dumnezeu de ceasu ăl rău. Bietul don' sergent.

Și iar ne povestește Mitercă jalnica moarte a viteazului Guzman, mort în lupta dela 31 Septembrie, cum a avut presimțiri înainte de a i' se întâmpla moartea, cum sub focul cel mai grozav ce se trăgea asupra șanțului nostru, Guzman, a scos capul afară spre a cerceta pe dușman și atunci l'a nimerit un glonț, drept în moalele capului; cum a ridicat, biêt, mâinile amândouă 'n sus și căzând pe o rână, i-a spus:

— Cată 'n buzunarul stâng al vestonului, sunt acolo două-sute patruzeci de lei. Imparte-i fraților din pluton..... Simțeam eu c-o să-mi vină curând și ceasul ăsta.

Cum soldații dimprejur au dat să-l mângâie și să-l încurajeze, dar el zâmbea cu amărăciune și-și pipăia rana.

.....Și când îi puserăm capătul feșii pe frunte, el a deschis ochii, a suspinat lung, iar îi închise și cu un horcăit lung, îmi căzu cu capul pe pulpă. A rămas în mâna dușmanilor, ierte-l Dumnezeu.....

Preț de două ceasuri încheiate, tunul dușman nu trase deloc asupra liniilor înaintate. Doar Topra-Isarul, în care inamicul presupunea că om fi având trupe de rezervă, își luă săracul sat, porția lui de obuze și sârmele cu țepi din față-i, tot așa.

În credință că lupta de artilerie s'a potolit pentru

o bucată de vreme, începem și noi a fi mai mișcători, a mai eși din tranșee, în cătarea veșnică a apei după care ne e ars gâtlejul. Și când Popescu D. Gheorghe vrednic soldat al leatului 1916 ieși din tranșee ca să hodi-nească afară, un șrapnel porni ca fulgerul din țeava dușmană și spârgându-se doar la patru pași de el într'un pocnet nemai auzit, îi plesni cu un glont dinții pe care îi sfărâmă și se opri în falcă. Cât ai clipi din ochi, capul lui Popescu se umflase într'un hal de nerecunoscut; era cât o baniță. Pe gura cu buze zdrențuite a viteazului, sângele se prelingea gâlgâind cu îmbelșugare; l-au pansat și l-au trimis la ambulanță. Iar pățania lui, fu parcă un semn pentru tuturi; că prinseră a bubui într'una și a ne bate de zor. Și când se întâmplau acestea, soarele era la nămiezi.

Nimic nu e mai statornic decât timpul; și cu toate astea, el e mai trecător decât toate pe lumea aceasta. Ceasurile cari se duc, trag după dânsule pe acelea cari vin. Așa se face că luptătorii din șanțuri, duși cu gândul la ziua de eri și la cea de mâine, n'au simțit cum soarele, ascuns după norii cei alburii, scoboară fricos spre asfințit. Numai zbârnâitul puternic de deasupra noastră, i-a făcut să ridice capetele: avioanele dușmane. Ca niște gânganii uriașe, ei ne dau târcoale ce nu se mai isprăvesc, ținând negreșit de noi, o înțeleaptă depărtare. Ne momesc, doar doar om trage, să ne descoperim locurile trăgătorilor și rezervele. Dar nimeni n'a slobozit trăgaciul. Ci au tăcut molcum cu toții, dând astfel prilej Neamțului, să cugete asupra lipsei de politeță atât de des repetată de un cârd de vreme, a poporului acestuia! Și după câteva întorsături frumoase — să fie la ei acolo! — au început a da drumul furiei lor neputincioase și curg bombe și cad cu groaznică spargere, luându-se la întrecere cu obuzele tunurilor. Dar efect — cât te-ar pișca un purice. Dacă a avut cineva de suferit de pe urma bombardării a fost..... vărzăria din spatele nostru. Asupra ei pare a se fi grămădit toată furia nepotolită a iscusitului dușman — și gurile rele, spuneau cu multă

siguranță, că de moartea prin ghiulea de aeroplan, n-a izbutit să scape nici o.... varză. Dar dacă varza va fi fost tocmai bucuroasă de atâta îndrăgostire, în schimb capra—noi—a fost încântată! Și dihaniile au fost mulțumite, fără îndoială, de o așa de strașnică ispravă. De acolo din făgașul crimei, ei n'au văzut desigur pumnii încleștați ce le-a însoțit plecarea, nici ochii cari au scăpărat de mânie; de i-ar fi văzut, s'ar fi lipsit mișei de a mai omorâ verze. Căci în pumnii aceia încleștați, ar fi citit toată ura acestor oșteni cinstiți în cuget, împotriva acelor cari cei dintâi au dat un rost atât de ucigaș, unor născociri atât de nobile. Pumni aceștia, îi vor simți însă!....

* * *

„De două ori noaptea cu umbrele sale
„Emisferul nostru l'a învăluit....“

Pe cerul Meragi-Bairului s'au lăsat nori negri ca păcura. În grea luptă cu bezna, privirile abea izbutesc să deslușească lucrurile înconjurătoare. Răcnind din santinelă în santinelă, tot mai poți cuteza să faci o plimbare de cizeci metri pe câmpul de luptă, dacă un asemenea gust s'ar brodi să-ți vină. Dar mai mult nu; iar nechibzuitul care s'ar încumeta să'nfrunte întunecimea la mai mari depărtări, poate fi sigur că până'n zori, nu se mai întâlnește cu locul plecării.

Cu gândul și cu toată ființa la ziua de mâine, când negreșit vom porni atacul, ne facem pregătirile de neapărată trebuință. Se strâng rândurile în unități și legăturile cu unitățile vecine. Agenții de legătură, învățați a-și îndeplini pe ori-ce timp greua-le meserie, forfotesc pretutindeni, dând în primire consemne și transmițând ordine. Tot câmpul sună de fluerături scurte, de semnale felurite și de glasul adânc, grav și răsunător al santinelelor, cari opresc și cercetează; timp ce bezna oarbă a nopții, e spintecată tăios de luminile rachetelor și proiectoarelor; ele n'au conținut toată noaptea, ținând tovărășie credincioasă tunurilor

ce-și dreg glasul pentru încercarea la care ziua de mâine va să le supună. Și lungă o fi părut noaptea aceasta vitejilor ce au ațipit în tranșeele jilave, dar mult mai lungă a fost ea, fără îndoială, pentru aceia cari au veghiat, nelăsându-se biruiți de somn în ajunul zilei hotărâtoare. Pentru acești din urmă luptători, a fost ca o ușurare adevărată, când din adâncurile nepătrunse ale Mării Negre, s'a împrăștiat pe zarea chinuită a Meragi-Bairului, văpaia roșie a soarelui de 20 Răpciune.

Cu adevărat, când urmând obiceiului tradițional vajnicii oșteni au trimes dușmanului strămoșeasca „bună dimineața“ cu mâna la capelă, pe răbojul luptei dela Meragi-Bair, taberele amândouă tăiau a treia creștătură, a treia zi.

A treia zi de foame și de sete.

A treia zi de luptă necurmată.....

Dar zadarnic te-ai trudi să cetești nemulțămire pe chipurile viforoase și glorios de murdare ale oștenilor. Cum ar putea avea cineva cel mai mic simțimânt de răsvrătire, când suferința aceasta o'ncearcă toți, fără osebire, dela Golea Neagu, modestul soldat din tranșee și până la colonelul, care cu pas greu și gânditor și cu fața trasă de nesomn și nemâncare, străbate câmpul de bătălie.

Nu ni-i sete de apă, ni-i sete de sânge și de răzbunare !

Ni-i sete de atac

A treia zi la poalele Meragi-Bairului, în șanțurile noastre mici și improvizate, înseamnă iadul pe pământ. Tunarii noștri trag vârtos spre a ne pregăti atacul ; bateriile inamice cu tragere repede, presupunând și ele ce are să se'ntâmplescă, își jură să ne desființeze și răspund cu vârf și îndesat ! Ghiulelele și șrapnelele curg grindină ; scâncetul cu neputință de descris al văzduhului, e acum un lucru fără început și fără sfârșit ; ceva care-ți ia auzul și-ți plesnește obrajii ca o vijelie. Obuzele isbesc și sparg parapetul, svârlindu-l în toate direcțiile, făcându-l fărâme cu cari ne acoperă.

„Asta-i al nostru“ îți spui la fiecare obus ce cade și-ți arvunești cu absolută siguranță, moartea: iar când, după ce-ai ieșit de sub mormanul de pământ în care te-a'ngropat pourceaua, zărești cerul, pământul și furnicarul de oameni, te freci la ochi și nu-ți vine a crede că trăești.

— Mă fraților, le-o trântește 'n nas Pavel Ion, sub focul acesta, care-om scăpa de război să ne publice în „Starea civilă“ la „noi-născuți“.

Mai cu glumă, mai cu o țigară, oșteanul se face că uită starea jalnică de golătate a stomacului.

— Las' că-i prost „ramazanul“, poți să-l mai amăgești cu câte-o minciună!

Și oamenii cari vorbeau așa, nu puseseră de trei zile o picătură de apă pe buza arsă de sete: ei nu mâncaseră nimic în tot acest răstimp. O! fericiților deprinși cu huzurul, cari protestați împotriva cartelelor de hrană, veniți la noi să vedeți cum se cucerește o redută, pe stomacul gol!

Ci iată aghiotantul Brigăzei, alergând năvalnic sub ploaia de șrapnele trase în el anume; cu calul în spumă, înfricoșătoare pildă de disprețuire a primejdiei celei mai de moarte, el ne aduce în sfârșit vestea mult așteptată: la ora patru după amiază, atac general pe tot frontul.

Cu tresăltare de bucurie, au aflat toți știrea cea adevărat mult dorită.

— Să nu ne lăsăm băeți se'ndeamnă oștenii, le frângem gâtul de heară! Să scoatem heară din bârlog!

E ora trei după... „masă“—așa vine vorba.

Cu sufletul la gură, așteptăm clipa ieșirii la asalt. Totul e gata: și împărțirea rolurilor și felul de urmare al unităților la asalt. Dar mai ales și în disprețul tuturor suferințelor, este gata de a se descărca cu toată puterea, ura ce stă încă în stare latentă.

Din spate, roșu ca jăratecul cel încins și găfâind de sfârșală, vine alergând Ularu, viteza ordonanță a comandantului. Vine dela București. Și în

cele cincisprezece minute numărate ce ne mai despart de ceasul cel grozav, înghițim cu ochii gazetele bucureștene, pe cari de atâta timp nu le-am cetit. Ce binefacere ne-ai făcut, ce pomană ți-ai făcut cu noi, Ularule, aducându-ne nouă, sălbătăciților și însetaților de literă scrisă, fițuica atât de cuprinzătoare de tot ce se petrece pe lume.

«In Ardeal, înaintarea noastră se urmează fără intrerupere»...

Cu ce bucurie aflară eroii știrea aceasta și cum le-a sclipit ochii de dorința de a arăta țării că și aceștia, străjuitori la limanurile Mării, vom ști să ne facem la rându-ne, datoria.

— Frați viteji din oștile carpatine, suntem mândri de voi. Mergeți înainte, norocoși desrobitori; și nu vă îndoiiți: aici pe câmpiile Dobrogei, tricolorul va fâlfâi tot atât de falnic: noi nu ne vom lăsa mai pe jos... Dar, groază! Comandantul a șovăit; căzând cu brațele pe umerii subalternului său celui mai iubit, i-a dat o scrisoare; iar el neputându-și stăpâni plânsul ce-l îneca, izbucni în torente de lacrimi amare. Și cu îmbelșugare curg lacrimile în șiroaie neoprite pe obrajii trași de suferință, iar trupul se scutură într'o cumplită zguduire a nervilor.

— Ci taci! In numele lui Dumnezeu și al țării, liniștește-te! Te văd soldații!

Povestea era tristă, înfiorător de tristă. Iubita lui, ființa pe care o îndrăgea mai mult ca pe orice scumpătate pe lumea aceasta, pentru care se stricase și cu părinții, iubita lui era cercetată ca spioană și împușcată. Iar dorul lui, carne din carnea lui, rodul nevinovat al acestei dragoste nefericite, singur pe lume, ispășitor al unei crime, în care nu-și avea nici cea mai mică părtică.

... te văd soldații și numele țării atât de înțelepțește chemat în această clipă de nefastă șovăire, îl trezi la datorie. Vitejia, care era par'că singurul a luat din care se plămădisese omul acesta, înlătură din gândul lui durerea inimei rănite. Și-a scuturat furtunos

capul și cu privirea fioroasă și rătăcită de fiară în-sângerată, s'a înălțat. În ochii lui lucea înspăimântător, nebunia și umflându-și pieptul într'o ultimă sforțare de stăpânire asupra-și, a răcnit sălbatic și groaznic la vedere.

— Pentru asalt, înainte !

Era ora patru :

Piciorul drept proptit bine de buza șanțului, o opintire vârtoasă și am ieșit din șanțul în care învingători sau striviți, nu trebuia să ne mai întoarcem ; în aceeași clipă, ca trase de o sfoară nevăzută, țâsnesc din pământ pâlcurile flăcăilor ca o iarbă nădrăvană, care crește cât ai clipi din ochi, așa s'a rădăcat dintr'odată toată suflarea nenumărată a oastei române. Ea se prăvale înainte, se năruie și se năpustește, irezistibilă. Pământul dudue surd și sacadat de izbirea pasului cadentat al atacului. Iar dușmanul svârle asupra-ne tot focul Tartarului. Ploaia de artilerie ia proporțiuni de vijelie. Într'o turbare nemai pomenită curg ghiulele, șrapnele, gloanțe de pușcă și gloanțe de mitralieră. Urlă văzduhul, răcnește pământul în spargerii îngrozitoare, aerul se chinuește într'un șuerat sfâșietor și cerul par'că fulgeră și tună. Iar din înaltul văzduhului, monștrii aeriени asvârle asupra-ne bombele ucigătoare. Prin grindină și foc, mirosul înăbușitor de fum de tun și praf de pușcă, prin iadul în flăcări, zidul flăcăilor năvălește într'un iuresc cu neputință de oprit.

Și rând pe rând l-am văzut pe Iovoaica lăsând capul pe umărul drept, clătinându-se și căzând din mijlocul lanțului trăgătorilor, pe Tănăsescu Niculae, craiul bucureștean, viteaz însă fără seamăn, învârtindu-se pe călcâie și căzând fără să dea drumul armei din mână. Cade și Marinescu Radu, iată-l și pe sergentul Marin Ilie Niță cu glonțul intrat sub pielea mâinii că urlă de usturime, dar nu vrea să se oprească ; și — groază ! uite-l și pe sârmanul ostaș, al cărui nume nu-l mai puturăm afla, isbit de o ghiulea în cap, sburându-i capul la cele patru vânturi, ca un

terciu vânturat de o mână năprasnică; iar el a rămas ca două clipe în picioare, numai cu gâtul plin de sângele care curgea ca dintr'o vită tăiată de cuțit.... Dar întoarceți-vă ochii ostași, dela grozava priveliște; nu vă mai uitați la sângele care gâlgâe... Nu e timp acum de asta... Morții cu morții și cei vii... înainte! Înainte spre bârlogul fiarei pe care-l simțim cu nările tremurânde, îl simțim aproape de tot.

Dar, ca oprit de o barieră nevăzută, valul și-a încetat înaintarea. Oricât s'ar trudi vorba să meșteșugească înțelesurile, nu se poate spune în cuvinte grozăvia clipei acesteia. Numai cine a fost în toiul luptelor unde-i focul mai aprig, poate să-și dea seama ce însemnează ca un întreg zid omenesc, să se oprească din cauza focului dușman. Era într'adevăr înfiorător. Mii și milioane de gloanțe curg asupra noastră ca o ploaie torențială, fără început și fără sfârșit. Destul să spui, că tot puhoiul acesta omenesc s'a trântit la pământ și s'a pîit care cum a putut; nici aerul numai era de respirat, atât era de îmbăcsit de gloanțe, încât trăgându-l pe nări, ți-ar fi fost frică să nu între odată cu el și vre-o zece gloanțe. Și oștenii au rămas țintuiți locului în mijlocul furtunei, ca niște scăpați dintr'un naufragiu. Dar nu era furtună, era uragan.

Iată însă că din rîndurile încremenite, cu capul în pământ, s'a desprins un tânăr. El are fața sinadă, părul ciufulit și arma strânsă pătimaș în mâna dreaptă. S'a sculat cu binișorul din lanțul de trăgători și cu pasul liniștit, în complect contrast cu iadul înconjurător, a trecut la douăzeci de pași înaintea companiei sale; ajuns acolo s-a oprit drept și nemișcat ca o stană de piatră, cu arma la picior; iar la bătaia razelor de soare, lama albă a baionetei lui arunca scîpîri orbitoare. A stat așa cam preț de zece minute, fără a mișca măcar din gene, așteptând cu deplină liniște să-l străpungă glonțul destinat lui, din o mie cel încadrau; și toți tremurau pentru viața lui; așteptau cu toți să-l vadă la fiecare clipă căzând buștean la pământ, trăsnet de focul cel înfiorător. Încât cele

zece minute, ni s-au părut a fi un veac întreg. Dar s'a întors tot atât de liniștit și înaintea ochilor înmărmuriți ce erau pironiți numai asupra-i, s'a arătat întreg brav și neclintit, disprețuind moartea care la rându-i îl disprețuise. Și când chipul lui de copil a zâmbit și când mâna-i ridicată a arătat poziția dușmană, nu s'a auzit ce i-au răcnit buzele. Dar comandantul a sărit dela locul lui și cu lacrimi de emoție adevărată în ochi, s-a repezit la el și i-a întins mâna. Înaintea ostașilor uimiți, avea loc un frumos spectacol: cei doi comandanți se sărutară frățeste. Acei cari au văzut această scenă, desigur că nu o vor uita în veac.

Pe lanțul de trăgători s'au auzit răcnete de „bravo“. Și în câteva clipe numai, sub focul ucigător al dușmanului, toată suflarea urla entuziasmată „bravo“ și ura. Înflăcărați de memorabila scenă, au sărit toți din adăposturi și înainte de orice comandă, zidul se refăcuse și înainta vertiginos și năvalnic spre poziția în care dușmanul rezista cu o înverșunare fără seamăn. Și-n timp ce valurile năvăleau cu un avânt irezistibil, amurgul se lăsa încet peste valea plângerii din fața Meragi-Bairului.

Dușmanul ne potopește cu focul său neîncetat și ucigător: morți și răniți, cad în dreapta și'n stânga; vaețele acestora din urmă se amestecă cu urletele flăcăilor înnebuniți de beția atacului, cu exploziile grenadelor de mână aruncate de dușman și cu spargerile de obuze și șrapnele svârlite de tunurile vrășmașului, cu o risipă de nespus.

— Trăești, Barbule? urlă comandantul.

— Trăiesc, sunt la spatele dumneavoastră.

— Și Lița trăiește?

— Sunt aici, răcnește sergentul.

— Trăiește și Ciocea? și Vlad Constantin? și Neagoe?

— Nici dracul nu mă ia, râde înveselit Ciocea, Vlad a căzut.

În fața capetelor scoase din șanț ale vrășmașilor, oștenii Călugărenilor vin cot la cot, cu baioneta voi-nicește proptită, cu vârful înainte.

— Urra, Urra, Urra.

În vâlmășagul asaltului, pâlcuiri-pâlcuiri se aruncă ai noștri, cu răcnete îngrozitoare, pe dealul Meragi-Bairului; iar valurile din urmă, duse orbește de a-vântul celor din față, gonesc nebunește spre poziția după a cărei stăpânire suntem ahtiați de trei zile.

... Pe creasta Meragi-Bairului, tricolorul iubit fâlfâie mândru și ametițor la adierea vântului de a-murg, care-i sărută cu evlavie cutele. Și facem și noi la fel...

* * *

„Ca potop ce prăpădește
„Ca o mare turburată
„Peste-un ceas păgânitatea
„E ca pleava vânturată
„Acea grindin' oțelită
„În spre Dunăre o mâna
„Iar în urma lor se întinde
„Falnic armia română“

Iar în urma dușmanului care îngrozit de atâta ne bună avântare fuge în cea mai cumplită învâlmășeală, armia română învingătoare, pune picior tare de stăpân, pe poziția atât de trudnic și glorios cucerită: în timp ce unitățile anume însărcinate, urmăresc înamicul îndeaproape, luându-i pradă și prinși nenumărați; prinși pe cari generozitatea valahă îi cinstește cu țigări și cu toate bunătățile ce s'au putut aduna, mână dela mână.

Noi nu urâm România, ne spune un Turcălău mare cât toate zilele; dar ne bat ofițerii pe spate ca pe măgari și ne duc cu mitralierele 'n spate, când nu vrem să înaintăm.

Pe Meragi-Bair e veselie fără margini. Oștenii mănâncă hrana adusă de ai noștri; și-și povestesc unul altuia întâmplările și momentele mai osebite ale luptei. Rând pe rând cu toată cinstea cuvenită, se

pomenește numele devenite sfinte ale celor căzuți; numele maiorului Ionescu Mihai, strivit de o enormă schijă de obuz, a sărmanului învățător sublocotenentul Mareș, mort vitejește în fruntea plutonului pe care-l ducea la biruință, a locotenentului Ștefănescu Ștefan, străpuns de gloanțe în mai multe locuri, totdeauna la loc de vitejie, a sergentului Rouă, care alergând cu chesonul sub vijelia turbată de gloanțe, mânându-și cu turbare caii în spumă, cade ucis pe cheson împreună cu conductorul său Lipic și alții atâția bravi, de a căror figură se leagă amintiri duiioase de vitejie și de glorie.

S'a inoptat. După trei zile de răscolire furtunoasă a firii, cerul se împodobește ca de sărbătoare, cu stele sclipitoare, ca niște prevestiri de fericire. În spatele nostru Topra-Isarul, mai mult bănuیت decât văzut, se pierde în întunericiimi de genună. Și privindu-l, pieptul ni-se umple de mândrie. Topra-Isar, Topra-Isar, cuib al vitejiei noastre, flăcăii tăi astăzi s'au întrecut pe ei înșiși, ei te-au lăsat în urmă.

De departe, ca un ecou ce se pierde în zvonul de bucurie și de biruință, vin cuvinte răzlețe purtate pe aripile vântului ce suflă ușor ca o sărutare dulce, pe Meragi-Bair.

... Cu smerenie vor vorbii urmașii noștrii, de ostașii cari în atât de grele împrejurări dovedesc atâta vărtoșie și dragoste de moșie: și cele 7 tunuri cucerite azi, sutele de prinși nenumărați încă, pe cari voi i-ați luat, numărul mare de mitraliere, arme și munițiuni, vor sta mărturie vie a bravurei fiilor lui Mihai Viteazul. Și acum o cruce pentru cei morți, întru îndeplinirea datoriei...

Și curg valuri de vorbire, de pomenirea morților și de urări, pentru țara ce va fi atât de bucuroasă aflându-ne isprava. Dar ele vin de departe; duse pe brațe moi de undele potolite ale văzduhului, încetul cu încetul ecoul lor se pierde: la noi dacă mai ajung frânturi de cuvinte. Și acelea încă, nu are cine să le mai audă...

Pe dealul Meragi-Bairului, în fundul tranșeelor dușmane, oștenii își hodinesc trupurile trudite. Iar în timp ce gândurile lor de biruință și de slavă sboară către lumile nesfârșite ale fericirii veșnice, unde nu e sbucium ci numai liniște senină și împăciuitoare, o femeie albă și frumoasă cu fruntea încununată de razele strălucitoare ale victoriei, s'a aplecat asupra-le și cu zâmbetul duios de mamă iubitoare, le-a închis pleoapele oboșite : este gloria oștirii viteze a României
Sub acoperiș de stele, Meragi-Bairul doarme..

COLONELUL

O figură turnată în bronz.

Înalt, solid încheșat, dezvoltat, cu ochii mici și sclipitori ca două picături de păcură și tare ca și stânca de granit din care pare a fi tăiat. Dar dacă corpul e de granit, inima e de aur nativ.

Țăran de origine, din părinți țărani, gigantul acesta păstrează în sufletul său, întreaga seninătate simplă și neîntinată a poporului acestuia obidit, al cărui cel mai pur produs de cristalizare este el însuși. E un om de rasă, un caracter superior, o voință blândă și duioasă, ca și cavatul ce i-a desfătat auzul copilăriei; o blândețe energică, ca și șoimul a cărui întrușipare umană este.

Viteaz cu înțelepciune, înțelept cu impetuoșitate.

L-ați văzut la revistele regimentului Călugăreni, sosind în sunetul muzicii, cu tot trupul înălțat în șea, cu capul tinzând înainte, ca o ofensivă, cu ochii vulturoște rotați spre „copii săi“.

De pe atunci soldații lui înfiorați de marea înfașurare, spunea că e Mihai Viteazul la Călugăreni; cei mai deștepți însă gândeau și gândeau bine: „E un general“!

Și războiul a confirmat această presimțire.

A auzit că dușmanul a încălcat hotarele cu gând de cotropire; ca uraganul ce nu iartă nimic în mânia sa, ca șoimul ce-și apără cuibul și puii, s'a năpustit. N'a așteptat atacul: a atacat. Și cu schija căzută lângă

el chiar, a cimentat de veci și venerația noastră pentru dânsul și victoriile dela Balagea și Opancea.

Și când după victorie îndată a trebuit să ne re-tragem, din cauze străine de luptă, — căci strivisem inamicul — soldații l-au putut vedea cerând unuia din ei o bucată de pâine și de apă, căci nu mâncase toată ziua, spre a fi în mijlocul luptei; și au văzut lacrima nestăpânită în ochii vulturului, când le-a spus mângându-i: „Lăsați băeți, nu-i nimic... o să se întoarcă“

În sufletul lui se deschisese o rană... Rana aceea sângerează și astăzi încă.

Infricoșător în mânie se năpustește să-și reocupe garnizoana, el terifiază inamicul prin turbarea cu care flăcăii săi mănâncă kilometri înfr'un timp minim; îngrozit rupe dușmanul valul de asalt ce pornise spre noi, fuge rupând pământul și înhamă caii la tunuri...

E Bazargicul.

La Ghelengic comandă rezerva; dar s'a dus la linia l-a unde se bat rușii; de oricine l-ar durea, dar de viața lui dacă s'o pierde, nu-i pasă.

La Cara-Omer învinge hoarda năvălitoare și o țintuește pe loc, până când îi vine ordinul de a se retrage în fața forțelor superioare. Dar se retrage fără luptă, căci dușmanul nu cutează.

— Cât timp mai am un singur om, brigada 17-a luptă! a răspuns celor ce doreau în sfârșit să dea Titanului acestuia, o clipă de odihnă.

Și și-a pus „copii“ zid în fața puhoiului fără nume și fără număr. Zadarnic isbit-a taurul cu fruntea zidul acesta: Zidul Topra-Isarului era de neînving. Și taurul mugea din zeci de guri de tun și cu el mugea tot aerul, învăpăiat de flăcări.

Degeaba le fură opintirile; și de pe acoperișul colibeii de pe sosea, colonelul proiectându-și gigantica statură pe cer, privea drăcește cu un zâmbet straniu, la svârcolirile neputincioase ale fiarei, ce-și sfarmă un batalion, de zidul de piatră al flăcăilor Călugărenilor.

E victoria de la Topra-Isar.

Zilnic la ora 4 după masă, colonelul apare în

linia I la tranșee. Acolo ia informațiuni și primește rapoarte, pe care le întrerupe doar câte un obus inamic, bine ochit. Dar asta nu-l supără: e meseria! Și bravii ostași din șanțuri, se uită îndelung la „aica Stan“ — așa-i zic ei — și câte unul scapă o exclamație, sinceră și spontană:

— Când îl văd, par'că văd pe Dumnezeu. Cu el și în iad m'aș duce.

Falnic și grav, el scrutează terenul înaintea sa, cu benoclul la ochi el foarfecă tranșeele inamice, plimbându-și peste tot ochii de șoim.... Păzea... șișeilor, căci soarta grozavă vi-se pregătește.

Năprasnic, ca leul ce-și sbârlește furios coama, colonelul își repede smeiii brigăzei, valuri, valuri, înspăimântă inamicul și-l strivește, în timp ce muzica intonează „Deșteaptă-te-Române“ sub ploaia de ghiulele. În mijlocul infernului, colonelul apare înaintând cu automobilul încadrat de obuze. Și oamenii tremură: „Dață ni-l omoară, ce ne-am face? Să pierim mai bine cinci sute, decât să-l pierdem“.

E Amzacea, e Karakioi.

Dar inamicul simte pe cine are în față; și hoardele se năpustesc ca uraganul asupra-i: companii au în fața lor batalioane; și-l împing înapoi în Topralsar, cuibul lui de vitejie, din care de o lună cearcă, fără isbândă, să-l scoată.

Dar leul nu se potolește, nu are astâmpăr; din nou își adună flăcăii și pornește cu ei înainte. „Murim sau învingem“ a spus; și oamenii lui, i-au dat și mai mult: au învins și au știut să și moară. Trei zile ține lupta necurmată și a treia zi spre asfințit, ca din pământ țâsnesc „copii“ colonelului valuri, valuri, pe cinci-șese linii; pământul duduie ritmic de pasul sacadat al zidului ce dă asaltul. Iar dușmanul îngrozit de atâta avânt, ne dă șapte tunuri, sute de puști, mitraliere, muniții, sute de prizonieri, morți și răniți; iar în timp ce inamicul fugea îngrozit și bătut de obuzele colonelului, aceștia cu trăsura lui ușoară vine pe lanțul de trăgători și scoțând chipiul, strigă cu veselă bonomie, ostașilor:

— Copii, astăzi să știți, ați făcut o mare ispravă! Și urletele de „trăiască Domnul Colonel“ nu mai încetează; la cununa bogată de lauri, pe care campania o pusese pe fruntea-i vitează, se adaogă o perlă;

E 18, 19 și 20 Septembrie 1916, e Amzacea.

Și colonelul trimite tunurile cucerite în jurul statuiei din piața Universității, ca să-i dea lui Mihai Viteazul dovada sigură, că flăcăii Călugărenilor sunt vrednici de eroicul lor înaintaș.

Și taurul a mai isbit în zidul Topra-sarului și și-a frânt coarnele, fiind silit în cele din urmă să recunoască, că acolo unde e colonelul nostru, ei bine, pe acolo „nu se trece“... Și nu trecură.

Dar zile triste vin pentru patria sângerândă; și strigătul de alarmă se citește pe toate buzele: „HANNIBAL ANTE PORTAS“.

Și țara care-și cunoaște fiii, chiamă la apărarea Capitalei sale, pe vitejii Topra-Isarului. Ca fulgerul i-a înfiorat pe toți cuvântul venit de sus: „sunteți speranța tronului și a țării“ și cuvântul regesc, cine-l putea înțelege mai bine în tot ce cuprindea el, decât colonelul nostru? Eroii lui, infanteriști și vânători, înscriu pe răbojul lor trei creștături adânci: victoria strălucită de la Videle-Cârtojani și Bălăria, care lasă în mâinile noastre 16 tunuri, mii de puști, muniții, chesoane, prăzi bogate și prizonieri nenumărați, victoria crâncenă de la Stâlpul. Și brigada lui rupe, mușcă în inamic, sparge frontul dușman, ducând pretutindeni fiorul pierzării: brigada liberează drumul Capitalei. Și Neajlovul care văzuse cândva dezastrul armiiilor lui Sinan-Pașa, cu al căror sânge își înroșise apele, după 321 de ani, Neajlovul adormea de veci cu surul lui potolit, trupurile chinuite de rana ucigașă, ale dușmanilor hrăpăreți. Mormanul de cadavre de pe malurile Neajlovului, e monumentul războinic al colonelului.

Cu sufletul iluminat de soarele victoriei, muriră mulți din copii lui; dar mureau veseli și mângâiați, căci depe movilă, înduiosat, îi privea „taica Stan“.

Căci cât ține lupta, e fioros ca leul și crunt ca moartea; după bătălie însă, inima lui duioasă sângerează pentru fiecare nume ce-i amintesc un viteaz căzut. Colonelul jurase că va învinge sau va muri. El n'a murit, fiindcă... a învins.

.....

Oștile României sunt puse înapoia frontului în repaos, spre a-și reface forțele și a se odihni; contingentele proaspete ale recruților, vin să sporească cu numărul și vitejia lor, numele bun câștigat țării, de cei ce s'au bătut până acum. Sângele vărsat, cere sângele răsbunător; și prin sânge va veni mântuirea.

Leul s'a retras în singurătatea vieței de sat mic și sărăcăcios. De acolo, ochiul lui de conducător privește cu strășnicie la instruirea flăcăilor ce așteaptă cu palpitândă nerăbdare razele soarelui de primăvară, spre a arăta țării, care de la ei nu mai așteaptă salvarea, că știu să biruiască sau să moară.

Era o frumoasă zi de iarnă. Pe platoul acoperit cu cearceaful alb al zăpezii, stă adunat regimentul; la mijloc e un altar și un preot, ce săvârșește sfânta slujbă. Rând pe rând în fața drapelului țării, tinerii ostași cimentează printr'un puternic „jur“, angajamentul ce-și iau în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, de a-și sluji cu credință Patria. Seninul cerului, pare a arăta că Dumnezeu neamului acestuia obidit, primește jurământul făcut în numele lui și că de acolo de sus, El trimite peste oștile țării, cereasca sa binecuvântare.

Dar toți au amuțit.

— Cu smerenie mă închin în fața steagului vostru, în fața tricolorului viteaz al țării, în fața steagului care sub cutele sale fâlfâinde a adumbrit victoriile crâncene dela Balagea și Opancea, dela Semizali și Cara-Omer, dela Topra-Isar și Amzacea, dela Karakioi și Meragi-Bair, în fața drapelului sub cutele căruia am reperțat triumful dela Bălăria și Stâlpu, victoria de pe apa Neajlovului. Steagul acesta e viteaz ca și soldații, cari azi mai sunt între noi...

Și torente de elocință pornesc din sufletul acesta din alte timpuri; plecate dela inimă, vorbele acestea la inimă se duc. Momentele de beție ale victoriei, durerea țării năpădite, sunt cu atâta simțire evocate, încât nimeni nu se miră de lacrima cutărui rezervist, care plânge într'un colț, domol și îndesat; și vorbele curg ca o ploaie binecuvântată, pe sufletele dogorite și setoase de răcorire. Și sfârșește.

— Și acum testamentul meu: voi fi sau nu în viață, să știți că ultima mea voință asta a fost: victoria sau moartea. Și acum termin: Voi fi acolo unde veți fi și voi, să fiți întotdeauna unde voi fi eu.

Acesta e colonelul nostru.

Retras, nesetos de glorie, muncește pe tăcute munca surdă, pe deăntregul închinată patriei acesteia. Și când Țara va cere din nou sprijinul brațului său puternic, Cincinnatus va părăsi viața simplă de pustnic, spre a reîncinge sabia lui glorioasă, sabia lui de vitejie. Și țara îl va chema: ea își cunoaște oamenii și știe că între cei dintâi și mai aleși pe cari se poate bizui, e și acest fiu al gliei române.

E Colonelul Poetaș.

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
Prefața	5
Opancea	7
Iartă-mă frate	29
Generalul Zaiancikovski	31
Topra-Isar	37
Jean Paveliūs de Federic University Library Cluj	65
Trei zile de luptă. Amzacea	81
Colonelul	105
